Baudelostraat 29 · B-9000 Gent
driemaandelijks
jaargang 1
december '97
trimestriel
année 1
décembre '97

Toelating gesloten verpakking 03/39
Afgiftekantoor GENT X
BELGIË · BELGIQUE
P.B.
9000 GENT X
3/499

PROscenium

**akblad voor
ank, licht en
odiumtechniek**

**evue professionnelle
u son, de l'éclairage
t de la technique
e scène**

et BASTT info

heaterwerk foto: Helmut Newton

heaterwerk photo: Helmut Newton

& Sound Show '97 7-10 september, Londen

& Sound Show '97 7-10 septembre, Londres

y Commission OISTAT 11-14 september, Seoel

y Commission OISTAT 11-14 septembre, Seoul

5

Een regisseur is zijn eigen beste belichter

Un metteur en scène est lui-même son meilleur éclairagiste

JAAK VAN DE VELDE

Forum

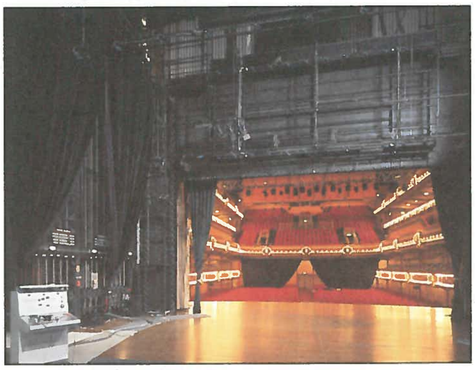

Luna

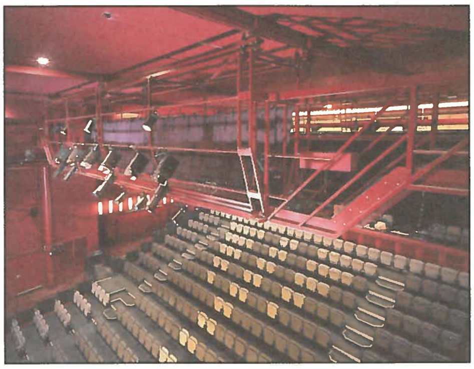

Mechanische en elektrische installaties, automatisering en uitrustingen voor toneel en studio

Installations mécaniques et électriques, automatisation et équipements pour scène et studio

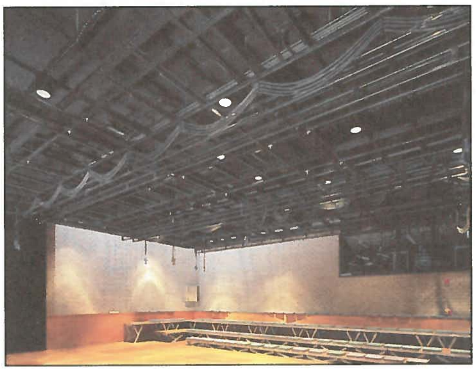

CVA

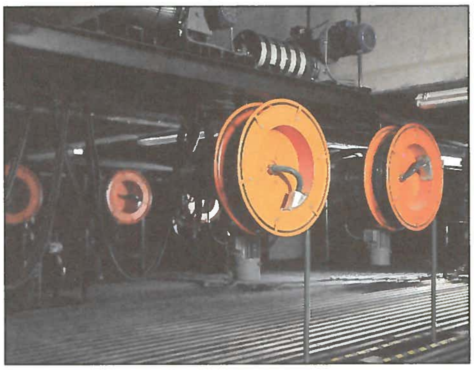

AB

☎ 02 / 511.06.90
02 / 512.57.31

✉ 98 Zennestraat / Rue de la Senne 1000 Brussel / Bruxelles

Putman

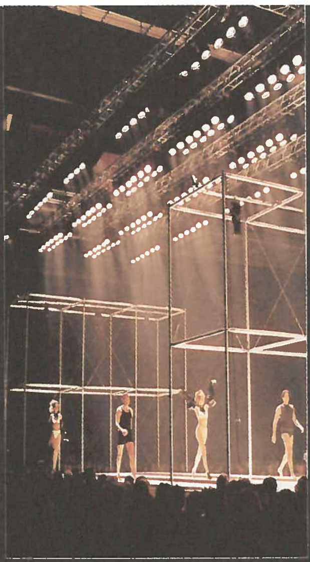

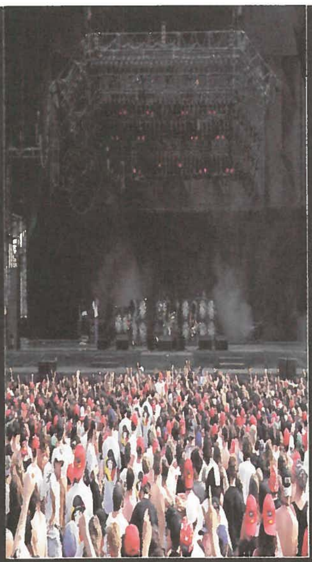

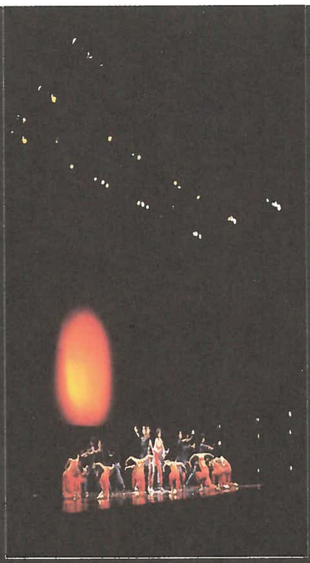

THE ONE STOP SERVICE FOR ALL YOUR LIGHTING AND SOUND REQUIREMENTS

EML SOUND & LIGHTING

DRY HIRE
RENTAL OF SOUND & LIGHTING
FOR
- CONCERTS / TOURS / FESTIVALS
- THEATRE / TV
- EVENTS / PARTIES
- EXHIBITIONS / CONFERENCES

VARI*LITE® BENELUX

INDUSTRIETERREIN 'T SAS • OUDESTRAAT 147/3 • 3190 BOORTMEERBEEK • BELGIUM • TEL +32 (0)16 60 83 11 • FAX +32 (0)16 60 88 61

Vakblad voor klank, licht en podiumtechniek
Revue professionnelle du son, de l'éclairage et de la technique de la scène
In samenwerking met de BASTT

BASTT
oistat

Commissie Publicatie
Rose Werckx
tel. (02) 215 08 52

N° 5 november '97
novembre '97
Driemaandelijks
jaargang 1
Trimestriel
1ière année

PROSCENIUM is een uitgave van
PROSCENIUM est une publication de

making Magazines

MAKING MAGAZINES
Baudelostraat 29
B-9000 Gent
tel. (09) 233 84 63
fax (09) 233 80 87

Uitgever / *Editeur*
Patrick Verleye

Werkten mee aan dit nummer:
Ont collaboré à ce numéro:
Jacques Berwouts,
Mieke Bruggeman, Yvette Buyse,
Dré Darden, Luc Dhooghe,
Ivo Kersmaekers, André Krivonos,
Jerôme Maeckelbergh,
Philippe Manderlier,
Dirk Van den Broeck, Rose Werckx

Advertenties / *Publicité*
MAKING MAGAZINES
Inge De Ridder
tel. (09) 233 84 63
fax (09) 233 80 87

Secretariaat en abonnementen
Secrétariat et abonnements
Anja Staelens

Vormgeving / *Mise en page*
MAKING MAGAZINES
Yves Peters & Patrick Cattoir

Druk / *Impression*
Sint-Joris - Nevele

Prijs per nummer / *Prix par numéro* 200 BEF
Abonnement België / *Belgique* (4 n°) 700 BEF
Bank 068-2148521-95
Andere landen / *Autres pays* 1.000 BEF
Nederland *f* 45
ABN-Amro 46.12.48.913

Teksten, foto's en illustraties mogen enkel worden overgenomen mits voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.
La reproduction de textes, photos et illustrations n'est autorisée qu'avec l'accord écrit de l'éditeur.

Verantwoordelijk uitgever
Editeur responsable
Patrick Verleye
Baudelostraat 29
B-9000 Gent

Het volgende nummer verschijnt in maart '98
Le prochain numéro sortira de presse en mars '98

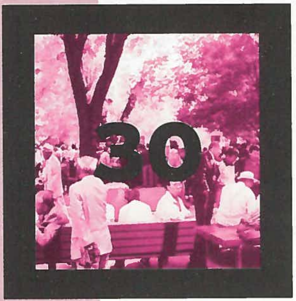

8 belichting **éclairage**
En toen was er licht Jaak Van De Velde, een van de weinige full-time belichters uit het Vlaamse theaterlandschap
Et la lumière fut Jaak Van De Velde, un des rares éclairagistes flamands occupé à temps plein dans le secteur du théâtre

14 event **évenement**
ACF '97
ACF '97

17 theatertechniek **techniquedethéâtre**
Vallende voorwerpen
Theatertechnische tips
Chutes d'objets
Tuyaux sur la technique de théâtre

20 architectuur **architecture**
De ontmantelde Marni...
Een ankerplaats voor het ETM
Le Marni démantelé
Un lieu d'ancrage pour l'ETM

27 theatertechniek **techniquedethéâtre**
Geschiedenis van de theatertechniek
DEEL 5 - Evolutie van de toneelbelichting
Histoire de la technique de théâtre
PARTIE 5 - Evolution de l'éclairage de théâtre

30 OISTAT-nieuws **nouvelles OISTAT**
De Commissie voor Scenografie in Seoel Een verslag
La Commission pour la Scénographie à Séoul Un compte-rendu

34 event **évenement**
Plasa Light & Sound Show '97
Plasa Light & Sound Show '97

&verder **&encore**
4 News
38 BASTT news
39 Books
40 ProSpot

a.prévost s.a. n.v.

Votre partenaire en sonorisation et communication — **Uw partner in geluids- en communicatietechnieken**

Importateur exclusif — **Exclusief invoerder**

ALTEC LANSING®
beyerdynamic
CINK
CITRONIC
DYNACORD®
K&M
PHOEBUS
TOA
UNIVERSITY SOUND

HOUTWEG 7
1130 BRUXELLES - BRUSSEL

Catalogues sur demande
Documentatie op aanvraag

Tel : 02 / 216.80.2
Fax : 02 / 216.70.6

Het ontwerpen, bouwen, onderhouden of renoveren van toneeltechnische installaties (brandschermen, elektrische of handbediende trekken, beweegbare podia, lichtbruggen, enz.) in zowel grote als kleine theaters, feestzalen, culturele centra en dergelijke kent geen geheim voor ons.

De Koninklijke Opera, de K.N.S., de Vooruit te Gent, de Spil te Roeselare en het Bourla Theater te Antwerpen zijn slechts een paar van onze realisaties.

Wenst u een informatie, studie, een vrijblijvende offerte of een bezoek aan één van onze realisaties?

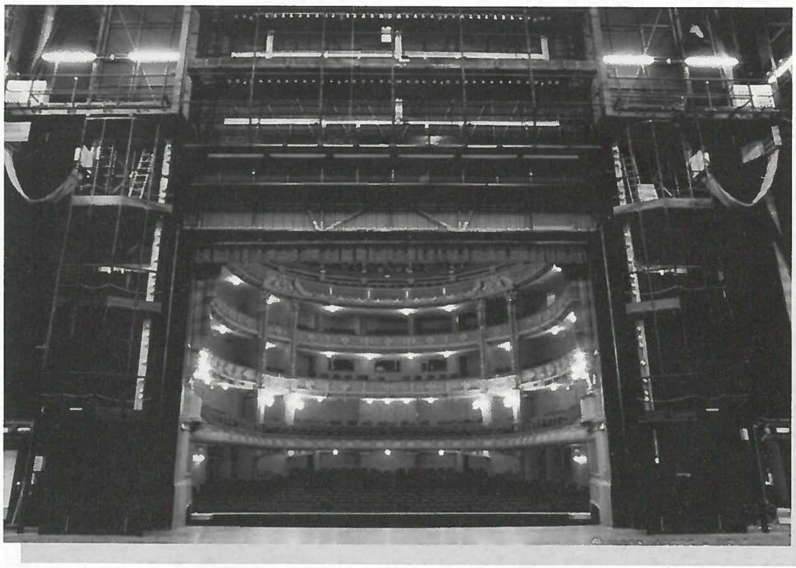

Neem contact met ons
op volgend adres:

THYSSEN DE REUS N.V.

Kaleweg 20
9030 GENT MARIAKERKE
Tel. (09) 216 65 65
Fax (09) 216 65 75

THYSSEN GROEP

In dit nummer van ProScenium komen twee internationale beurzen aan bod: Plasa en ACF. Twee van onze medewerkers bezochten ze en brengen verslag uit over hun ervaringen en de nieuwigheden die ze er leerden kennen.
In het artikel *De ontmantelde Marni* laat Rose Werckx ons kennismaken met een oude bioscoop, recht tegenover het NIR-gebouw op het Flageyplein in Brussel. Het Ensemble Théâtral Mobile heeft er een onderkomen gevonden voor flexibele voorstellingen in een flexibele ruimte. In navolging van het gedachtengoed van Brecht willen ze met hun theater het denken op de voorgrond zetten en zelfs de noodzaak van het denken aangeven.
Ivo Kersmaekers heeft het over vallende voorwerpen in voorstellingen: sneeuw, regen, bladeren, schilderijen,... Hij heeft het niet alleen over de technieken waarmee dit kan gebeuren, maar ook en vooral over manieren om ze in te passen in het beperkt budget van de meeste producties. Dit artikel maakt duidelijk dat trucs niet noodzakelijk duur hoeven te zijn om toch spectaculair over te komen.
In zijn reeks over de geschiedenis van de theatertechniek is Dré Darden aan het vijfde deel toe, over de evolutie van de belichting.
Jaak Van De Velde geeft ons zijn visie op de betekenis van licht in verschillende podiumkunsten: theater, musical, ballet en opera. Een eigenzinnige visie die uiteraard openstaat voor reacties.
Jerôme Maeckelbergh brengt verslag uit over de vergadering van OISTAT in Seoel, waar voornamelijk gesproken werd over de komende quadriënnale in Praag en de noodzaak om de communicatie te verbeteren, vooral via Internet.
Een goed gevuld nummer dus, maar toch ontbreekt er iets. Wat we missen zijn uw inzendingen, waarin u uw eigen visies en ideeën of grieven en commentaren over werksituaties bekend kunt maken. Onze deur staat open voor commentaar, kritiek en wensen, maak er gebruik van.

STOP

Dans ce numéro de ProScenium nous traiterons de deux foires internationales. Deux de nos correspondants ont visité Plasa et ACF et nous rendent compte des nouveautés qu'ils y ont trouvées.
Rose Werckx nous laisse découvrir dans son article *Le Marni démantelé* un vieux cinéma en face de l'INR place Flagey. L'Ensemble Théâtral Mobile a trouvé ici un lieu flexible pour créer des productions flexibles. Ici, en citant Brecht, on veut «rendre l'insolite sous le naturel».
Dré Darden continue son récit sur l'histoire des techniques de théâtre.
Jaak Van De Velde nous raconte comment lui il voit le rôle de l'éclairage dans les différentes disciplines comme le théâtre, le musical, le ballet et l'opéra, et pourquoi on retrouve si peu d'éclairagistes belges sur nos plateaux de théâtre.
Jerôme Maeckelbergh nous rend compte de la réunion de l'OISTAT à Séoul où l'on a surtout parlé de la quadriennale de Prague l'année prochaine et des applications possibles sur Internet.
Ivo Kersmaeckers nous parle des choses à faire tomber pendant un spectacle, de la pluie, de la neige, des feuilles, des tableaux, etc. Mais il traite surtout de la façon de le faire d'une manière la plus économique possible. Ou comment éblouir le spectateur sans pour autant dépasser les budgets...
Et puis il y a les choses qui manquent: vos commentaires, vos critiques, vos questions, vos inventions, vos solutions, qu'on aimerait tout autant entendre et lire. Notre porte est ouverte. Alors écrivez-nous, faites-nous savoir que vous existez avec vos demandes, vos griefs, afin qu'on puisse dire qu'on a des lecteurs intéressés par nos sujets qui, en fin de compte, ne sont destinés qu'à cela.

FIN

auteur jacques berwouts voorzitter/président BASTT

De Keyzer

Jan Fabres Theaterwerk

rt Mapplethorpe

foto's van Robert Mapplethorpe, Helmut Newton en Carl De Keyzer en tekeningen van Jan Fabre

Jan Fabre is een van de meest veelzijdige, maar tegelijkertijd ook een van de meest controversiële Belgische kunstenaars. Om te kunnen communiceren met het publiek hanteert hij alle mogelijke media, talen en strategieën door elkaar. Plastische kunst, theater en dans vloeien bij hem in elkaar.

In de tentoonstelling "Jan Fabres Theaterwerk – foto's van Robert Mapplethorpe, Helmut Newton en Carl De Keyzer" tonen drie van 's werelds topfotografen elk hun beeld geïnspireerd op één van de drie grote theaterproducties van Jan Fabre: *De Macht der Theaterlijke Dwaasheden, The Dance Sections* en *Das Glas im Kopf wird vom Glas.* Geen dienstbare theaterfotografie, maar volwaardige artistieke producten. Dit op zich al unieke geheel wordt aangevuld met tekeningen en maquettes van de hand van Jan Fabre en videoopnames van de betreffende theaterproducties. Hierdoor komt het multi- en interdisciplinaire karakter van deze kunstenaar duidelijk aan bod in de tentoonstelling.

De tentoonstelling is ondergebracht in **CC De Warande** *in Turnhout. Ze is dagelijks vrij toegankelijk*
van 11 oktober tot en met
23 november 1997
van 14 tot 18 u.
op zondag van 10 tot 12 u.
en van 14 tot 18 u.
Op maandag gesloten.

Jan Fabre est un des artistes belges aux talents les plus multiples, mais aussi un des plus controversés. Pour pouvoir communiquer avec le public, il manie et mêle tous les médias, langues et stratégies possibles. Chez lui, l'art plastique, le théâtre et la danse finissent par se fondre dans un ensemble.

Dans l'exposition «Jan Fabres Theaterwerk – foto's van Robert Mapplethorpe, Helmut Newton en Carl De Keyzer», trois des plus grands photographes du monde montrent chacun le portrait qu'ils ont fait, inspiré de l'une des trois grandes productions théâtrales de Jan Fabre: *De Macht der Theaterlijke Dwaasheden, The Dance Sections* et *Das Glas im Kopf wird vom Glas.* Pas de la photographie subordonnée au théâtre, mais des produits artistiques à part entière.
Cet ensemble, déjà unique en soi, est complété de dessins et de maquettes de la main de Jan Fabre, ainsi que d'enregistrements vidéo des productions théâtrales concernées. Ce faisant, le caractère multidisciplinaire et interdisciplinaire de cet artiste est clairement mis en lumière dans l'exposition.

L'exposition au **CC De Warande** *à Turnhout est gratuite et ouverte tous les jours*
du 11 octobre au
23 novembre 1997 compris
de 14 à 18 h.
le dimanche de 10 à 12 h.
et de 14 à 18 h.
Fermé le lundi.

ROSEWERCKX

De panden van het Theater Instituut Nederland

FOTO/PHOTO · ROOS ALDERSHOFF

Les immeubles du Theater Instituut Nederland

Het Nederlands theaterinstituut is gehuisvest in een zeventiende-eeuws gebouwencomplex aan de Amsterdamse Herengracht. Vijf monumentale panden met een totale oppervlakte van 4.400 m² werden onlangs gerestaureerd en gerenoveerd door architect Joop van Stight.

Monumentale locatie

Het was een moeilijke opdracht om doorheen vijf verschillende panden een logische structuur te weven, rekening houdend met de complexiteit van het programma en de aanwezigheid van historisch waardevolle muur- en plafondschilderingen. De restauratie hiervan zal ongetwijfeld de aantrekkingskracht van het instituut voor een breder publiek ten goede komen.

Uitgebreid aanbod

Het totale aanbod is alvast veelbelovend. Het theaterinstituut beschikt nu over

La réouverture du Theater Instituut Nederland heropend

een auditorium, een ruimte voor kinderworkshops en nieuwe expositieruimten. In de theatermuseumwinkel naast de inkombalie kun je terecht voor allerhande geschenkartikelen zoals CD's, boeken, maskers, kaarten, miniatuurdecors, enz. Aan de achterzijde liggen vier historische tuinen die vanuit de publieksfoyers direct toegankelijk zijn. Het documentatiecentrum op de eerste verdieping heeft een vernieuwde bibliotheek waar in een open opstelling een grote collectie boeken, toneelteksten, naslagwerken, tijdschriften en videobanden kunnen worden geconsulteerd. In de databank staan de gegevens van alle professionele voorstellingen die de laatste decennia in Nederland zijn opgevoerd. Documentatiemateriaal (o.m. foto's, geluidscassettes, recensies en knipsels) kun je aan de balie opvragen en in de studie- en leesruimten bestuderen.

Tentoonstellingen

Momenteel lopen er twee tentoonstellingen. Het Theaterinstituut heeft vorig jaar jonge ontwerpers uitgenodigd een ontwerp te maken ter promotie van de theaterhistorische collectie van het instituut.
De winnaar, Theo Tienhooven, ontwierp een geheel van gekleurde glazen kubussen waarin 200 objecten van de vaste museumcollectie zijn vergaard. Dit rariteitencabinet met als titel "Depot in glas" blijft toegankelijk tot december 2000.
De tweede tentoonstelling draagt de titel "Theatrale dromen", een verfrissende reeks foto's van Diana Blok. Ze portretteert mensen uit de theaterwereld in de rol van een gekozen personage van het andere geslacht. De vormgeving van deze tentoonstelling is van de hand van Jeroen De Vries: foto's en tekstmateriaal zijn aangebracht op gekromde panelen die centraal in de ruimte los boven de vloer zweven, schaars steunend op fijne pootjes. Het is een installatie in labiel evenwicht die vormelijk dialogeert met de architecturale omgeving. "Theatrale dromen" loopt nog tot 4 januari 1998.

Onder de titel "Hallo hierheen" wordt in het najaar een overzichtstentoonstelling geopend over het Nederlands theater tussen 1839 en 1939.

Inlichtingen:
0031-20-551 33 00
Theater Instituut Nederland
Herengracht 168-174
1016 BP Amsterdam

Detail uit de tentoonstelling **Depot in glas**

FOTO/PHOTO · ROEL BOGAARDS

Detail de l'exposition **Dépôt en verre**

Uit de tentoonstelling **Theatrale Dromen** Salomé (Christopher Steele)

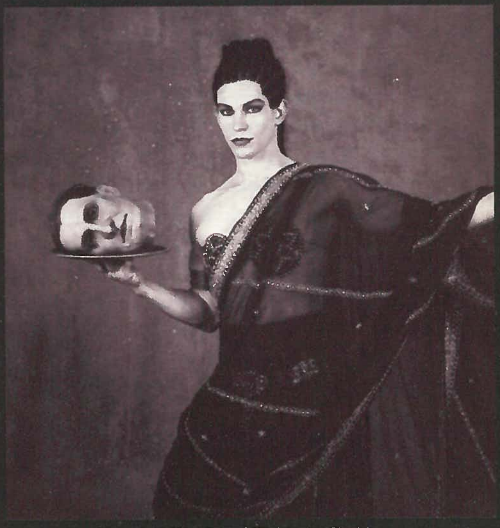

FOTOPORTRET VAN/PORTRET PHOTOGRAPHIQUE DE · DIANA BLOK

De l'exposition **Rêves de théâtre** Salomé (Christopher Steele)

Le Theater Instituut Nederland est installé dans un immeuble du 17e siècle en bordure du canal «Herengracht» à Amsterdam. Cinq batiments monumentaux avec une surface totale de 4.400 m² ont été restaurés et rénovés récemment par l'architecte Joop van Stight. La rénovation était nécessaire pour améliorer l'organisation interne et l'accessibilité pour le public.

Location monumentale

Il n'a pas été évident de tisser une structure logique entre cinq immeubles différents, en tenant compte de la complexité du programme et de la présence de peintures murales et des plafonds d'une grande valeur historique. La restauration de celles-ci augmentera sans doute l'attractivité de l'institut pour un large public.

Un vaste champ d'action

L'offre de services du centre est très prometteur. L'institut dispose d'un auditorium, une espace pour des activités pour enfants et des nouvelles espaces d'exposition. A la boutique du musée, à côté de la réception, on trouve des cadeaux divers, comme des CD, livres, masques, cartes postales, décors miniatures, etc. A l'arrière des batiments se trouvent quatre jardins historiques qui sont accessibles à partir des foyers.
Le centre de documentation au premier étage a un bibliothèque renouvelé ou l'on peut consulter une vaste collection de livres, de textes de théâtre, d'ouvrages de référence, de magazines et de bandes vidéo. La banque de données contient une information complète sur toutes les spectacles qui ont été portés sur la scène aux Pays-Bas dans les dernières décennies. Le matériel de documentation (e.a. photos, cassettes audio, critiques et coupures de presse) peut être demandé à la réception et consulté aux espaces prévues à cet effect.

Expositions

Pour l'instant vous pouvez visiter deux expositions. L'année passée le Theater Instituut a invité des jeunes designers à faire un projet pour la promotion de la collection du musée. Le gagnant, Theo Tienhooven, a élaboré un cube en verre multicolore. Dans les différentes faces il a placé plus de 200 des objets tirés de la collection du musée. Ce cabinet de curiosités porte le titre «Dépôt en verre» et est à voir jusqu'au mois de décembre 2000.
La seconde exposition s'appelle «Rêves de théâtre», une série de photos exceptionnelles de Diana Blok. L'artiste a photographié des personnalités du monde du Théâtre Hollandais qui ont interprété leur rôle favori de l'autre sexe. Le stylisme de cette exposition est de la main de Jeroen De Vries: les photos et leurs légendes sont fixés sur des panneaux incurvés qui flottent au-dessus du sol dans le centre de l'espace, supportés par des fins pieds. C'est une installation en équilibre instable qui dialogue formellement avec l'environnement architectural. «Rêves de théâtre» se tiendra jusqu'au 4 janvier 1998.

Sous le titre «Hallo hierheen» (Bonjour ici) sera ouvert une exposition qui passe en revue le théâtre du grand public Hollandais pendant la période 1839 – 1939.

Renseignements:
0031-20-551 33 00
Theater Instituut Nederland
Herengracht 168-174
1016 BP Amsterdam

ROSEwerckx

Strand Lighting & Barndoor

Begin dit jaar verkocht de Rank Organisation (met het 'gong-mannetje' als logo) een aantal van haar dochterondernemingen waaronder Strand Lighting, Rank Cintel en andere. Strand Lighting werd overgenomen door Schroder Ventures, een van de grootste investeringsmaatschappijen buiten de Verenigde Staten.

Een vernieuwde directie, met Jim Ryan als Managing Director aan het hoofd, nam de gehele organisatiestructuur van Strand onder de loep en heeft een aantal structurele veranderingen doorgevoerd. Een van die maatregelen was het hergroeperen van het distributie- en dealernetwerk van Strand Lighting, met als hoofddoel de lijnen tussen de fabrikant en de uiteindelijke gebruiker zo kort mogelijk te houden. De Europese markt is nu onderverdeeld in een aantal regio's die vanuit één 'Main Distributor' bediend worden.
België, Nederland en Luxemburg worden als één regio beschouwd. Voor dit gebied heeft Strand Lighting op 1 september 1997 Barndoor aangesteld als Main Distributor. Barndoor, met hoofdkantoor in Amsterdam, is al jaren actief als verdeler van Strand Lighting. Om de Belgische en Luxemburgse markt te bedienen heeft Barndoor nu een Belgische vestiging opgericht: Barndoor België.
Als gevolg van de reorganisatie binnen Strand Lighting werd ook beslist het regionale kantoor in Brussel te sluiten. Peter Roosendans, die vanaf de oprichting van dit kantoor voor Strand Lighting Brussel werkte, maakte de overstap naar Barndoor België.
Barndoor België krijgt nu de volledige verantwoordelijkheid voor de goede naam en faam van Strand Lighting in België. Op die manier kunnen Strand en Barndoor nu onder andere een 24 uurs technische service bieden. Zo krijgt Strand Lighting de ruimte om zich te concentreren op het ontwikkelen en fabriceren van professionele belichtingsapparatuur voor theater, TV- en filmstudio,... dat zijn weg vindt naar de markt via centraal gelegen distributiepunten.

Peter Roosendans en Barndoor België zijn te bereiken op volgend adres
Barndoor bvba
Felix Timmermansstraat 14
9240 Zele
tel. 052/44 92 14
fax 052/45 00 23

Au début de cette année, la Rank Organisation (avec comme logo le petit bonhomme ‹gong›) a vendu un nombre de ses filiales, parmi lesquelles Strand Lighting, Rank Cintel et d'autres. Strand Lighting a été reprise par Schroder Ventures, une des plus grandes sociétés d'investissements en-dehors des Etats-Unis.

Une nouvelle direction, avec Jim Ryan comme Managing Director à sa tête, a examiné de plus près l'ensemble de l'organisation structurelle de Strand, et a réalisé quelques changements structurels. Une des mesures était le regroupement des réseaux des distributeurs et des représentants de Strand Lighting, dans le but principal de raccourcir au maximum les lignes entre le fabriquant et l'utilisateur final. Le marché européen est maintenant subdivisé en un nombre de régions qui sont desservies à partir d'un ‹Main Distributor›.
La Belgique, les Pays-Bas et le Luxembourg sont considérés comme une région. Strand Lighting a commissionné Barndoor le 1 septembre 1997 comme Main Distributor. Barndoor, dont le siège se trouve à Amsterdam, est actif depuis des années déjà comme distributeur de Strand Lighting. Pour couvrir le marché belge et luxembourgeois, Barndoor a ouvert maintenant un établissement en Belgique: Barndoor België.
Suite à la réorganisation au sein de Strand Lighting, il a aussi été décidé de fermer le bureau régional de Bruxelles. Peter Roosendans, qui travaillait pour Strand Lighting Brussels depuis la création de ce bureau, a fait le passage vers Barndoor België.
Barndoor België porte maintenant toute la responsabilité de la bonne réputation et du nom de Strand Lighting en Belgique. De cette manière, Strand et Barndoor peuvent entre autres assurer un service technique 24 heures sur 24. Strand Lighting peut ainsi se concentrer sur le développement et la fabrication de systèmes d'éclairage professionnels pour le théâtre, les studios de télévision et de cinéma,... qui trouvent le chemin du marché via des centres de distribution centralisés.

Peter Roosendans et Barndoor peuvent être joints à l'adresse suivante:
Barndoor bvba
Felix Timmermansstraat 14
9240 Zele
tel. 052/44 92 14
fax 052/45 00 23

Jarry - Ubu

Alfred Jarry (1873 – 1907) was een revolutionair: hij creëerde Père Ubu en stond aan de wieg van de "Patafysica", de wetenschap van denkbeeldige oplossingen. Hij was vooral gevierd als auteur, maar maakte ook grafische werken die weliswaar weinig bekend zijn.
Jarry was bevriend met heel wat andere kunstenaars, waarmee hij ook de passie voor het creëren deelde. Hij kende onder meer Félicien Rops, een verwante geest, zowel qua smaak voor karikaturen als qua bijtende humor.
Het ligt voor de hand dat het idee van een erebetoon aan Jarry komt van het Ropsmuseum. Zij organiseren een 'dubbeltentoonstelling' samen met La Maison du Spectacle - la Bellone. Het is de eerste tentoonstelling gewijd aan Jarry en Ubu in België.
La Maison de la Bellone en Ecce Ubu stellen allerlei metamorfosen voor van Ubu in verschillende vormen: schilderijen, gravures, tekeningen, sculpturen en illustraties. De tentoonstelling werpt een licht op de belangrijkste kenmerken, de impact en de verbazingwekkende diversiteit van Jarry's beeldentaal, die net een eeuw oud is. In de selectie van werken en documenten komen behalve Jarry de volgende namen voor: Pierre Bonnard, Max Ernst, Enrico Baj, Franciszka Themerson, Aline Gagnaire, Joan Miro, Roberto Matta, Magritte, Pierre Alechinsky, Jean Raine, Marcel Mariën en anderen. Het Ropsmuseum toont op zijn beurt een uitgebreide waaier van plastische werken van Alfred Jarry, Rops, Demolder en ook van Dubuffet, Enrico Baj, Max Elskamp, Boris Vian, Carelman, de Post-Zozo en Roland Monteyne.
Naar aanleiding van de dubbeltentoonstelling verschijnt het boek "Les portraits d'Ubu" van Christine van Schoonbeek, uitgegeven door Séguier Paris (228 blz., talrijke illustraties). Dit is het meest volledige werk over Ubu en zijn beeldentaal tot heden en het eerste dat hem situeert in de kunstgeschiedenis.

Museum Félicien Rops
van 5 november tot 31 december '97
rue Fumal 12
5000 Namur
tel. 081/22 01 10
fax 081/22 54 47
Maison du Spectacle - la Bellone
van 8 november tot 20 december '97
Vlaanderenstraat 46
1000 Brussel
tel. 02/513 33 33
fax 02/502 61 59

men en Brussel, november – december 1997
à Namur et Bruxelles, novembre – décembre 1997

Alfred Jarry (1873 – 1907), le créateur du Père Ubu, le révélateur de la «Pataphysique», cette science des solutions imaginaires, fut un révolutionnaire. Surtout célèbre en littérature, il est aussi l'auteur d'une œuvre graphique trop souvent méconnue.
Lié d'amitié et de passion créatrice à un grand nombre d'artistes, Jarry connut personnellement Félicien Rops, avec qui il manifesta souvent une parenté d'esprit dans le goût pour la caricature et l'humour sulfureux.
L'idée de rendre hommage au «Jarry Ymagier» ne pouvait dès lors que sourire au Musée Rops, à travers cette ‹double exposition› partagée avec la Maison du Spectacle - la Bellone, première sur Jarry et Ubu en Belgique.

La Maison de la Bellone propose, avec Ecce Ubu, un panorama des métamorphoses d'Ubu dans les différents arts visuels: peinture, gravure, dessin, sculpture, illustration. L'exposition mettra en lumière les traits dominants, l'impact et la diversité étonnante d'une iconographie tout juste séculaire, à travers une sélection d'œuvres et de documents où l'on rencontrera, outre Jarry, Pierre Bonnard, Max Ernst, Enrico Baj, Franciszka Themerson, Aline Gagnaire, Joan Miro, Roberto Matta, Magritte, Pierre Alechinsky, Jean Raine, Marcel Mariën,...
Avec Jarry Ymagier, le Musée Rops fera pour sa part découvrir un large éventail de l'œuvre plastique d'Alfred Jarry, Rops, Demolder et aussi de Dubuffet, Enrico Baj, Max Elskamp, Boris Vian, Carelman, les Post-Zozo, Roland Monteyne.
Les expositions seront accompagnées d'un livre: Les portraits d'Ubu par Christine van Schoonbeek, édité par Séguier à Paris (env. 228 pages, nombreuses illustrations). Le livre est le premier ouvrage aussi complet sur Ubu et son iconographie et le premier à le situer dans l'histoire de l'art.

Ubu Roi» lithographie, 1966, Ed. teriade, Paris

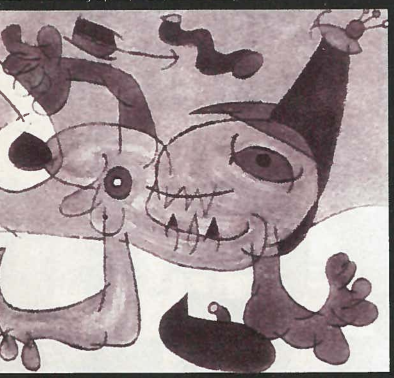

moderne, Centre Georges Pompidou

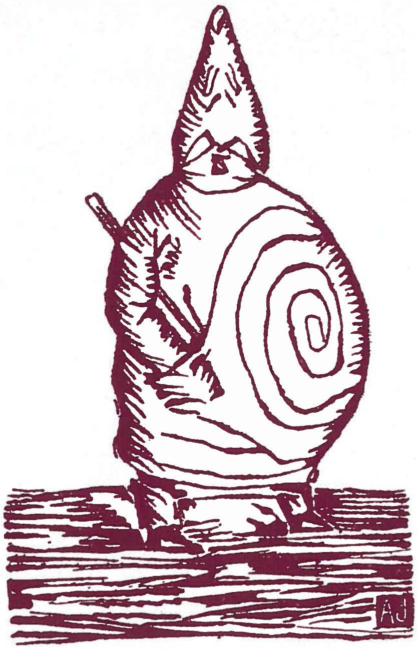

Alfred Jarry
«Véritable portrait de Monsieur Ubu» 1896
Gravure sur bois,12x7,3 cm

Musée Félicien Rops
du 5 novembre au 31 décembre '97
rue Fumal 12
5000 Namur
tél. 081/22 01 10
fax 081/22 54 47

Maison du Spectacle - la Bellone
du 8 novembre au 20 décembre '97
rue de Flandre 46
1000 Bruxelles
tél. 02/513 33 33
fax 02/502 61 59

ROSEWERCKX

Uitreiking Herman Teirlinck Prijs
Theaterfoto 1997

Op 24 oktober reikte het Vlaams Theater Instituut voor het eerst de "Herman Teirlinck Prijs – Theaterfoto 1997" uit in het Cultureel Centrum van Berchem. De winnende foto is van Chris Van der Burght. De scène die hij vastlegde komt uit *(They feed we) Eat Eat Eat* van Les Ballets C de la B.
Naast de winnaar werden de 9 genomineerde fotografen bekendgemaakt, wiens werk te zien zal zijn in de begeleidende tentoonstelling. De tentoonstelling loopt nog tot 30 november en toont een mooie staalkaart van het theater en de dans in Vlaanderen. In de loop van 1998 reist ze naar de KVS in Brussel, de Kortrijkse Schouwburg en het Cultureel Centrum van Hasselt.
De Herman Teirlinck Prijs wordt afwisselend uitgereikt aan fotografen en grafische vormgevers die actief zijn in de podiumkunsten. Via deze prijs wil het Vlaams Theater Instituut aandacht vragen voor hun werk en de kwaliteit ervan stimuleren.
De prijs is een bedrag van 100.000 BF, geschonken door Océ. De jury bestond dit jaar uit Carl De Keyzer, Eric Antonis, Johan Wambacq, Marie-Françoise Plissart en Marc Holthof. Er werden 340 foto's ingezonden van 38 fotografen.
Een begeleidende brochure omvat de geselecteerde foto's, het juryverslag en een essay van Dirk Lauwaert over theaterfotografie dat hij speciaal hiervoor schreef.

Voor meer informatie kunt u terecht op het nummer
02/201 09 06

En toen was er licht

Jaak Van De Veld

O'S/PHOTOS·LUK MONSAERT

Et la lumière fut

auteur jacques deruouts

Jekill & Hyde KBVV Musical '97
decor: Niek Kortekaas

Jekill & Hyde Musical KBVV '97
décor: Niek Kortekaas

PROSCENIUM: *Hoe ver staat België en meer bepaald Vlaanderen op gebied van belichting?*

Belichten in Vlaanderen is een groot woord. Ik ben 25 jaar geleden afgestudeerd als regisseur aan het RITCS en ik ben gaandeweg in de praktijk geconfronteerd met licht voor theater, voornamelijk als assistent in Arca. Toen ik overstapte naar het toenmalige Arenatheater in Gent werd echter snel duidelijk dat daar van licht gewoon geen sprake was. Je maakte een regie, er waren een aantal spots in huis en een aantal mensen hingen die belangeloos de kap in. Van een voorafgaand lichtconcept had niemand ooit gehoord. Ik heb nochtans heel snel het belang ingezien van licht in het theater, al had ik toen nog geen solide basis om op te bouwen.
Er was wel de theorie van de lichtgoden van die tijd, zoals Pilbrow en Bentley, allebei van Angelsaksische origine, waarover op school was gepraat. Maar in praktijk was daar niet onmiddellijk iets mee aan te vangen, vooral bij gebrek aan voldoende materiaal. Ik was dus voornamelijk aangewezen op mijn eigen ervaring. Juist door het gebrek aan materiaal speelde creativiteit daarbij een grote rol: met weinig middelen moest ik een optimaal resultaat boeken.

Een van de producties uit die tijd die me daarom sterk is bijgebleven is Woyzzeck in Arena. Het decor was een eenvoudige plankenvloer, licht hellend, met achteraan een gaasdoek gespannen in cyclo. Daar heb ik de mogelijkheden van licht pas echt leren ontdekken. Met één vijfhonderdje, al of niet met frost, kun je zones afbakenen, ruimtes definiëren, sferen bepalen door inkleuring,... kortom met een minimum aan decor en met relatief weinig licht tientallen ruimtes creëren zonder ze specifiek te definiëren. Ik besefte toen pas goed dat een decor niet alleen bestaat uit de realisatie van wat een scenograaf heeft bedacht, maar dat licht er een essentieel onderdeel van vormt en zelfs de bovenhand kan halen binnen de theatrale ruimte.

"Een regisseur is zijn eigen beste belichter"

Decor + belichting = 1

Juist omdat licht zo belangrijk is voor de sfeer, is een regisseur zijn eigen beste belichter. In de veronderstelling natuurlijk dat hij iets afweet van licht. Ikzelf heb als regisseur voldoende ervaren hoe moeilijk het is om het beeld dat je voor ogen hebt echt te visualiseren op een podium. En dan heb ik het niet alleen over het gevecht met je acteurs en hun gevecht met het decor. Het is vooral bij de vertaling van de sfeer die je wil bereiken dat licht volgens mij een kapitale rol speelt.
Daarom is het ook zo belangrijk dat decorontwerp en lichtontwerp samengaan. Eigenlijk moeten ze samen groeien en tot stand komen. Een van mijn moeilijkste opdrachten in dat verband was voor een productie in NT2 met Gerold Troike. Hij wou zulke specifieke dramatische lichtinvallen dat ik haast voor elk beeld een andere oplossing moest zoeken. Het licht moest telkens

Een van de weinige full-time belichters uit het Vlaamse theaterlandschap

Un des rares éclairagistes flamands occupé à temps plein dans le secteur du théâtre

PROSCENIUM: *Où en est la Belgique, et plus particulièrement la Flandre, dans le domaine de l'éclairage?*

Parler d'éclairage en Flandre, c'est un grand mot. J'ai terminé mes études de metteur en scène au RITCS à Bruxelles il y a 25 ans et j'ai d'emblée été confronté avec l'éclairage de théâtre, principalement comme assistant au théâtre Arca. Lorsque je suis passé au théâtre Arena à Gand, on n'y parlait tout simplement pas encore de lumière. On préparait une mise en scène, on disposait de quelques projecteurs que des gens installaient sans y prêter intérêt. D'un concept d'éclairage préalable on n'avait jamais entendu parler. Bien que je n'avais pas de base solide pour m'attaquer à la lumière, j'ai toutefois réalisé très vite son importance au théâtre.
Il y avait bien les théories des dieux de l'éclairage de l'époque, comme Pilbrow et Bentley, tous deux d'origine anglo-saxonne, dont on avait parlé à l'école. Mais dans la pratique on ne savait pas immédiatement les appliquer, surtout par manque de matériel. J'étais donc la personne indiquée, principalement sur base de mon expérience. La créativité jouait ici un grand rôle, justement par manque de matériel: je devais atteindre un résultat optimal avec un minimum de moyens. Une des productions de l'époque dont je me souviens très bien est Woyzzeck au Arena. Le décor était un simple plancher en bois, en légère pente, avec un fond en tule tendu en cyclo. Là j'ai vraiment appris à découvrir les possibilités de la lumière. Un seul projecteur 500, avec ou sans frost, permet de délimiter des zones, de définir des espaces, de créer des atmosphères grâce aux couleurs,... Bref, avec un minimum de décors et relativement peu de lumière, on peut créer des dizaines d'espaces sans les définir spécifiquement. C'est alors seulement que j'ai réalisé qu'un décor n'est pas simplement la réalisation de ce que veut un scénographe, mais que la lumière en forme une partie essentielle, et qu'elle peut même devenir la composante principale dans l'espace théâtral.

«Un metteur en scène est lui-même son meilleur éclairagiste»

Décor + éclairage = 1

Un metteur en scène est lui-même son meilleur éclairagiste, justement parce que l'éclairage est très important pour créer une atmosphère. A condition naturellement qu'il y connaisse quelque chose. En tant que metteur en scène, je sais à quel point il est difficile de traduire sur scène l'image qu'on a à l'esprit. Et je ne parle pas seulement de la rencontre avec les acteurs et de leur rencontre avec le décor. C'est surtout pour traduire l'atmosphère que vous voulez atteindre que la lumière joue un rôle capital.
Pour cette raison, le décor et l'éclairage doivent être conçus comme un tout. Ils doivent en fait grandir et être réalisés ensemble. Une de mes réalisations les plus difficiles à ce titre a été une production pour NT2 à Gand avec Gerold Troike. Il voulait de tels angles de lumière dramatiques que je devais presque chercher une autre solution pour chaque image. La lumière devait chaque fois venir venir d'un autre coin pour créer des atmosphères spécifiques.
C'est un autre aspect important de l'éclairage: les angles d'incidence. Le type d'armatures utilisées donne aussi à

Het Oneindige Verhaal
NTG, saison 96-97
mise en scène: Niek Kortekaas

chaque fois un autre résultat, une autre atmosphère.

Le lien étroit entre le décor et le concept d'éclairage est d'ailleurs une des raisons pour lesquelles il y a tant d'éclairagistes étrangers qui travaillent dans le ballet et l'opéra. On y travaille souvent avec des metteurs en scène étrangers qui peuvent se permettre le luxe d'amener leur propre décorateur. Décorateur qui à son tour travaille en étroite collaboration avec un éclairagiste...
L'idéal est naturellement quelqu'un comme Jan Versweyfeld au Zuidelijk Toneel, qui est à la fois décorateur et éclairagiste. Il ne cherche pas une intégration mais part des deux disciplines en même temps. Il conçoit ses décors en fonction de la lumière et inversément. Niek Kortekaas en est un autre exemple: dans sa création, il tient compte de la lumière dont il aura besoin pour certaines images. Parfois, le travail de l'éclairagiste se limite à réaliser ces souhaits à l'aide de son bagage technique, mais on sent bien que le scénographe s'implique dès le début dans l'éclairage.

Assister, pas dominer

En fait, le metteur en scène, le scénographe et l'éclairagiste doivent pouvoir se retrouver dans la construction d'une production, et ce depuis le début du processus de production. L'expérience m'a toutefois appris que beaucoup de metteurs en scène ne se préoccupent que du jeu des acteurs et laissent traîner le reste jusqu'aux derniers jours avant la première. Il y en a aussi qui font confiance à leurs collaborateurs et qui leur laissent aussi bien la scénographie que l'éclairage sans plus s'en soucier.

Dans tous les cas, une bonne communication est d'une importance capitale. Etant moi-même metteur en scène, je sais peut-être mieux traduire les souhaits des metteurs en scène, mais parfois c'est justement le contraire. A chaque production on développe sa propre vision, qui est parfois en contradiction avec celle du metteur en scène. Mon point de vue est et reste que l'éclairagiste est au service de la production et ne doit pas dominer. Je me sens parfois mal à l'aise quand on parle dans des critiques de l'éclairage magnifique et pas de la mise en scène: c'est que quelque chose n'a pas tourné rond. Pour moi, l'éclairage ne peut jamais dominer, il doit servir la production. Dans une représentation théâtrale, il est exclu d'utiliser la lumière seulement pour donner un effet. Au musical, où j'ai déjà quelques années d'expérience, il en va autrement. Là on utilisera plutôt la lumière comme effet, comme valeur en soi. Au musical, la lumière assiste effectivement la musique, sans pour autant en arriver à la discothèque.
La structure dramatique de la plupart des musicals est tout à fait différente de celle d'une représentation théâtrale classique. Les scénarios sont en général maigres et entourés de belles images, dans lesquelles la lumière doit aussi jouer son rôle. De là l'emploi des spots de poursuite et des projecteurs motorisés pour accentuer le côté spectaculaire. Le musical est en général avant tout un spectacle visuel. Le public vient pour voir et entendre, beaucoup moins pour vraiment comprendre ce qui est chanté, sauf peut-être pour les solos et les duos. La plupart du temps, ces derniers seront aussi les porteurs de l'évolution dramatique.

Ce qui frappe de nos jours dans beaucoup de productions théâtrales, c'est l'emploi massif d'armatures. Est-ce une mode ou y a-t-il une raison à cela?

L'éclairage évolue avec son temps. Auparavant, l'œil humain était habitué à la lumière naturelle, et le soir à une ampoule ou un lampadaire. Ensuite vint l'éclairage au néon, à la maison et en rue. Aujourd'hui, l'œil humain est agressé par différentes nouvelles sources lumineuses et il réagit autrement à la lumière. Il a besoin d'impulsions plus

uit andere hoeken komen om specifieke sferen op te roepen.
Dat is een ander belangrijk aspect van belichting: de invalshoeken. Ook het soort armatuur dat je gaat gebruiken geeft telkens weer een ander resultaat, een andere sfeer.

De nauwe band tussen decor en lichtontwerp is trouwens een van de hoofdredenen waarom er bij opera en ballet zoveel buitenlandse lichtontwerpers werken. In die genres wordt veel gewerkt met buitenlandse regisseurs die zich over het algemeen de luxe kunnen permitteren hun eigen decorontwerper mee te brengen. En die decorontwerpers werken dan weer nauw samen met een lichtontwerper...
Ideaal is natuurlijk iemand zoals Jan Versweyfeld bij het Zuidelijk Toneel die én zijn decors én zijn licht zelf ontwerpt en daardoor niet moet groeien naar een integratie maar vanuit beide disciplines tegelijk denkt. Hij ontwerpt zijn decors in functie van het licht en andersom. Niek Kortekaas is nog zo iemand: bij zijn ontwerp houdt hij rekening met het licht dat hij voor bepaalde beelden zal nodig hebben. Soms beperkt het werk van de belichter zich dan tot het realiseren van deze wensbeelden met behulp van zijn technische bagage, maar je voelt van in het begin de betrokkenheid van de scenograaf bij het licht.

Ondersteunen, niet overheersen

Eigenlijk moeten regisseur, scenograaf en belichter mekaar perfect kunnen terugvinden in de opbouw van een productie en dit van in het begin van het productieproces. Mijn ervaring heeft me echter ook geleerd dat veel regisseurs alleen begaan zijn met hun spelregie en de rest maar laten aanslepen tot de laatste dagen voor de première. Er zijn er ook die vertrouwen op hun team en zowel scenografie als belichting aan hen overlaten zonder zich erom te bekommeren.
In elk geval is een goede communicatie van het allergrootste belang. Vanuit mijn eigen regisseur zijn heb ik het misschien iets makkelijker om de wensbeelden van regisseurs te vertalen, maar soms is het daarom juist moeilijker. Over elke productie ontwikkel je een eigen visie, die soms tegengesteld kan zijn aan die van die regisseur. Mijn standpunt daarin is en blijft dat de lichtontwerper ten dienste staat van de productie en niet moet gaan domineren. Ik voel me soms op mijn ongemak wanneer ik in kritieken wel lees over de prachtige lichtregie en niet over de regie, dan is er iets fout in de samenhang. Licht mag voor mij nooit domineren maar moet de productie dienen. In een theatervoorstelling is licht op zich, alleen maar als effect, uit den boze. Bij musical, waarmee ik nu al enkele jaren ervaring heb, liggen de zaken anders. Daar wordt licht inderdaad meer gebruikt als effect, als waarde op zichzelf. In musicals fungeert het licht wel als ondersteuning van de muziek, zonder daarom te vervallen in discotoestanden.
De dramatische structuur van de meeste musicals ligt helemaal anders dan die van een gewone theatervoorstelling. De scenario's zijn meestal vrij mager en omgeven door mooie beeldmakerij, waar het licht dan ook zijn rol moet spelen. Vandaar ook het gebruik van volgspots en van bewegend licht om het spectaculaire te benadrukken. Musical is over het algemeen een voornamelijk visueel spektakel. Het publiek komt om te zien en te horen, veel minder om echt te verstaan wat er gezongen wordt, tenzij misschien voor de solo's en de duetten. Meestal zijn dit dan ook de dragers van de dramatische evolutie.

Wat tegenwoordig opvalt in veel theaterproducties is het massale gebruik van armaturen, is dit een mode of is er volgens u een reden voor?

Het Oneindige Verhaal
NTG, seizoen 96-97
regie: Niek Kortekaas

Belichting evolueert mee met de tijd. Vroeger was het menselijk oog afgestemd op natuurlijk licht en 's avonds thuis een peertje en een schemerlamp. Dan kwam de neonverlichting, thuis en op straat. Vandaag bekogelen allerlei nieuwsoortige lichtbronnen het menselijk oog, waardoor het zich ook anders is gaan instellen op het licht. Het reageert anders op impulsen, heeft sterkere impulsen nodig om te reageren, vandaar ook dat je in theater meer impulsen moet geven.
Er wordt ook meer gebruik gemaakt van niet-specifieke theaterarmaturen om in te spelen op de vertrouwdheid van ons oog met die dingen, zoals natriumlicht, kwikdamplampen, HMI-armaturen, enz. We proberen niet langer natuurlijk licht te imiteren, juist de vertrouwdheid met artificieel licht dwingt ons ertoe het ook te gebruiken in het theater.
Nochtans bepaal je pas in een tweede stadium welke armaturen je voor een voorstelling gaat gebruiken. Eerst is er het decor, de inplanting daarvan, de repetities in het decor en de wijzigingen van het decor in functie van die repetities. Dit doet niets af van de idee van de sfeer die je wil bereiken. Het heeft alleen te maken met de mogelijkheden die openstaan en de verschillende oplossingen die je moet zoeken, afhankelijk van de omstandigheden: de beschikbare ruimte, de hoeken van waaruit je kunt werken, enz.

Licht op maat

Toen ik nog een beginnend belichter was, heb ik ooit bepaalde trekken opgeëist voor het licht, maar daar ben ik van teruggekomen omdat je dan te dominerend gaat inspelen op de scenografie. In ideale omstandigheden bouwt de scenograaf de lichtplaats in binnen zijn concept, maar als dat niet het geval is, mij goed. Het is dan aan mij om met mijn vakkennis zelfs in schijnbaar onmogelijke omstandigheden toch een optimaal resultaat te bereiken.
Daarom kan voor mij een droge belichting als dusdanig niet bestaan. Het is al te gemakkelijk een lichtplannetje op te stellen, spots in te hangen en voilà. Licht moet mee evolueren met de opbouw van de repetities en kan uiteindelijk zelfs totaal verschillend zijn van wat je oorspronkelijk had vooropgesteld.
Het ligt iets anders voor megaspektakels, zoals de Night of the Proms of La Bohème waaraan ik nu werk voor Vorst-Nationaal. Hier is de productiedwang zo groot en de financiële gevolgen zo belangrijk dat je niet anders kunt dan vertrekken van een vooropgesteld lichtpatroon. Meestal is er ook een streng scenario zodat je voor de eerste repetitie al weet wie van waar naar waar zal evolueren. Maar dan nog: zelfs met het meest gedetailleerde scenario kun je het meemaken dat je, binnen de beperkte tijd, nog nachten zit te programmeren en zelfs nog tijdens de openingsvoorstellingen met de hand (weliswaar meestal met de computer) moet aanvullen en corrigeren.

Licht: een spektakel op zich

Bij een manifestatie zoals de Night of the Proms krijg je maanden voordien een scenario met wie komt, wat hij zingt, de volgorde van opkomsten, de vorm van het podium, de inplanting van het publiek, enz. Aan de hand daarvan ontwerp je een truss met een bepaalde invulling van spots die elk hun specifieke functie hebben. Zelfs bij het inzakken van de truss moeten de spots vanuit hun nieuwe invalshoek een nieuwe betekenis of functie krijgen. Hier ben je echt aangewezen op planmatigheid en een streng geprogrammeerd verloop van het spektakel.
De komst van het bewegend licht heeft heel wat nieuwe wegen geopend. Meestal wordt er ook veel gebruik gemaakt van nevel. Bij dergelijke mani-

fortes pour réagir, ce qui nous oblige aussi à fournir plus d'impulsions au théâtre.
L'œil est familiarisé avec les lampes à vapeur de sodium, les lampes à vapeur de mercure, les lampes HMI. Nous n'essayons plus d'imiter la lumière naturelle. Nous sommes tellement habitués à la lumière artificielle qu'elle s'impose aussi au théâtre.
Pourtant, ce n'est que dans un deuxième stade qu'on détermine le type d'armatures qui seront utilisées pour une représentation. Il y a d'abord le décor, son implantation, les répétitions dans le décor et les modifications au décor en fonction des répétitions. Cela ne change rien à l'idée qu'on a de l'atmosphère qu'on veut atteindre. Il s'agit des possibilités ouvertes et des différentes solutions qu'il faut chercher en fonction des circonstances: la place disponible, les coins où on peut travailler, etc.

Eclairage sur mesure

A mes débuts comme éclairagiste, il m'est arrivé d'exiger des équipes supplémentaires pour l'éclairage, mais j'en suis revenu parce que je considère que cela influe trop sur la scénographie. Dans des circonstances idéales, le scénographe aura tenu compte des besoins de l'éclairage, mais si ce n'est pas le cas, tant pis. A moi d'utiliser mes connaissances professionnelles pour arriver à un résultat optimal dans les situations les moins favorables.
Pour moi, l'éclairage ne peut pas exister pour lui-même. Il est trop facile de préparer un plan d'éclairage, de pendre les spots et voilà. Il doit évoluer avec la construction des répétitions et peut finalement être totalement différent de ce qu'on avait prévu au départ.
Il en va différemment pour les méga-spectacles comme Night of the Proms ou La Bohème, sur lesquels je travaille actuellement pour Forest-National. Ici, la contrainte de la production et les implications financières sont telles qu'on ne peut pas faire autrement que de partir d'un modèle d'éclairage préétabli.
En général, il existe un scénario assez rigide et on sait avant la première répétition qui va évoluer d'un endroit à un autre. Malgré tout, même avec le plus détaillé des scénarios, il arrive encore qu'on doive programmer des nuits entières et même compléter et corriger à la main (en général sur ordinateur il est vrai) pendant la première.

L'éclairage: un spectacle en soi

Pour une manifestation comme Night of the Proms, on reçoit un scénario des mois à l'avance: qui vient, ce qu'il chante, l'ordre des apparitions, la forme de la scène, l'implantation du public, etc. Cela permet de concevoir un truss avec des spots déterminés qui ont chacun une fonction à remplir. Même en descendant le truss, les spots reçoivent une nouvelle signification ou fonction à partir de leur angle d'incidence. Ici vous en êtes vraiment réduit à une planification et à un déroulement rigide du spectacle.
L'arrivée des projecteurs motorisés a ouvert de nouvelles voies. On utilise aussi souvent du brouillard. Dans de telles manifestations, la lumière est en quelque sorte le seul décor. Elle détermine en grande partie la visualité du spectacle, même si le public ne vient en fait pas pour un décor, mais pour l'un ou l'autre chanteur. La lumière a ici plus qu'ailleurs une fonction dans le spectacle, elle crée une atmosphère qui doit soutenir et suivre l'accord musical.

Quels éclairages vous ont donné le plus de satisfaction?

Woyzzeck, Jésus-Christ, Evita, Lulu, Distant Voices.

Vous travaillez donc aussi pour le ballet. Est-ce que vous y rencontrez des exigences spécifiques?

L'éclairage de ballet repose sur des principes totalement différents de ceux de l'éclairage de théâtre. Le chorégraphe attend de son éclairagiste que le plus petit détail du plus petit mouvement,

festaties is het licht eigenlijk het enige decor. Het bepaalt het grootste deel van de visualiteit van het spektakel, ook al komt het publiek eigenlijk niet voor een decor maar voor deze of gene zanger. Het licht heeft hier meer dan elders een spektakelfunctie, het creëert een sfeer die de muzikale stemming moet ondersteunen en volgen.

Over welke belichtingen bent u zelf het meest tevreden?

Woyzzeck, Jesus Christ, Evita, Lulu, Distant Voices.

U belicht dus ook balletvoorstellingen. Stellen zich hier specifieke eisen?

Balletbelichting berust op totaal andere principes dan de gewone theaterbelichting. De choreograaf verwacht van zijn belichter dat het kleinste detail van de kleinste beweging, als het ware elke spier van de danser, elegant naar het publiek wordt overgebracht. Hier heb ik kennis gemaakt met het gebruik van zijlicht, wat ik later ook dikwijls in theaterbelichtingen ben gaan toepassen. Zijlicht heeft namelijk een grote sculpturele waarde: je creëert er figuren mee à la Rodin.
Het decor speelt in het ballet over het algemeen een secundaire rol: centraal staan de choreografie en het lichaam van de danser. De functie van de belichter zou je kunnen omschrijven als een goede verlichter van de menselijke bewegende sculptuur.
Tot nu toe heb ik steeds kunnen werken met Danny Rosseel, huischoreograaf van het ballet. Dankzij hem word ik telkens van meet af aan betrokken bij de opbouw van het spektakel, omdat ook voor hem het licht een dominante decorfunctie heeft die de geest van de voorstelling helpt bepalen.
Een belichting van een klassiek ballet zoals Romeo en Juliette ligt helemaal anders voor mij. Daar ben ik niet rechtstreeks betrokken bij de beeldvorming, er wordt gewoon van mij verwacht dat ik een mooi licht zet op een mooi plaatje.

En wat verwacht jij dan van je opdrachtgevers?

Ik zou graag nog eens regisseren, want dat ben ik in de eerste plaats: regisseur. Zowel van acteurs als van de belichting.

STOP

Midzomernachtsdroom NTG, '97 · decor: Niek Kortekaas

Midzomernachtsdroom NTG, '97 · décor: Niek Kortekaas

pour ainsi dire chaque muscle du danseur, soit transmis au public avec élégance. C'est là que j'ai découvert l'éclairage latéral, que j'ai appliqué souvent par la suite au théâtre. L'éclairage latéral possède notamment une grande valeur sculpturale: on crée des figures à la Rodin. En général, le décor joue un rôle secondaire au ballet: la chorégraphie et le corps du danseur sont au centre. Mon travail consiste à bien éclairer la sculpture humaine en mouvement.
Jusqu'à présent j'ai toujours pu travailler avec Danny Rosseel, le chorégraphe du ballet. Grâce à lui, j'ai toujours été impliqué dès le début dans la construction du spectacle. Il considère également que la lumière a une fonction dominante dans le décor, qui aide à déterminer l'esprit de la représentation.
Pour moi, l'éclairage d'un ballet classique comme Roméo et Juliette est quelque chose de tout à fait différent. Là, je ne suis pas directement concerné par la conception du décor, tout ce qu'on attend de moi c'est une belle lumière sur une belle image.

Et qu'est-ce que vous attendez de vos donneurs d'ordre?

J'aimerais faire une mise scène, car c'est ce que je suis avant tout: un metteur en scène. Ainsi bien des acteurs que de l'éclairage.

FIN

DeWit Reclamestudio

LIGHTING

SOUND

RIGGING

Flashlight
RENTAL
SALES
BELGIUM

RENTAL
Centrum Zuid 1054
3530 Houthalen
Tel. 011-52 55 30
Fax. 011-52 55 34

SALES
Terlindenhofstraat 89
2170 Merksem
Tel. 03-645 34 36
Fax. 03-645 37 35

ACF

L'éclairage dans tou

Lumineuses les images de demain

Pas d'images sans lumière.

Depuis sa création le salon est le reflet de ce qui se fait de mieux dans le domaine.

'97

ses états

auteur andré krivonos

Les réalisateurs cinéma et vidéo, les directeurs de la photo, les directeurs de théâtre, ainsi que tous les professionnels interpellés par les multiples problèmes générés par les matériels destinés aux techniques de l'éclairage se rendront à l'ACF pour y découvrir les éléments les plus classiques comme les plus récents.
Depuis sa création en 1985, l'ACF a toujours rassemblé les meilleurs produits du secteur. Cette fois encore les surprises sont fidèles au rendez-vous. Et le salon se permet même le luxe de mettre l'accent sur quelques nouveautés nationales, voire européennes. (Dynamic sound, Mediamore, data vision, Highlite International, AEDB, RSL sont les principales marques à montrer des nouveautés exclusives pour la toute première fois dans le Royaume.)
Nous sommes heureux, afin de vous permettre une visite plus satisfaisante, de vous communiquer une liste, non exhaustive, des innovations les plus marquantes. N'oubliez pas non plus que certains exposants ne sont pas forcément spécialisés et qu'au détour des mètres carrés vous pouvez découvrir à la vente comme à la location des produits de dernière minute.

Dynamic Sound

Un mariage parfaitement réussi entre le son et la lumière. Ce distributeur a plus d'une corde à son arc et sait parfaitement sélectionner le matériel qui convient à ses clients et à leurs utilisateurs.
Il présente dans le domaine du son une nouveauté mondiale et dans celui de la lumière quelques nouveautés nationales essentielles.
Nouveauté mondiale: **Kind** est un produit fabriqué en Italie par Audio & Audio Group.
Sont montrés à l'ACF: les **amplificateurs** avec la série professionnelle K et la série HI TECK XT.
Nouveauté en Belgique: la firme Genius est un des plus importants constructeurs italiens d'**effets de lumière**. Sa renommée est mondiale.
Dynamic Sound présente la gamme, variée, des produits fabriqués dans l'usine de la péninsule. Quelques exemples: petit effet disco, robots asservis, jusqu'à trois types de lyres asservies. Tous ces matériels sont de très bonne qualité et, ce qui ne gâte rien, présentés au salon à des prix que l'on peut qualifier de ‹parfaitement accessibles›.
Trois processeurs: EC2 - ECB2 - EC3.

EVDV

Présentation du **Mac 600**, un tout nouveau projecteur à tête rotative. Ce spot est très précis et s'applique parfaitement à tous les besoins des professionnels de l'éclairage. Un mixage de très bonne qualité entre les couleurs primaires, cyan, magenta et jaune pour créer des effets de toute beauté. Le Mac 600 travaille d'une manière parfaitement silencieuse. Ce qui permet une utilisation performante de l'outil dans les théâtres, concerts, studios de Télévision.
Présentation du **Mac 500**, spécialement étudié pour travailler de concert avec le Mac 600. Lui aussi est extrêmement silencieux.

DCD Scenic Projects

Zéro 88 Sirius 250: une nouvelle console, circuits mixtes pour projecteurs motorisés et dimmers, système intégré «Four Wheels drive».
ETC: source pour nouveaux types de projecteurs à très haut rendement lumineux pour lampe de 575 W!
MDG, Machines à fumée: évolutions de l'atmosphère et ice fog. Nouvelle présentation et nouvelles performances.
Robert Juliat Tivoli: nouvelle armoire générateurs 24 circuits. Ses performances et son prix sont tout simplement inégalés.

Mediamore Data Vision

Nouveauté nationale: voici un système complet permettant l'utilisation de tous les dérivés du Blue key. Une nouvelle génération d'images, des effets très spéciaux font du matériel présenté un pôle d'attraction qui ne manquera pas d'intéresser chaque visiteur du salon.
La lumière entre comme composant principal (avec l'électronique) dans ce système hautement performant.

Highlite International

Nouveauté mondiale: le programme **Highlite Light**. Il contient des articles

développés et produits ‹made in Holland›. Il existe 3 scanners, contrôleurs de scan, changeurs de couleur, effets et de sky spots.
DAP - Audio: une gamme complète de projecteurs, de mad projecteurs, effets lumineux, lasers, d'effets de lumière décoratifs, de lampes, de tables de mixages simples et professionnelles. Précision non négligeable, le programme DAP-Audio, contient des lecteurs CD professionnels. Pourra, sans nul doute, offrir des services tout à fait inégalés. Démonstration permanente.

ADB

Nouveauté nationale: **Vision 10**, un système haut de gamme de commande d'éclairage. Vision 10 équipe déjà depuis quelques temps des théâtres et des studios de télé (plus ou moins trente pays). Introduction d'un nouveau kit de télécommunication. Vision 10 peut dialoguer avec un PC ou un autre Vision 10. Nouveau aussi la commande à distance par transmission à haute-fréquence. Résolution de multiples problèmes. Présentation de **Memopack 30**, l'heureux successeur du bien connu Europack, qui chacun le sait a longuement fait ses preuves.
Micropack 25, une version 12 circuits en rack du Micropack devrait intéresser plus d'un spécialiste en raison de ses puissantes solutions. Un bloc de graduateurs intelligents 100 digitaux d'une puissance nominale de 12 x 2,3 KW, compact à prix compétitif.
La gamme des découpes allogènes **Niethammer**, est équipée de toutes nouvelles lentilles et par le fait élargit considérablement le champ (déjà grand) des performances autorisées.
Enfin, dans les nouveautés de dernière main voici **Ingénio**. Il s'agit d'un surdoué puisque c'est un véritable compositeur de lumière. Il se permet d'intégrer une gestion trichromique de la couleur, une graduation optique et un diffuseur. Excusez du peu!

RSL Europe Audio & Light BV

Nouveauté nationale: **DJ tool**, table disco de mixage de cinq canaux. Les nouveautés de **Strong** sont le big scan. Il existe en trois versions, une ou plusieurs roues de couleurs avec ou sans primes, le body 250 est un projecteur modulaire qui peut fonctionner avec cinq têtes différentes. Un matériel ultra performant qui devrait ravir les spécialistes du secteur.

B&L Lighting Services

Trente années d'activité dans la fabrication, la vente et la location de matériel d'éclairage. La gamme de produits est utilisée pour les techniques de prises de vues cinéma, télévision, vidéo et photo. La firme présente également des véhicules de transports spécialement adaptés et des groupes électrogènes de 3,5 KVA à 600 KVA. Utiles dans les séquences tournées en extérieur comme en intérieur. Elle met à votre disposition des techniciens spécialisés au savoir-faire particulièrement efficace (éclairagistes et groupmen). Une visite informative s'impose.

Fréquence

L'éclairage et le laser déclinés dans toutes leurs formes. **Fréquence**, une firme hautement spécialisée dans l'animation propose ce qui se fait de mieux dans le domaine. Ses services vont de l'automation à l'interactivité dans les secteurs du spectacle et de l'animation. Tous les impératifs sont pris en compte, avec comme but final le maximum de rendement.
Les branches des activités privilégiées de ses réalisations sont: l'événement, sous toutes ses formes, le stand, la variété, le Business to Business, le sport endure. Et la liste est loin d'être terminée. Les matériels de pointe présentés sur ses surfaces d'exposition font de Fréquence un stand inévitable. FIN

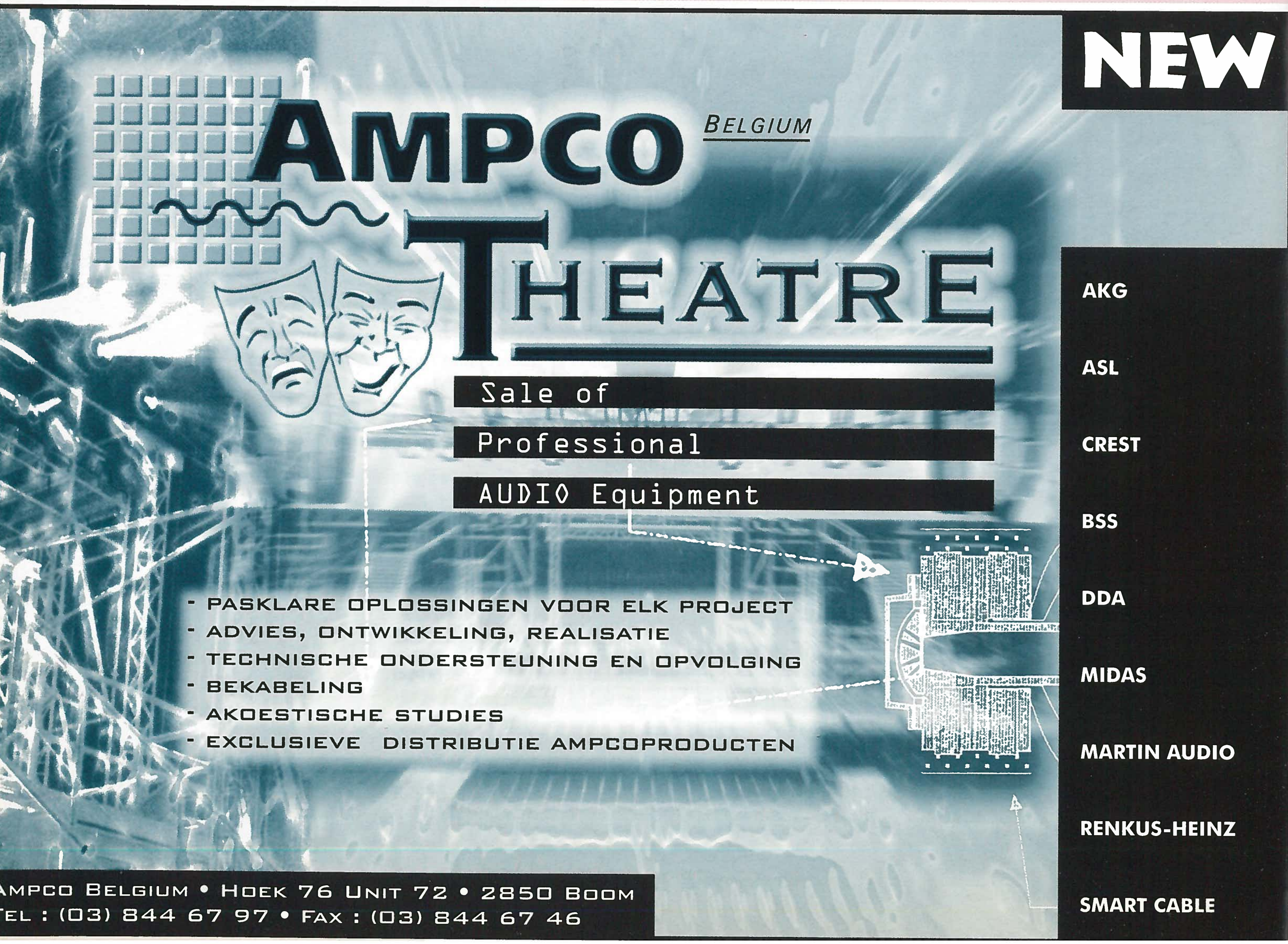

Telkens als er op het toneel dingen naar beneden moeten vallen, hoor je van regisseurs hetzelfde cliché: "Kun je dat niet ophangen met een elektromagneet, als je de stroom afzet valt het dan toch naar beneden?"

Inderdaad, dat kan voor sommige toepassingen, maar is het ook veilig en betrouwbaar?

Vallen op traditionele wijze

Vóór iets valt, moet het eerst opgehangen worden en wel zó dat het daar ook blijft hangen, tenzij er actie wordt ondernomen om het te laten vallen. Er moet dus altijd energie worden toegevoegd alvorens iets kan vallen. Goed uitgeruste theaters hebben al eeuwenlang voldoende technieken in huis om ons te helpen. Daar moeten we het warm water dus niet opnieuw uitvinden. Iemand kan iets van portaal- of andere bruggen naar beneden gooien en het principe van de sneeuwfries is ook bruikbaar voor andere dingen dan sneeuw.

Zie figuur op volgende pagina

In een doek (zonder de typische sneeuwsleuven) vastgemaakt tussen twee trekken kun je optrekken wat je wil. Laat een van de trekken zakken en wat in het doek lag, valt er uit. Deze methode is bijzonder geschikt voor het laten vallen van dode bladeren.

Niet alle 'bespeelbare ruimten' en 'polyvalente zalen' zijn even goed uitgerust. Ook moeten vaak dingen vallen die al in het zicht staan of hangen, bv. een schilderij dat aan de muur hangt. Bij dit voorbeeld is de simpelste oplossing een pin dwars door het decor te steken en er iemand achter te zetten die de pin op het juiste moment uittrekt. (Extra tip: zo'n pinnetje ben je uiteraard kwijt bij de eerste repetitie, het aan een touwtje vasthangen is een goed idee.)

Elektrische hulpmiddelen

Helaas gaat niet alleen de technische uitrusting van de zalen er op achteruit, ook op de personeelskosten wordt hoe langer hoe meer bespaard. Daarom wordt het noodzakelijk om uit te kijken

Theatertechnische tips

Vallende voorwerpen

auteur IVO KERSMAEKERS

Chutes d'objets

Tuyaux sur la technique de théâtre

Chaque fois que quelque chose doit tomber sur la scène, on entend le même cliché des metteurs en scène: «Est-ce que tu ne peux pas le suspendre d'un électro-aimant? Quand on coupe le courant, ça tombe, non?»

En effet, c'est possible pour certaines applications, mais est-ce que c'est aussi sûr et fiable?

Tomber d'une manière traditionnelle

Avant que quelque chose ne tombe, il faut d'abord la suspendre, et d'une façon telle qu'elle ne tombe pas à moins d'entreprendre une action pour la faire tomber. Il faut donc toujours apporter de l'énergie avant que quelque chose puisse tomber. Des théâtres bien équipés disposent déjà depuis des siècles de suffisamment de techniques pour nous aider. Il ne s'agit donc pas de réinventer l'eau chaude. Quelqu'un peut jeter quelque chose du portique ou d'un autre pont et le principe de la frise à neige peut être utilisé pour autre chose que de la neige.

Voir dessin à la page suivante

Dans une toile (sans les rainures à neige typiques) fixée entre deux équipes, vous pouvez monter ce que vous voulez. Laissez descendre une des équipes, et ce qui était dedans va en tomber. Cette méthode est particulièrement appropriée pour laisser tomber des feuilles mortes.

Tous les espaces disponibles et les salles polyvalentes ne sont pas aussi bien équipés. Souvent, il s'agit de faire tomber des objets qui sont déjà visibles, p.e. une peinture accrochée au mur. Dans cet exemple, la solution la plus simple consiste à fixer une cheville à travers le décor, que quelqu'un retire au bon moment par de l'arrière. (Tuyau supplémentaire: une telle cheville est évidemment perdue après la première répétition, l'attacher avec une ficelle est une bonne idée.)

Accessoires électriques

Malheureusement, il n'y a pas que l'équipement technique des salles qui régresse, on épargne aussi de plus en plus sur les frais de personnel. C'est

naar systemen met afstandsbediening. Een visdraadje aan het pinnetje vastmaken is een eerste goed idee, maar helaas zelden toepasbaar. Elektriciteit daarentegen kun je zowat overal naartoe leiden.
Haast alle elektrische beweging bestaat uit ronddraaien. Motortjes hiervoor zijn uit de vreemdste en de banaalste toestellen te halen: een spiegelbol, een braadspit, een wasmachine, alle soorten speelgoed,... ook motortjes van autoruitenwissers zijn zeer geschikt. Hiermee kun je het ophangpunt laten kantelen, waardoor het voorwerp dat eraan opgehangen is naar beneden valt. Een andere mogelijkheid is het laten opwikkelen van een touwtje waaraan een pin of ringetje hangt. Hiermee kun je een beweging ook langzamer of gradueel laten verlopen, zodat verschillende voorwerpen na mekaar naar beneden vallen *(zie foto)*.

Het is niet altijd mogelijk om elektrische bedrading te leggen tot bij het toestelletje. Ook hier biedt de speelgoedindustrie een uitweg in de vorm van de vele onderdelen die bouwers van radiogeleide autootjes en vliegtuigjes tot hun beschikking hebben. De motortjes die de stuurinrichting van autootjes bedienen zijn bijvoorbeeld zeer bruikbaar. Toch een waarschuwing: die radiogeleide dingetjes zijn gebouwd om in open lucht te gebruiken, waar tussen de zender en de ontvanger een minimum aan metalen obstakels zijn. Binnenshuis is dit meestal helemaal anders en de situatie verschilt ook van theater tot theater. Problemen uiten zich meestal in het uitvallen van de verbinding op het cruciale moment. Gevaarlijker wordt het als het radiosignaal gestoord wordt. Dit kan door het binnendringen van bronnen als draadloze microfoons, draadloze headsets, enz. Hierdoor kan zo'n motortje uit zichzelf die kleine beweging maken die nu net niet gewenst is.

Schets van een sneeuwfries

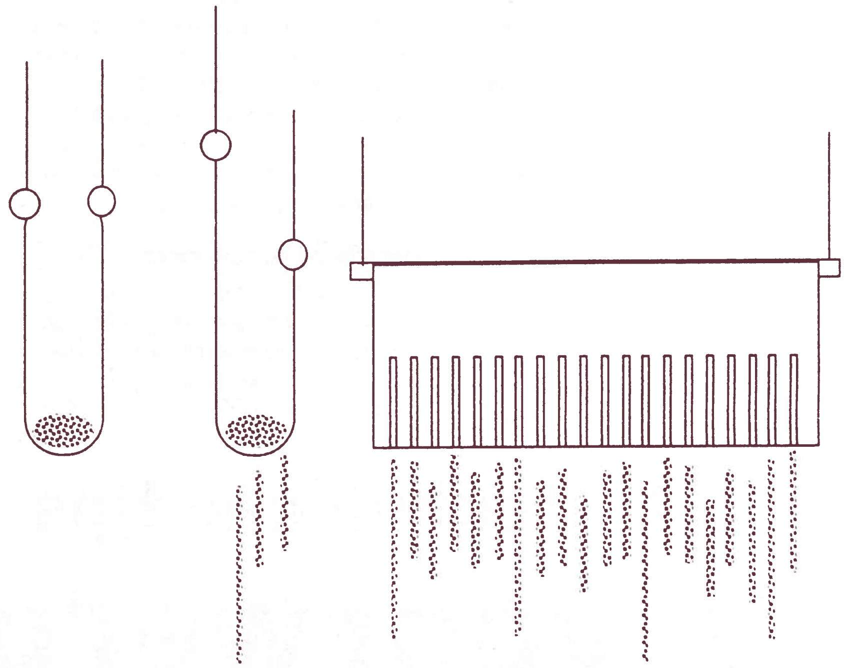

Une frise à neige

pourquoi il devient nécessaire de rechercher des systèmes avec commande à distance. Fixer un fil de pêche à la cheville est une première bonne idée, hélas rarement appliquée. L'électricité par contre peut être amenée à peu près partout.
Presque tous les mouvements électriques sont en fait des mouvements circulaires. De petits moteurs peuvent être récupérés à cette fin dans les appareils les plus étranges et les plus banals: une boule-miroir, une broche à rôtir, une machine à laver, toutes sortes de jouets,... Les moteurs d'essuie-glaces sont aussi intéressants. Ils permettent de faire basculer le point de suspension, ce qui fait tomber l'objet qui y était attaché. Une autre possibilité consiste à enrouler une ficelle et d'y pendre une cheville ou un anneau. Cela permet d'obtenir un mouvement plus lent ou graduel, de sorte que les différents objets tombent les uns après les autres *(voir photo)*.
Il n'est pas toujours possible de poser des câbles électriques jusqu'aux appareils. Ici aussi, l'industrie du jouet nous fournit une solution sous la forme des nombreuses pièces détachées dont diposent les constructeurs de voitures et d'avions radioguidés. Les moteurs utilisés pour la direction des autos sont par exemple très utiles. Attention quand même: les engins radioguidés sont conçus pour être utilisés à l'extérieur, où il y a un minimum d'obstacles métalliques entre l'émetteur et le récepteur. A l'intérieur, il en va souvent tout à fait autrement et la situation diffère aussi d'un théâtre à un autre. Des problèmes apparaissent le plus souvent quand la liaison se coupe au moment crucial. Le plus grand risque apparaît lorsque le signal radio est perturbé. Cela peut arriver à cause des émissions d'autres sources comme des microphones, des casques

Een bladvalmachine gemaakt van een braadspitmotor en een handvol oud ijzer

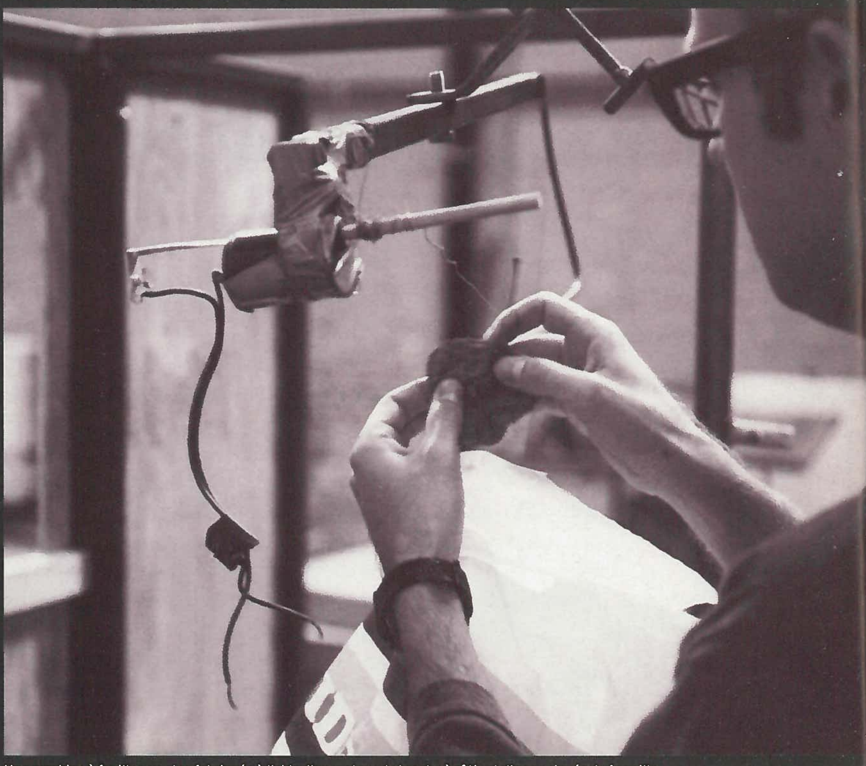

Une machine à feuilles mortes fabriquée à l'aide d'un moteur de broche à rôtir et d'une poignée de ferraille

De bron hoeft zelfs niet van je eigen productie te zijn, maar kan evengoed uit de zaal naast de jouwe komen.
Wat een nadeel kan zijn bij een gemotoriseerde beweging, is dat er enige tijd nodig is om ze uit te voeren. Het komt vaker voor dat iets plotsklaps moet gebeuren. In dat geval kunnen we een nylon visdraad gebruiken om iets rechtstreeks tegen te houden, ofwel om een veer, een kantelsysteem of iets dergelijks vast te houden. Let op: zo'n visdraad kan in een flits doorgebrand worden met een ontsteker, een flitslampje of een gloeidraad, zodat het hele zaakje naar beneden komt.

Elektromagnetische oplossingen

Er zijn ook toestelletjes in de handel die elektromagnetisch staafjes intrekken, palletjes verschuiven, ventieltjes openklikken, enz. Deze toestelletjes zijn bedoeld voor industrieel gebruik en relatief duur. Je bent goedkoper af met een automatische deuropener of een onderdeel uit een oude wasmachine of flipperkast (de flippers zelf zijn heel goed bruikbaar).

Als het om simpele dingen gaat waarmee niet veel kracht gemoeid is, kun je zelf iets bouwen met een elektromagneet, die je bijvoorbeeld uit een telefoonhoorn hebt gesloopt. Zo heb ik eens een opstelling gezien waarbij af en toe, verspreid over het toneel, een blad naar beneden moest dwarrelen. Elk blad werd tussen een vrij zwaar scharnier gestoken, dat door zijn eigen gewicht dicht bleef. Met een druk op de knop werd de magneet aangezet, het scharnier ging open, en hopla: het werd herfst. Ook hier is het uitkijken geblazen: elektromagneten kunnen storing op de klankinstallatie veroorzaken.

Luchtdrukverschillen

Pneumatische systemen worden niet veel gebruikt in het theater. Dit heeft vooral te maken met de prijs van professioneel materiaal. Toch blijft het een goede manier om van op afstand beweging te controleren. Voor veel toepassingen kan echter een simpele oplossing volstaan: je neemt een soepele dunne darm en twee grote spuiten waar je de zuigers uithaalt. Lijm de spuiten met de teutjes aan de uiteinden van de darm, en duw een van de zuigers er weer in. Als je nu de andere zuiger in de andere spuit duwt, komt de eerste zuiger er weer uit; trek je aan zuiger twee, dan gaat zuiger één er weer in. Bedenk zelf je toepassingen.
Soms is het nodig meer of langduriger luchtdruk te voorzien. Je kunt natuurlijk een zware en lawaaierige compressor meesleuren, maar dikwijls volstaat een opgepompte autoband waarop je gaat zitten om hem te laten leeglopen. Meer druk nodig? Neem een vrachtwagenband.

Uiteraard zijn dit maar enkele voorbeelden uit de immer groeiende schatkamer der theatertechniek. Het mag echter duidelijk zijn dat de oplossing voor veel theatertechnische problemen niet ligt in de grootte van het productiebudget, maar wel in de creativiteit en vindingrijkheid van de theatertechnicus.

STOP

Toestelletje om druppels te laten vallen

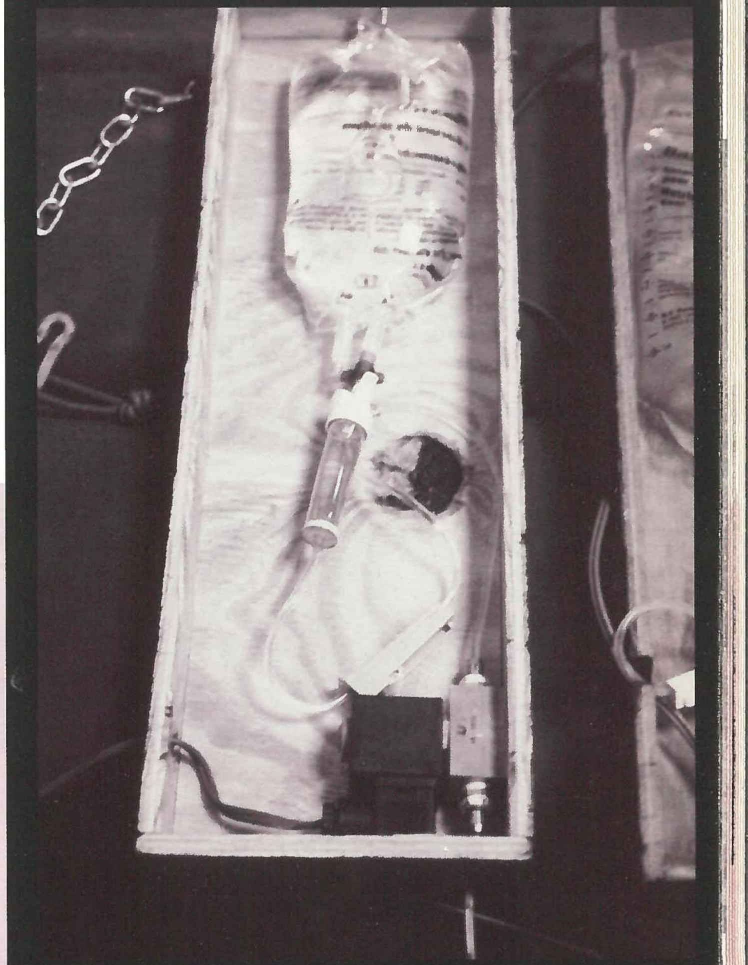

Appareil pour faire tomber des gouttes

HF, etc. Un tel moteur peut alors faire justement le petit mouvement qui n'est pas attendu à ce moment. La source peut même être étrangère à votre propre production et venir de la salle à côté de la vôtre.
Ce qui peut être un inconvénient avec un mouvement motorisé, c'est qu'il a besoin d'un certain temps pour être exécuté. Il arrive que quelque chose doive se produire instantanément. Dans ce cas nous pouvons utiliser un fil de pêche en nylon pour retenir directement quelque chose, ou pour fixer un ressort, un système à bascule ou autre. Attention: un tel fil peut être brûlé en un éclair par un briquet, un flash ou un filament, avec pour résultat de faire descendre le tout.

Solutions électromagnétiques

Il existe aussi dans le commerce des appareils qui,de manière électromagnétique, rentrent des tiges, déplacent des palettes, ouvrent des valves, etc. Ces appareils sont destinés à l'industrie et sont relativement chers. Vous vous en sortirez à bon compte avec une ouverture de porte automatique, une pièce de machine à laver ou de flipper (les flippers sont eux-mêmes très utiles).

S'il s'agit de choses simples qui ne nécessitent pas une grande force, vous pouvez vous-mêmes construire quelque chose avec un électro-aimant, que vous récupérez par exemple sur un cornet de téléphone. J'ai déjà vu un tel dispositif pour une scène entière, où de temps en temps une feuille morte devait voltiger. Chaque feuille était coincée dans une charnière assez lourde, qui restait fermée sous son propre poids. D'une poussée sur le bouton, l'aimant était mis en marche et hop: c'était l'automne. Ici aussi, il s'agit de faire attention: les électro-aimants peuvent causer des parasites dans l'installation sonore.

Différences de pression d'air

Des systèmes pneumatiques ne sont pas souvent utilisés au théâtre, ce qui tient surtout au prix du matériel professionnel. Cela reste malgré tout une bonne manière de contrôler les mouvements à distance. Pour de nombreuses applications, une solution simple peut même convenir: vous prenez un fin tuyau souple et deux grandes seringues dont vous retirez les pistons. Collez les seringues par les pointes aux extrémités du tuyau, et renfoncez un des pistons. Si vous poussez maintenant l'autre piston dans l'autre seringue, le premier piston ressort; tirez au piston deux, le piston un rentre à nouveau. Pensez vous-mêmes aux applications.
Il est parfois nécessaire de prévoir plus de pression, ou plus longtemps. Vous pouvez naturellement traîner un compresseur lourd et bruyant, mais une chambre à air de pneu de voiture suffit souvent, en s'asseyant dessus pour la vider. Besoin de plus de pression? Prenez une chambre à air de pneu de camion.

Il ne s'agit bien sûr que de quelques exemples tirés de la boîte à trésors toujours plus grande de la technique de théâtre. Il est toutefois clair que la solution de beaucoup de problèmes d'ordre technique ne se trouve pas dans la taille des budgets de production, mais dans la créativité et l'inventivité du technicien de théâtre.

FIN

«Questionner les espaces, les lieux de l'énonciation, comme disent les linguistes, c'est une façon de dire que le théâtre ne va pas de soi, qu'une représentation n'est pas une image évidente mais un acte qui s'accomplit à chaque fois ici et maintenant, chaque fois différent, et qui, à chaque fois, se veut totalement singulier, totalement inhabituel. Encore un vieux principe Brechtien –on ne se refait pas–: rendre l'insolite sous le naturel».

(Ensemble Théâtral Mobile)

De ontmantelde Marni...

Een ankerplaats voor het ETM

FOTO'S/PHOTOS·ALICE PIEMME

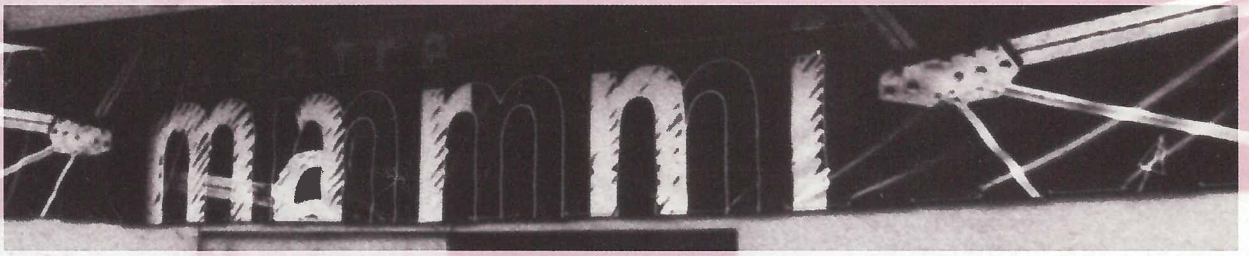

auteur ROSE WERCKX + LUC DHOOGHE

Le Marni démantelé...

Un lieu d'ancrage pour l'ETM

Van een voormalige opslagplaats...

In 1980 vestigde het Ensemble Théâtral Mobile (ETM) onder de leiding van Marc Liebens zich in een oude wijnopslagplaats in de Brusselse Kazernestraat. De bestaande architectuur had karakter en was toch voldoende discreet om verschillende transformaties mogelijk te maken. Er was geen zaal en ook geen scène, theater brengen was er dus niet vanzelfsprekend. Er was ook geen plek 'gereserveerd' voor de acteur, geen plaats 'voorbehouden' aan de toeschouwer.

De relatie zaal-scène moest dus telkens weer herdacht worden, telkens opnieuw werd de toeschouwer net als de acteur geregisseerd. Het ETM onderzocht de ruimte net zoals ze het tekstmateriaal lazen. Zo brachten ze er *Les Bons Offices* van Pierre Mertens in een vitrine en *De Hamletmachine* van H. Müller in een opslagplaats gebouwd in de opslagplaats, "op de ruïnes van Europa".

... naar een voormalige bioscoop

In 1986 kregen ze het gevoel dat de mogelijkheden uitgeput geraakten. Na een periode van flexibiliteit binnen de muren van deze plek brak nu een periode aan van reizen, mobiliteit buiten de muren dus: van Bergen over Parijs, Genève, Lausanne,... In 1997, na jaren zwerven, voelt het ETM nu terug de behoefte aan een eigen plek en nestelt de groep zich in de Marni.

Tot 1974 was zaal Marni een grote bioscoop met een zaalcapaciteit van meer dan 1.600 zitplaatsen. Daarna werd het een concertzaal met optredens van Sarah Vaughan, Lou Reed, Luis Mariano, Zizi Jeanmaire, en vele anderen. Tot wanneer is onduidelijk, maar op een bepaald moment stond de zaal ter beschikking voor de repetities van het koor en het symfonisch orkest van de BRT-RTB. Later, tussen 1982 en 1992, was de ruimte in gebruik als studio voor een productiemaatschappij voor publiciteitsfilms, die nadien plaats maakte voor een bowling en snooker.

Glans en glorie van de fifties

De oorspronkelijke bouwplannen van de architecten Spinnael en Lebrun dateren van 1948. De hoofdingang situeerde zich onderaan een 30 meter hoog appartementsgebouw dat was opgetrokken in dezelfde gele gevelsteen als het tegenovergelegen omroepgebouw van de NIR dat nu leegstaat. (Het NIR-gebouw aan het Flageyplein werd in 1933 ontworpen door de architect Diongre.)

In een inham, onder een grote filmaffiche, bevond zich de kassa van de Marni. Een lange brede gang leidde het publiek via trappenpartijen naar de achtergelegen bioscoop. Momenteel is hier niets meer van te merken, omdat die zone is ingenomen door een bankinstelling.

Het zalencomplex sluit volledig aan op een 25 meter brede gevel in de aanpalende De Vergniesstraat. Hier bevonden zich de uitgangen en ook de ingang naar een feestzaal op de tweede verdieping onder het dak. De gevel is het visi-

De werf

Le chantier

D'un ancien entrepôt...

En 1980, l'Ensemble Théâtral Mobile sous la direction de Marc Liebens s'installait dans un ancien entrepôt de vins de la rue de la Caserne à Bruxelles. L'architecture existante avait du caractère et était quand même suffisamment discrète pour autoriser différentes transformations. Il n'y avait ni salle ni scène, y introduire le théâtre n'allait donc pas de soi. Il n'y avait pas non plus d'endroit réservé aux acteurs, ni de place ‹reservée› au spectateur.

La relation salle-scène devait donc chaque fois être repensée, à chaque fois le spectateur était mis en scène au même titre que l'acteur. L'ETM y examina l'espace de la même façon qu'il lisait les documents écrits. Ils y jouèrent *Les Bons Offices* de Pierre Mertens dans une vitrine, *De Hamletmachine* de H. Müller dans un entepôt construit dans l'entrepôt, «sur les ruïnes de l'Europe».

... vers un ancien cinéma

En 1986, ils ont eu le sentiment d'avoir épuisé les possibilités. Après une période de flexibilité à l'intérieur des murs de cet endroit, commença une période de voyages, de mobilité endehors des murs donc, de Mons à Paris, Genève, Lausanne,... En 1997, après des années d'errance, ils ont ressenti le besoin d'avoir leurs propres installations et ils ont fait leur nid dans le Marni. C'était jusqu'en 1974 un grand cinéma avec une capacité de plus de 1.600 places assises. C'est devenu ensuite une salle de concert avec des représentations de Sarah Vaughan, Lou Reed, Luis Mariano, Zizi Jeanmaire, et bien d'autres. Jusque quand, ce n'est pas clair, mais à un certain moment la salle était disponible pour les répétitions de la chorale et de l'orchestre symphonique de la BRT-RTB. Plus tard, entre 1982 et 1992, l'espace était utilisé comme studio pour une société de production de films publicitaires, qui fit ensuite place à un bowling et à un snooker.

La splendeur et la gloire des fifties

Les plans de construction originaux des architectes Spinnael et Lebrun datent de 1948. L'entrée principale se situait sous un immeuble à appartements, et le bâtiment était construit dans la même pierre jaune que le bâtiment de radio-télédiffusion de l'INR (architecte Diongre 1933 – '38) qui lui faisait face sur la place Flagey à Bruxelles, et qui est vide à présent. La caisse se trouvait dans un renforcement, sous une grande affiche de film. Un long et large couloir menait le public vers le cinéma situé à l'arrière, via des escaliers. Actuellement, plus rien de cela n'est visible car ces lieux ont été repris par une institution bancaire.

tekaartje van het Ensemble Théâtral Mobile, nu Théâtre Marni. Door de vele uitgangen en poorten lijkt hij een werkplaats te herbergen met kamertjes erboven.
Een brede trap leidt het publiek naar beneden. De foyer is opgevat als een plein, een forum, waarvan het midden lager ligt en is afgezet met zuilenrijen. Alle functies zijn ondergebracht in de randzone: info, ticketing, toegang tot de toiletten, bookshop, bar en dienstlokalen. Ze worden benadrukt door fluorescerende buislampen die op een originele manier zijn verwerkt in het meubilair. De vlakke, rode vloerbekleding reflecteert zacht in de witgepleisterde zolderingen. Dit staat in schril contrast met de ruwe betonoppervlakken van zuilen en balken die het gebouw schragen.
Door de grote afmetingen (ca 25 x 34 m), de relatief lage zoldering, de verschillende vloerpeilen en de transparantie tussen de zuilen, krijgt de bezoeker een gevoel van weidsheid en intimiteit tegelijk. En dat schept een zeker verwachtingspatroon naar de bovengelegen ruimte.

Ontmanteld

Centraal achteraan is een doorgang gecreëerd die verbinding geeft met de bestaande trapzaal en de ingangszone van de voormalige bioscoop. Achter de oorspronkelijke toegangsdeuren, die zo typisch zijn voor de jaren vijftig, kom je terecht in een immense leegte. Je staat nu achteraan in de zaal, onder een

t op scène en decor

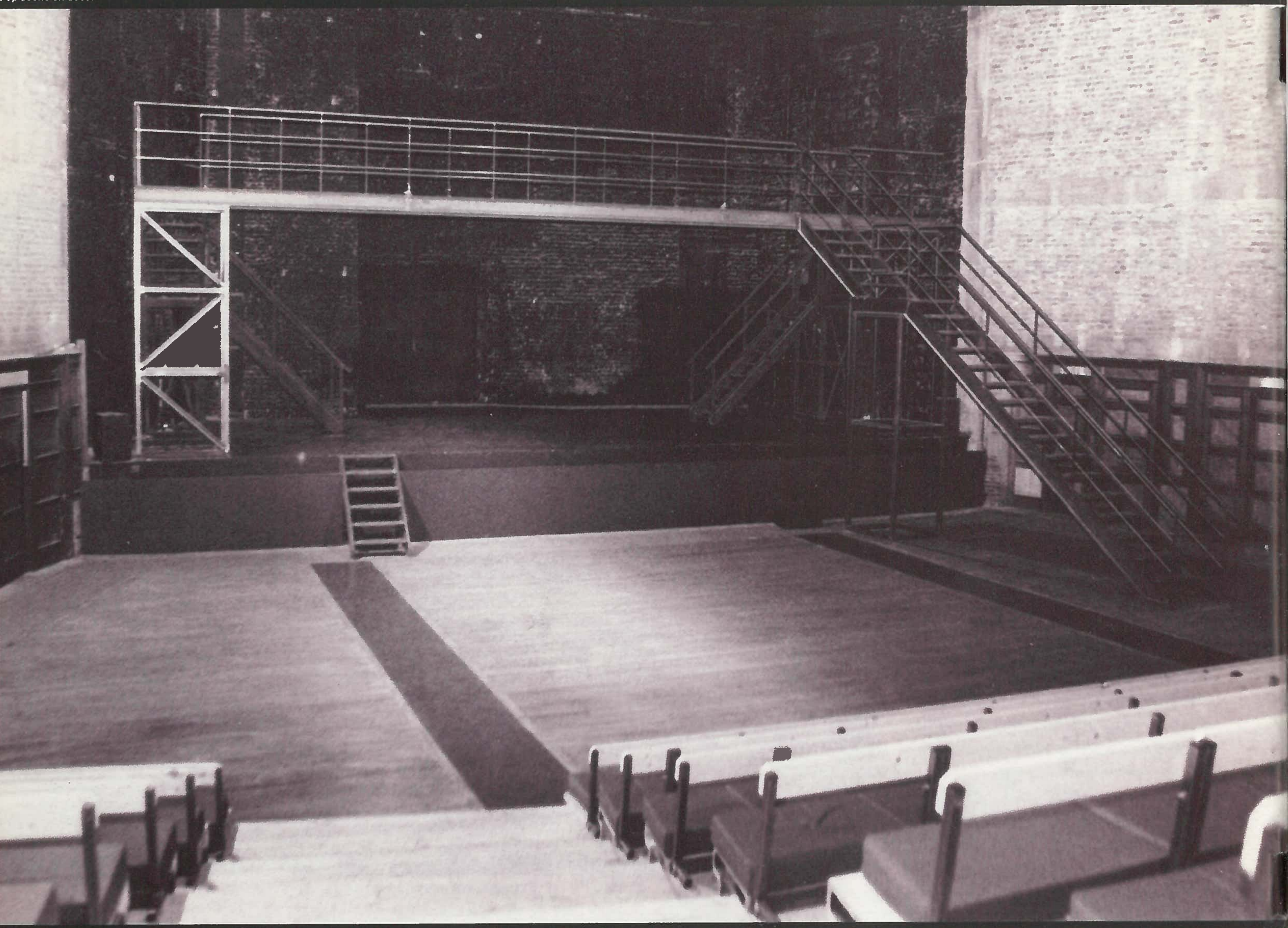

sur la scène et le décor

Le complexe des salles jouxte entièrement une façade large de 25 mètres dans la rue de Vergnies adjacente. C'est ici que se trouvaient les sorties, ainsi que l'entrée d'une salle de fêtes située au deuxième étage, sous le toit. La façade est devenue la carte de visite de l'Ensemble Théâtral Mobile, maintenant Théâtre Marni. Par le grand nombre de sorties et de portes, on dirait qu'il héberge un atelier surmonté de chambres. Un large escalier mène le public vers le bas. Le foyer est conçu comme une place, un forum, dans lequel la partie centrale est plus basse et entourée de colonnades. Toutes les fonctions se situent sur le pourtour: info, tickets, accès toilettes, librairie, bar et locaux de service. Ils sont accentués par des tubes fluorescents incrustés de manière originale dans le mobilier. Le revêtement du sol, uni et rouge, se reflète légèrement dans les plafonds plâtrés en blanc. C'est un criant contraste avec les surfaces de béton brut des colonnes et poutres qui soutiennent le bâtiment.
Les grandes dimensions (environ 25 x 34 m), le plafond relativement bas, les différents niveaux du sol et la transparence entre les colonnes, créent chez le visiteur un sentiment de magnificence et d'intimité à la fois. Cela éveille aussi l'envie de découvrir l'étage supérieur.

Démantelé

Au centre à l'arrière a été créé un passage qui assure la liaison avec la cage d'escaliers existante et l'entrée de l'ancien cinéma. Derrière les portes d'accès d'origine, qui sont typiques des années cinquante, on accède à un vide immense. On se trouve maintenant à l'arrière

schuin oplopend massief van zware betonnen balken en platen die het balkon schragen. De vloerbekleding is weggenomen en je loopt op de stroken plankenvloer, in de vorm van de zitplaatsen van de parterre. Tot een hoogte van ongeveer 2,5 m is de houten muurbekleding bewaard. Alle andere bekledingen zijn weggenomen. Het lijkt een soort niemandsland waar je doorheen moet vooraleer je je zitplaats bereikt, als bij een rituele wandeling. "Le lieu de l'émotion" zoals de ontwerper van het renovatieproject, architect-scenograaf Olivier Bastin (Groupe l'Escaut), het formuleerde.
Net voor het einde van het balkon is de ruimte begrensd door de achterkant van een getimmerde houten tribune die je op diverse plaatsen kunt beklimmen, waarna je kunt afdalen naar een zitplaats. De tribune biedt plaats aan zowat 250 personen en volgt de gebogen vorm van het balkon over de volle zaalbreedte. De zaalwanden lopen paraboolvormig naar elkaar toe en omvatten de kleine scène waarop vroeger het projectiescherm gemonteerd stond.
Omwille van de disproportie tussen zaal en scène werd gekozen voor een vlakkezaal-opstelling vóór de scène, die nog enkel zal fungeren als verhoogd achtertoneel zoals tijdens de renaissance. Het immens balkon met zijn potentieel van 700 zitplaatsen is voorlopig nog buiten gebruik en afgeschermd met een gaasdoek. In de toekomst wil men de helling ervan aanpassen aan de gewijzigde inplanting van de toneelvloer.

Een ankerplaats

Door het beperkt budget kan het geheel niet in één keer bruikbaar gemaakt worden. Hierdoor moeten de theatermakers het gebouw gebruiken als locatie, als 'ankerplaats' zoals ze het zelf noemen. Over zo'n enorme ruimten beschikken is hierbij belangrijker dan het technisch comfort. Dit leidt natuurlijk tot voorlopige situaties, waarmee ze het gebouw kunnen uittesten, en tot onverwachte, meestal erg sobere oplossingen. Zo werd het roosterwerk van de voormalige verlaagde zoldering gerecycleerd en omhooggetrokken als drager voor de theaterbelichting boven het speelvlak. Ook zijn er onverwachte confrontaties te zien, zoals de naakte ruwe baksteenwanden met de resterende

De foyer

Le foyer

dans la salle, sous un massif de lourdes poutres de béton et de plaques qui soutiennent le balcon, le tout en inclinaison montante. Le revêtement du sol a été enlevé et on se déplace sur un plancher à lames, dans la forme des places assises du parterre. La boiserie murale a été conservée jusqu'à une hauteur de 2,5 m environ. Toutes les autres garnitures ont été enlevées. Cela ressemble à une sorte de no man's land par lequel il faut passer pour rejoindre sa place, comme dans une promenade rituelle. «Le lieu de l'émotion» comme l'appelait l'auteur du projet de rénovation, l'architecte scénographe Olivier Bastin (Groupe l'Escaut).
Juste avant la fin du balcon, l'espace est délimité par l'arrière d'une tribune en bois que l'on peut escalader à différents endroits pour se laisser redescendre vers une place assise. La tribune accueille près de 250 personnes et suit la forme courbée du balcon sur toute la largeur de la salle. Les parois de la salle convergent en forme de parabole et englobent la petite scène, sur laquelle était monté auparavant l'écran de projection.
En raison de la disproportion entre la salle et la scène, on opta pour une disposition plate de la salle devant la scène, qui ne fera plus fonction que de scène arrière surélevée, comme pendant la renaissance. L'immense balcon avec son potentiel de 700 places assises est provisoirement encore hors service et voilé à l'aide d'un tule. Dans le futur, on veut adapter son inclinaison à la nouvelle implantation de la scène.

Point d'ancrage

Pour des raisons budgétaires, il n'est pas possible de remettre l'ensemble en état de fonctionnement en une fois. De ce fait, l'ETM doit provisoirement utiliser le bâtiment comme location, comme ‹point d'ancrage› comme ils disent eux-mêmes. Disposer de grands espaces est ici plus important que le confort. Cela mène naturellement à des situations provisoires, qui leur permettent de tester le bâtiment et mènent à des solutions inattendues, le plus souvent ascétiques. Ainsi, le gril de l'ancien plafond abaissé a été recyclé et surélevé pour servir de support à l'installation d'éclairage au-dessus de la scène. Il y a aussi des confrontations inattendues à remarquer, comme celle entre les parois de briques nues et ce qui reste des lambris de bois le long de la scène.
Comme il n'y a pas de coulisses, les portes d'origine font partie de la scène

houten lambrizering die naast het speelvlak doorloopt.
Door de afwezigheid van coulissen maken de historische deuren deel uit van het toneelbeeld. De vroegere zaaluitgangen zijn nu nooduitgangen geworden. De acteurs betreden langs hier de ruimte en worden personage. Deze band tussen architectuur en drama maakt de voorstelling herkenbaar. De trapzalen achter de nooduitgangsdeuren geven rechtstreeks uit op de straat, maar leiden ook naar de kleedkamers, de administratie en de vroegere feestzaal op dakniveau, die de groep als tweede spelplateau wil benutten.

"Als een theatermaker kunst wil voortbrengen, moet hij leren denken (...), in tijden waarin een deel van de mensheid verwarring in de dingen sticht, heeft men er vaak voordeel bij om het denken op de voorgrond te stellen. Het theater moet in dat geval de noodzaak van het denken aangeven."

(Bertold Brecht)

Documentatie

La Rétine de Plateau asbl
1210 Brussel

Maison du spectacle – La Bellone
1000 Brussel

ETM c/o Théâtre Marni
De Vergniesstraat 25
1050 Brussel
tel. 02/639 09 80

Een eigenzinnige ruimte voor eigenzinnig theater

De zaal heeft de vorm van een rechthoek van 24 bij 27 meter met in het midden een lager gelegen vloerdeel voor de 'danspiste', omgeven door ruime trapvormig oplopende vloerpartijen. Enorme stalen gebinten domineren de centrale arena en zullen worden uitgerust als werkrooster voor de theaterverlichting.
Qua programmatie denkt het ETM aan dansvoorstellingen en kleinschalige producties met variërende configuraties voor maximum 300 toeschouwers. De manier waarop ze de ruimtelijke problemen van dit gebouw benaderen, herinnert aan de aanpak van Peter Brook voor zijn Théâtre des Bouffes du Nord in Parijs (1971): een gebouw ontmantelen om er de structuur beter van te kunnen lezen in haar betekenis van 'drager' van gebeurtenissen. Door terug te keren naar een analoge toestand als in de beginfase van haar bestaan, tracht het ETM zich te herbronnen. Architectuur helpt hier bij de tekstlezing, omdat ze haar geschiedenis en die van de dagelijkse en historische omgeving koppelt aan de dramaturgie. In die zin is het gebouw voor het ETM veeleer een ankerplaats dan een gewone vestiging, het blijkt immers een permanente hulp bij het op gang brengen van denkprocessen.

STOP

De grote zaal

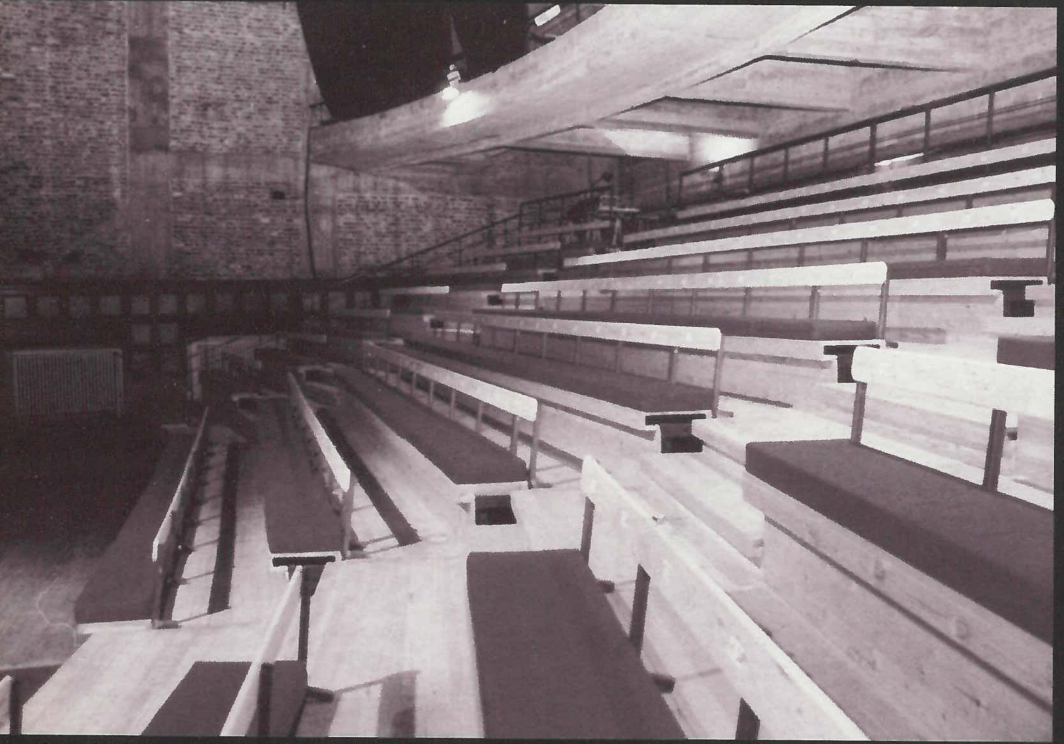

La grande salle

Documentation

La Rétine de Plateau asbl
1210 Bruxelles

Maison du spectacle – La Bellone
1000 Bruxelles

ETM c/o Théâtre Marni
rue de Vergnies 25
1050 Bruxelles
tél. 02/639 09 80

d'un point de vue visuel. Les anciennes sorties de la salle sont devenues des sorties de secours. C'est par là que les acteurs font leur entrée et deviennent personnages. Ce lien entre l'architecture et le drame rend la représentation reconnaissable. Les escaliers derrière les sorties de secours donnent directement sur la rue, mais mènent aussi aux vestiaires, à l'administration et à l'ancienne salle de fêtes au niveau du toit, que le groupe veut utiliser comme deuxième espace de jeu.

Un espace particulier pour un théâtre particulier

La salle a la forme d'un rectangle de 24 mètres sur 27, avec, au milieu, une partie abaissée pour la ‹piste de danse›, entourée de vastes planchers qui montent en escaliers. D'énormes charpentes en acier dominent l'arène centrale et seront équipées comme gril pour l'éclairage du théâtre.
Pour ce qui est de la programmation, on pense à des représentations de danse et à des productions de moindre envergure avec des configurations variées pour un maximum de 300 spectateurs.
La manière dont l'ETM aborde les problèmes d'espace de ce bâtiment rappelle l'approche de Peter Brook pour son théâtre des Bouffes du Nord à Paris (1971): démanteler un bâtiment pour pouvoir mieux en lire la structure en tant que ‹porteuse› d'événements. En retournant dans une situation analogue à celle du début de son existence, l'ETM essaie de se ressourcer. L'architecture aide à la lecture du texte, parce qu'il rattache son histoire et celle de l'environnement journalier et historique à la dramaturgie. Dans ce sens, le bâtiment est plutôt un point d'ancrage qu'une simple implantation pour l'ETM; il semble être une aide permanente destinée à mettre en marche les processus de réflexion.

FIN

«Si un auteur de théâtre veut créer de l'art, il doit apprendre à penser (...), en des temps où une partie de l'humanité crée de la confusion dans les choses, on a souvent intérêt à mettre la réflexion à l'avant-plan. Dans ce cas, le théâtre doit faire ressortir la nécessité de la réflexion.»

(Bertold Brecht)

EEN STAANDE OVATIE...

in première voor België

KS LUIDSPREKERS

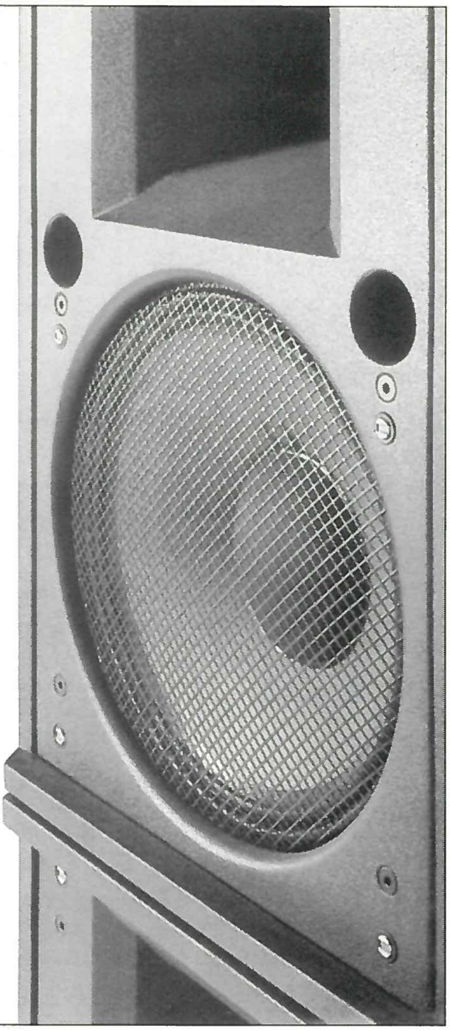

*als verstaanbaarheid belangrijk is
*de digitale stap richting perfectie
*een 'must' voor geluidstechnici
*compact, krachtig, topkwaliteit

SLP b.v.b.a
Rijnkaai 31, 2000 Antwerpen
Tel; 03.227.50.30 Fax; 03.234.97.17

AUDIOPROF n.v.
Krijgsbaan 23, 2640 Mortsel
Tel; 03.448.01.60 Fax; 03.448.01.59

KS een gewaarborgde kwaliteit voor alle geluidstoepassingen

EML

UW PARTNER IN PRO AUDIO

PROFESSIONELE BEGELEIDING EN ADVIES BIJ UW AANKOPEN VOOR THEATER EN CULTURELE CENTRA

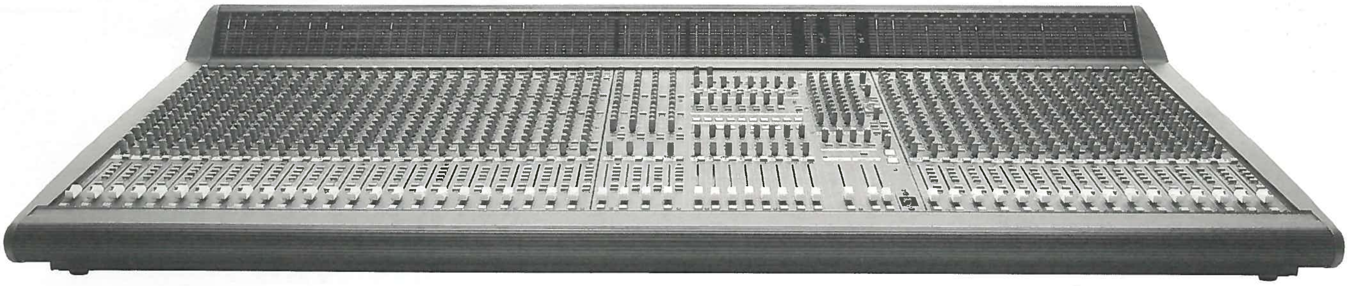

AEE	DRAWMER	HARTKE	NEXO	TAC
AUDIO-TECHNICA	ELECTRO-VOICE	KLARK TEKNIK	RAINBOW	TACTILE
BOUYER	FOSTEX	LA-AUDIO	SABINE	TUBE-TECH
CADAC	FOCUSRITE	MACKIE	SAMSON	YAMAHA
CROWN	H||H	MCLARREN	SCV	VEGA
DAS	HHB	METRO AUDIO	SWITCHCRAFT	

EML N.V. *Bijvennestraat 1A • 3500 Hasselt*
Tel. 011/ 23.23.55 • Fax. 011/ 23.21.72 • E-mail eml@innet.be • Website http://www.eml.be
U kunt ook rechtstreeks bellen of faxen met Raf Lenssens Tel : 09/236.37.18 • Fax : 09/236.37.19 • GSM : 075/66.98.49

TEAD V.Z.W.

- **Teatertechniek**
  Régie
- **Productiebegeleiding**
  Réalisation/Coordination
- **Technisch advies**
  Conseil technique
- **Ontwerp (licht, geluid...)**
  Conception (son, lumière...)
- **Opleiding**
  Formation stages

CECILE **DE TROYER**
CHRIS **VAN GOETHEM**
DIRK **VEROUGSTRAETE**
PETER **VAN LINDEN**
LUC **DE VREESE**
ANN **JOSEPH**

Stanislas Leclefstraat 16
B-2600 Berchem (Antwerpen)
België
tel. 03/230 15 53
fax 03/281 12 75
sem 07/200 294 1

Roden Staal BV voor ontwerp, fabricage, montage en onderhoud van toneelmachines, zoals:

- DECORTREKKEN ELECTRISCH BEDIEND
- DECORTREKKEN HANDBEDIEND
- BRANDSCHERMEN
- LICHTBRUGGEN
- MANTEAU'S
- BEWEEGBARE PODIA
- VARIABELE AKOESTIEK

Hand-/electrische trekkenwand Stadsschouwburg Groningen

RODEN STAAL BV

KANAALSTRAAT 64, 9301 LT RODEN
POSTBUS 4, 9300 AA RODEN, NEDERLAND
TELEFOON +31 (0) 50-501 58 85*
TELEFAX ALGEMEEN+31 (0) 50-501 67 25

CD acoustics

Contractor - Sales - Rental

- Industrial and entertainment sound systems
- Broadcast audio systems
- Wireless microphones
- Communication - Conference and Infoport systems
- ISDN and digital audio systems
- Infra-red systems for hearing-impaired persons
- Cabling service

CD Acoustics N.V.

• Deinsesteenweg 202 • B-9770 Kruishoutem •
• Tel: 09/386 84 50 • Fax: 09/380 16 25 •
E-mail: cd.acoustics@glo.be

The art of lighting

stagelight

verkoop & verhuur van verlichtingsmaterieel

ontwerp & productie

Langdries 4
tel 053/83 17 26

9450 Haaltert
fax 053/83 40 54

Geschiedenis en ontwikkeling van de theatertechniek Deel 5

Zoals we in de vorige afleveringen al hebben gezien, werden tot in de 18e eeuw vooral olielampen en kaarsen ingezet als lichtbron. Een eerste verbetering hierin bracht een uitvinding van de Fransman Argaud. Rond 1780 ontwikkelde hij een petroleumlamp met regelbare wiek.
Later volgde de toevoeging van het lampenglas. Het moet gezegd worden dat Leonardo da Vinci in 1505 al gebruik maakte van glascylinders om het licht te versterken. Een volgende stap was de invoering van het gaslicht. Eerst met open vlam en later, tegen het einde van de 19de eeuw, met toevoeging van een 'kous'. Deze kous, vervaardigd uit metaal, werd door de gasvlam tot gloeien gebracht.

Evolutie van de toneelbelichting

Lichtbronnen

Evolution de l'éclairage de théâtre

auteur pré parden

Les sources lumineuses

Comme nous l'avons déjà vu dans les articles précédents, les lampes à huile et les bougies ont constitué la principale source d'éclairage jusqu'au 18e siècle. Une invention du Français Argaud apporta une première amélioration. Il développa vers 1780 une lampe à pétrole avec mèche réglable.
Le verre de la lampe fut ajouté plus tard. Il faut dire que Léonard de Vinci utilisait déjà des cylindres de verre en 1505 pour intensifier la lumière. L'étape suivante fut l'introduction de la lampe à gaz. D'abord à flamme nue, et plus tard, vers la fin du 19e siècle, avec un manchon. Ce manchon, fabriqué en métal, était porté à incandescence par la flamme.
Un bloc de chaux, porté à incandescence au moyen d'un brûleur, servit pendant des années de source lumineuse pour les projecteurs. Des lampes à carbure

Histoire et développement de la technique de théâtre 5e Partie

Een kalkblokje, tot gloeien gebracht door middel van een gasbrander, diende jarenlang als bron voor projectoren. Ook carbid-lampen werden gebruikt in spektakelzalen. De zogenaamde Siriusbrander bestond uit een systeem waardoor carbid en lucht vermengd worden en er een sterk licht ontstaat. In 1808 ontdekte Humphrey Davy het elektrische booglicht. Booglichtlampen bestaan uit twee koolstaven waarvan de punten zich op korte afstand van mekaar bevinden. Als de koolstiften via een Ohmse weerstand op een gelijkstroombron worden aangeschakeld, ontstaat tussen de punten een soort lichtgevende halo in de vorm van een boog. Door middel van een parabolische spiegel wordt het licht naar het podium gericht.

Deze koolprojectoren bleven heel lang in gebruik, zelfs tot na de ontdekking van de gloeilamp. Het nadeel ervan was dat een technicus voortdurend de afstand van de koolspitsen met de hand moest bijregelen.

Het spreekt vanzelf dat alle tot nu genoemde lichtbronnen aanleiding hebben gegeven tot een groot aantal theaterbranden. Van 1820, toen in Covent Garden in Londen de eerste gasinstallatie in werking trad, tot 1880, het jaar van de eerste electrische belichtingsinstallatie in San Francisco, hadden niet minder dan 360 theaterbranden plaats... De uitvinding van de elektrische gloeilamp, bijna gelijktijdig door de Amerikaan Edison en de Engelsman Swan, was dan ook van grote betekenis voor de toneelbelichting, niet alleen technisch gezien maar ook op het gebied van veiligheid.

De gloeilamp zelf heeft vanaf haar ontdekking tot op heden een geweldige evolutie ondergaan. De eerste gloeilampen hadden een kooldraadfilament. Het licht was geelachtig en relatief zwak. Het filament was zeer kwetsbaar en had een korte levensduur. Ondanks die nadelen werden deze lampen vrij lange tijd gebruikt in het theater.

In 1910 werd de kooldraad vervangen door een wolframdraad. Dergelijke lampen hadden het nadeel dat het wolfram verdampte, waarbij de binnenkant van de lamp zwart werd. Ze konden wel gemakkelijk met lampvernis gekleurd worden en werden gebruikt in hersen en voetlichten.

Het vullen van de lamp met een gasmengsel (argon-stikstof) had tot resultaat een langere levensduur en de mogelijkheid de wolframdraad op een hogere temperatuur te brengen zodat een witter licht ontstond. Door de wolframdraad als een spiraal te wikkelen werden levensduur en lichtopbrangst verder verhoogd. Dit is het soort gloeilampen dat we kennen tot op de dag van vandaag.

De volgende stap is de invoering van de halogeen-gloeilampen. Daarbij bestaat de gasvulling niet uitsluitend uit argon of stikstof maar ook uit een halogeen gas. De huidige halogeen-gloeilam-

Lamp met regelbare wiek

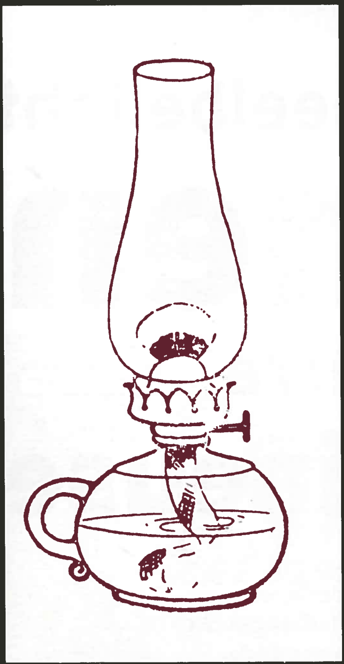

Lampe avec mèche réglable

Gaslicht met kous

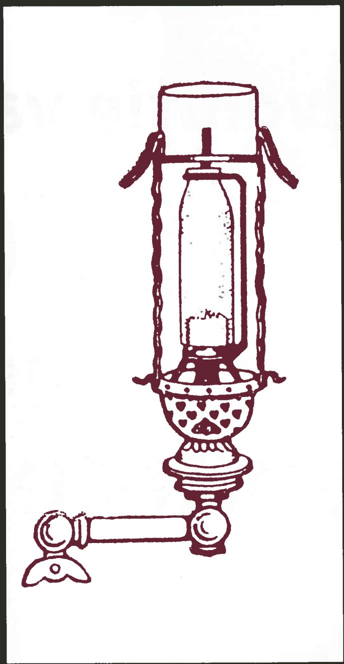

Eclairage au gaz avec manchon

Projector op gas met kalkblokje

Projecteur à gaz avec bloc de chaux

ont aussi été utilisées dans les salles de spectacle. Ce que l'on appelait un brûleur Sirius était constitué d'un système grâce auquel le carbure et l'air étaient mélangés pour obtenir une forte lumière.

Humphrey Davy découvrit en 1808 l'arc électrique. Les lampes à arc sont constituées de deux baguettes de charbon dont les pointes sont situées à très courte distance l'une de l'autre. Si les baguettes sont alimentées en courant continu via une résistance ohmique, il se crée entre les pointes une sorte de halo lumineux en forme d'arc. La lumière est dirigée vers la scène au moyen d'un miroir parabolique.

Ces projecteurs à charbon ont été utilisés pendant longtemps, même après la découverte des lampes à incandescence. L'inconvénient en était que le technicien devait constamment régler manuellement la distance entre les baguettes de charbon.

Il va de soi que toutes les sources lumineuses citées précédemment ont donné lieu à un grand nombre d'incendies de théâtres. De 1820, quand la première installation au gaz fut utilisée au Covent Garden de Londres, jusqu'en 1880, année de la première installation d'éclairage électrique à San Francisco, pas moins de 360 incendies de théâtres avaient eu lieu... L'invention de la lampe électrique à incandescence, presque simultanément par l'Américain Edison et l'Anglais Swan, avait aussi une grande importance pour l'éclairage de théâtre, non seulement du point de vue technique, mais également dans le domaine de la sécurité. La lampe à incandescence elle-même a connu jusqu'à nos jours une importante évolution. Les premières lampes à incandescence avaient un filament de charbon. La lumière était jaunâtre et relativement faible. Le filament était très fragile et avait un courte durée de vie. Malgré ces inconvénients, ces lampes ont été utilisées pendant longtemps au théâtre.

En 1910, le filament de charbon a été remplacé par un filament de tungstène. De telles lampes avaient comme inconvénient que le tungstène s'évaporait et noircissait l'intérieur de la lampe. Elles pouvaient toutefois être facilement colorées avec du vernis à lampe, et elles ont été utilisées entre autres pour l'éclairage de la rampe.

Le fait de remplir la lampe avec un mélange gazeux (argon-azote) eut comme résultat d'augmenter sa durée de vie et permit de porter le filament de tungstène à une température plus élevée, de sorte qu'une lumière plus blanche était obtenue. On parvint à augmenter la durée de vie et le rendement lumineux en enroulant le filament de tungstène en spirale. C'est le type de lampes à incandescence que nous connaissons aujourd'hui encore.

L'étape suivante fut l'introduction de la lampe à incandescence halogène. Le gaz n'y est plus seulement constitué d'argon et d'azote, mais aussi d'un gaz halogène. Les lampes à incandescence halogènes actuelles sont remplies avec

pen zijn gevuld met broom en toevoegingen van chloor en fluor. Het filament bestaat ook hier uit wolfram. Bij halogeenlampen wordt overwegend gebruik gemaakt van kwartsglas. Kwartsglas mag niet in contact komen met de menselijke huid, omdat de huid zouten achterlaat op het kwarts die de chemische samenstelling ervan doen veranderen.
Halogeenlampen voor theatergebruik kunnen in vier groepen worden onderscheiden.

1 *Lineaire staaflampen* die vooral in flood-schijnwerpers worden gebruikt
2 *Lampen zonder inwendige spiegel* voor lensschijnwerpers, met als bundelbreedte 'narrow-spot' en 'flood'
3 *Lampen met reflecterende spiegel*
Als reflectievlak wordt een wolframplaatje gebruikt. Het voordeel van deze lamp is vooral de juiste positie van de spiegel t.o.v. het filament.
4 *PAR-lampen*
Dit soort halogeen-gloeilamp is gemonteerd in een spiegel van opgedampt glas, afgesloten door een frontlens.

Verder bestaan er vandaag de ontladingslampen en de kwikdamp-, sodiumdamp- en xenonlampen. Alleen de laatste, die een sterk wit licht uitstralen, worden in het theater gebruikt. De anderen komen vooral aan bod in straat- en wegenverlichting.
Een uitzondering bij de ontladingslampen is de TL-fluorescentielamp. Deze lichtdichte glazen buis is gevuld met een kleine hoeveelheid kwik en een mengsel van edelgassen (Neon, Argon, Krypton) onder lage druk.TL-lampen lenen zich in het theater vooral tot het egaal uitlichten van een lichtdoorlatend decorstuk en tot algemene werkverlichting.
Een bijzondere vermelding verdient de 'blacklight' TL-lamp, die voornamelijk energie uitstraalt in het onzichtbare ultraviolette deel van het spectrum.
Door middel van blacklight kunnen lichteffecten gerealiseerd worden op fluorescerende stoffen.
De laatste jaren is in het theater het laserlicht ingevoerd. Laserlicht dient niet voor normale toneelbelichting. Het kan uitsluitend gebruikt worden voor spectaculaire lichteffecten.
Als afsluiting nog dit: meestal voldoen de lichtbronnen niet volledig aan de eisen die eraan gesteld worden. In de meeste gevallen en zeker bij theaterbelichting worden optische hulpmiddelen gebruikt. In de meeste situaties wordt een lichtbron dan ook toegepast in combinatie met een reflector, een objectief en een lenzenstelsel, die het uitgestraalde licht in één bepaalde richting sturen. Dit is echter een aparte wetenschap: de optica.

STOP

De Siriusbrander

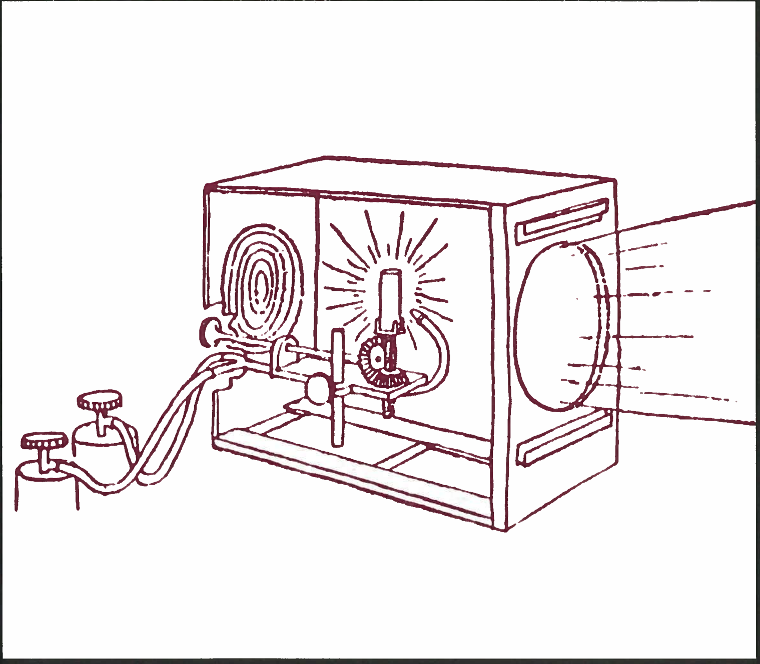

Le brûleur Sirius

du brome et des adjonctions de chlore et de fluor. Ici aussi, le filament est constitué de tungstène. Pour les lampes halogènes, on utilise principalement le verre de silice. Le verre de silice ne peut pas entrer en contact avec la peau, parce que la peau laisse sur la silice des sels qui en changent la composition chimique.
On distingue quatre groupes de lampes halogènes pour le théâtre.

1 *Lampes à barres linéaires* surtout utilisés pour les projecteurs flood.
2 *Lampes sans miroir interne* pour les projecteurs à lentilles, avec comme largeur de faisceau ‹narrow-spot› et ‹flood›.
3 *Lampes avec miroir réfléchissant*
Une plaque de tungstène est utilisée comme surface réflechissante. L'avantage de cette lampe est surtout la position du miroir par rapport au filament.
4 *Lampes PAR*
Cette sorte de lampe à incandescence halogène est intégrée à un miroir en verre vaporisé, fermé par une lentille.

Il existe aussi aujourd'hui des lampes à décharge, des lampes à vapeur de mercure ou à vapeur de sodium, et des lampes au xénon. Seules ces dernières, qui émettent une forte lumière blanche, sont utilisées au théâtre. On retrouve les autres surtout dans l'éclairage public.
Le tube fluorescent constitue une exception dans les lampes à décharge. Ce tube de verre opaque est rempli d'une petite quantité de mercure et d'un mélange de gaz rares (néon, argon, krypton) à faible pression. Au théâtre, les tubes au néon se prêtent surtout à l'éclairage diffus d'un décor translucide et à l'éclairage général. Le tube fluorescent ‹blacklight›, qui émet principalement de l'énergie dans la partie ultraviolette non visible du spectre, mérite une mention spéciale. Grâce à la lumière noire, des effets spéciaux peuvent être réalisés sur des tissus fluorescents.
Le laser a été introduit au théâtre ces dernières années. Le laser ne sert pas à l'éclairage normal du théâtre. Il peut être utilisé exclusivement pour des effets spéciaux spectaculaires.
Encore un mot pour terminer: en général, les sources lumineuses ne répondent pas tout à fait aux exigences posées. Dans la plupart des cas, et surtout dans l'éclairage de théâtre, on utilise des accessoires optiques. Dans la majorité des situations, la source lumineuse est appliquée en combinaison avec un réflecteur, un objectif et un système de lentilles, qui envoyent la lumière émise dans une direction déterminée. Il s'agit toutefois d'une science à part: l'optique.

FIN

Van donderdag 11 september tot zondag 14 september vond de jaarlijkse bijeenkomst van de Scenography Commission van OISTAT plaats in Seoel, op uitnodiging van de Korean Theatre Artists Association. 17 landen hadden 31 afgevaardigden gestuurd: België (1), Chili (1), China (6), de Filippijnen (2), Finland (1), Groot Brittannië (3), Hong Kong (3), Hongarije (1), Israël (2), Japan (1), Joegoslavië (1), Korea (1), Mexico (1), Nederland (1), Tsjechië (1), de Verenigde Staten (3) en Zwitserland (2).
Enkele van de agendapunten: de Praagse quadriënnale 1999, samenwerking met andere commissies, een bibliotheek en de verbetering van de communicatie.

De Commissie voor Scenografie in Seoel

auteur jerôme maeckelbergh

Du jeudi 11 septembre au dimanche 14 septembre derniers a eu lieu à Séoul la réunion annuelle de la Scenography Commission de OISTAT, sur invitation de la Korean Theatre Artists Association.
17 pays avaient envoyé 31 délégués: la Belgique (1), le Chili (1), la Chine (6), les Philippines (2), la Finlande (1), la Grande-Bretagne (3), Hong Kong (3), la Hongrie (1), Israël (2), le Japon (1), la Yougoslavie (1), la Corée (1), le Mexique (1), les Pays-Bas (1), la Tchéquie (1), les Etats-Unis (3) et la Suisse (2).
Quelques-uns des points d'agenda: la quadriennale de Prague 1999, la collaboration avec les autres commissions, une bibliothèque et l'amélioration de la communication.

La quadriennale de Prague

Pendant la réunion générale OISTAT à Pittsburgh, il avait été proposé de prévoir aussi une exposition pour la photographie de théâtre. La Tchéquie a toutefois annoncé que cette nouveauté pour la quadriennale de Prague était abandonnée pour des raisons d'organisation (budgétaires). On travaille cependant à une relation plus étroite entre la Education Commission et la Scenography Commission, avec comme objectif de rendre la quadriennale plus intéressante pour les élèves présents. Ce qu'on appelle les «National Days» (une sorte de réception de quelques pays qui veulent attirer plus d'attention sur leur ‹exposition nationale› au moyen d'une boisson et d'amuse-geule) seraient abandonnés au profit d'activités pour les étudiants.

De Praagse quadriënnale

Tijdens de algemene OISTAT-bijeenkomst in Pittsburgh was voorgesteld ook een inzending voor theaterfotografie te voorzien. Tsjechië meldde nu echter dat die nieuwigheid voor de Praagse quadriënnale verviel wegens organisatorische (budgettaire) problemen. Wel wordt er verder werk gemaakt van een nauwere relatie tussen de Education en Scenography Commission, met als doel de quadriënnale interessanter te maken voor de aanwezige studenten. De zogenaamde "National Days" (een soort receptie van enkele landen, die door middel van een drankje en een hapje wat meer aandacht willen trekken voor hun 'nationale inzending') zouden vervallen ten gunste van activiteiten voor de studenten.
Heel wat scenografiescholen stellen niet alleen hun programma voor, maar ook het resultaat van hun studenten. Verschillende studenten zijn dan ook ter plaatse. Langs de andere kant zijn er heel wat professionelen aanwezig, waarvan ook een flink aantal beroemdheden uit de scenografiewereld. Ter vervanging van de vroegere "National Days" zou elk land nu één of twee activiteiten moeten organiseren, met de door hen afgevaardigde scenografen, in de eerste plaats gericht tot de studenten.
Deze activiteiten hoeven niet alleen toegankelijk te zijn voor studenten, het kunnen ook open discussies worden: een confrontatie tussen professionelen en studenten, een scenograaf die een bepaald aspect van zijn werk toelicht,... De mogelijkheden zijn legio. En waarom geen combinatie van oude en nieuwe stijl? Een discussie met een 'nationaal' natje en droogje zou de tongen misschien wat losser kunnen maken.

Een eigen bibliotheek

Het oprichten van een centrale bibliotheek voor scenografen is duidelijk niet haalbaar. Het gaat meer de weg op van een te raadplegen database en... een verdere uitwerking van de communicatie op Internet. Maar daarvoor moet er iets gebeuren, wat eigenlijk betekent dat we enkele werkpaarden moeten zoeken om de eerste aanzet van een OISTAT-website verder uit te bouwen. Het zal de eventuele bezoekers van www.oistat.nl wel zijn opgevallen dat na een veelbelovende start de informatie aldaar niet echt recent meer is. Er zouden enkele voorstellen zijn die het Executief Comité zal bekijken. Wordt vervolgd.

Het onthaal in Seoel

Onze Koreaanse collega's hadden zich geen moeite gespaard om ons een gezellig én interessant verblijf te bezorgen. Er liep een tentoonstelling van Koreaanse scenografie, met als hoofdbrok het onderwerp van het bijgaande symposium: *Reflections of Nature in Scenography*. Naast deze tentoonstelling waren ook werken te zien van 7 instellingen met een scenografieopleiding. Die waren van een verbazende kwaliteit. Niet alleen was het werk van de meeste studenten van een zeer hoog niveau, de manier om het te laten zien was vaak erg origineel en daardoor interessanter dan de klassieke 'professionele' tentoonstelling. In een van de volgende nummers van ProScenium kunt u een voorstelling verwachten van deze scholen.

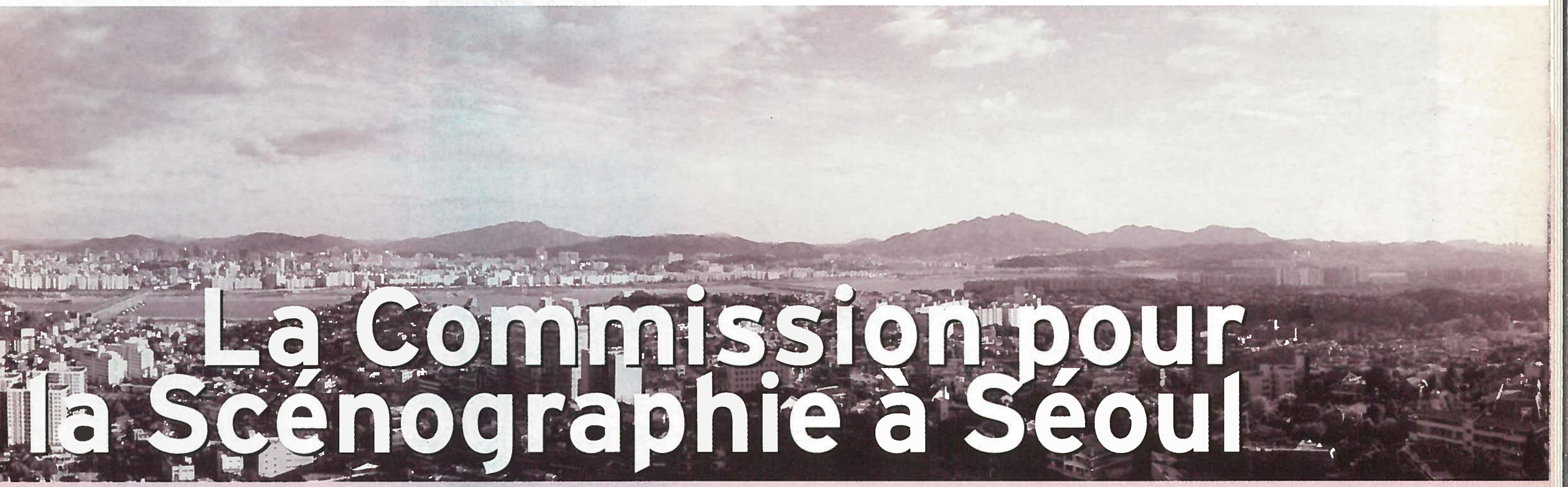

La Commission pour la Scénographie à Séoul

De nombreuse écoles de scénographie ne présentent pas seulement leur programme, mais aussi le résultat du travail de leurs élèves. Il y a donc aussi différents étudiants sur place. D'un autre côté, il y a aussi beaucoup de professionnels présents, dont un grand nombre de célébrités du monde de la scénographie. En remplacement des «National Days», chaque pays pourrait maintenant organiser une ou deux activités, avec ses propres scénographes délégués, dirigées avant tout vers les étudiants.
Ces activités ne doivent pas nécessairement n'être accessibles qu'aux étudiants; il peut aussi s'agir de discussions ouvertes: une confrontation entre des professionnels et des étudiants, un scénographe qui explique un certain aspect de son travail,... Les possibilités sont légion. Et pourquoi pas une combinaison de l'ancien et du nouveau style? Une discussion avec un petit quelque chose à boire et à manger ‹national› délierait peut-être les langues.

Une bibliothèque spécialisée

La création d'une bibliothèque centrale pour scénographes n'est certainement pas envisageable. Cela prend plutôt la direction d'une banque de données à consulter et... du développement de la communication via Internet. Mais pour cela il doit se passer quelque chose, ce qui signifie concrètement que nous devons trouver quelques personnes pour continuer à développer le website OISTAT qui s'est ouvert. Les éventuels visiteurs de www.oistat.nl ne manqueront pas de remarquer qu'après un début prometteur, l'information disponible n'est plus vraiment récente. Il y aurait quelques propositions que le Comité Exécutif étudiera. A suivre.

L'accueil à Séoul

Nos collègues coréens ne se sont épargnés aucune peine pour nous assurer un séjour agréable et intéressant. Il se déroulait une exposition sur la scénographie coréenne, avec comme partie principale le sujet du symposium en cours: *Reflections of Nature in Scenography*. A côté de cette exposition, il y avait aussi à voir les travaux de 7 institutions avec une formation sur la scénographie. Ils étaient d'une étonnante qualité. Non seulement le travail de la plupart des élèves était d'un très haut niveau, mais la manière de le faire voir était souvent très originale et de ce fait plus intéressante qu'une exposition

De locatie voor de tentoonstelling, het symposium en de vergaderingen was het Seoul Arts Center. Het enige nadeel, althans voor ons, was de ligging van dit centrum. Het lag in een andere buurt van Seoel dan ons hotel en een bus bracht ons van en naar onze bestemming. In de gunstigste omstandigheden was het een half uurtje rijden van hotel naar centrum, maar die 'gunstige omstandigheden' hebben zich tijdens het symposium helaas niet voorgedaan. Onze Engelse collega's hebben zich voorgenomen nooit meer te klagen over het verkeer in Londen.
De afgevaardigden van Hong Kong, die er al een vlucht van 2 1/2 uur hadden opzitten, deden over de trip vliegveld – hotel (in diezelfde 'gunstige omstandigheden' slechts 45 minuten rijden) drie lange uren en hadden dan nogmaals bijna drie uur nodig om het Arts Center te bereiken, waar ze net op tijd waren om ons uit de avondvoorstelling te zien komen. Ze kregen wel de kans nog vlug een ijsje te consumeren alvorens gezamenlijk met de bus terug naar het hotel te rijden. Rond dat tijdstip duurde dat slechts anderhalf uur...

Een vleugje traditie

Zondag was de afsluiting van het symposium voorzien in Keum-Gok, een traditionele Koreaanse woning, een eindje buiten Seoel. Mevrouw Byung-Boc Lee, voorzitter van de Koreaanse vereniging, kocht eind de jaren 60 het antieke huis van Prinses Hwakil en restaureerde dit. Ook andere oude woningen werden door haar toedoen van onder de slopershamer gehaald en verhuisd naar de toen nog rurale buurt van het prinselijk verblijf. Deze oude huizen hebben alle verschillende architecturale kenmerken. Het geheel is bedoeld als gastenverblijf, theatermuseum en ruimte voor theatervoorstellingen. We mochten er een shamaanvoorstelling bijwonen van Kim Keum-Hwa, een blijkbaar zeer gewaardeerde vrouwelijke shamaan. Haar traditionele teksten waren doorspekt met toespelingen op de hedendaagse politiek, wat bij de autochtonen werd onthaald op gelach en waarderende reacties.

Koreaanse vakantie met VISA-problemen

Door mijn verblijf in Seoel met drie dagen te verlengen, kon ik genieten van een drastische prijsvermindering van het vliegticket. Bij een verblijf van minder dan 7 dagen kostte het ticket meer dan veertigduizend frank, voor 10 dagen net geen vijfentwintigduizend. Dus bleef ik drie dagen langer. Wat ik niet wist, was dat 16 september een plaatselijke feestdag was. De Full Moonfeesten worden door alle Koreanen in familiaal verband gevierd en betekenen een zo goed als algemene verlofperiode van zaterdag tot en met woensdag.
Ik had vóór mijn vertrek geen tijd gehad om geld te wisselen, maar gewapend met mijn VISA-kaart verwachtte ik geen problemen. Toen ik zaterdag voor het eerst probeerde geld uit een muurautomaat te halen, lukte dat niet. Het hotel aanvaardde wel VISA om de rekening te betalen, maar cash geld krijgen was er

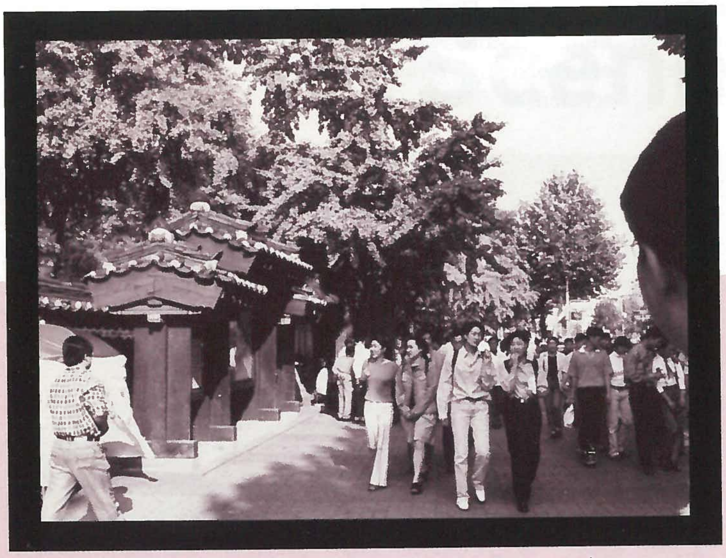

‹professionnelle› classique. Dans un des prochains numéros de ProScenium, vous pouvez vous attendre à trouver une présentation de ces écoles.
L'exposition, le symposium et les réunions se sont déroulés dans le Seoul Arts Center. Le seul inconvénient, du moins pour nous, était la situation de ce centre. Il se trouvait dans un autre quartier de Séoul que notre hôtel et un bus nous amenait à destination et nous reconduisait. Dans les circonstances les plus favorables, il fallait rouler une demi-heure de l'hôtel vers le centre, mais ces ‹circonstances favorables› ne se sont malheureusement pas produites pendant le symposium. Nos collègues anglais ne comptent plus se plaindre du trafic à Londres.
Les délégués de Hong Kong, qui sortaient d'un vol de deux heures et demie, ont mis trois heures entre l'aéroport et l'hôtel (dans les mêmes circonstances favorables seulement 45 minutes) et ont eu besoin de trois heures supplémentaires pour atteindre le Arts Center et nous voir sortir de la soirée de présentation. Ils ont quand même eu la possibilité de vite consommer une glace avant de retourner ensemble à l'hôtel. A ce moment, ça ne prenait déjà plus qu'une heure et demie.

Un parfum de tradition

La clôture du symposium était prévue le dimanche à Keum-Gok, une habitation traditionnelle coréenne, un peu en-dehors de Séoul. Madame Byung-Boc Lee, présidente de l'association coréenne, acheta à la fin des années 60 l'antique maison de la princesse Hwakil et la restaura. Grâce à elle, d'autres maisons anciennes ont pu être sauvées des marteaux des démolisseurs et déménagées vers le quartier encore rural à l'époque de la résidence princière. Ces vieilles maisons possèdent toutes des caractéristiques architecturales différentes.
Le tout sert de demeure pour les hôtes, de musée sur le théâtre et d'espace pour des représentations théâtrales. Nous avons pu y assister à une représentation chamaniste de Kim Keum-Hwa, une femme chamane apparemment très appréciée. Ses textes traditionnels étaient truffés d'allusions à la politique contemporaine, qui étaient accueillies par les rires et les approbations des autochtones.

Des vacances coréennes avec des problèmes de VISA

J'ai pu profiter d'une diminution drastique du prix du ticket d'avion en prolongeant de 3 jours mon séjour à Séoul. Pour un séjour de moins de 7 jours, le ticket coûtait quarante mille francs, pour 10 jours ce n'était plus que vingt-cinq mille. Je suis donc resté trois jours de plus. Ce que je ne savais pas, c'est que le 16 septembre y était un jour férié. Les fêtes Full Moon sont fêtées en famille par tous les Coréens et signifient pratiquement une période de congé général du samedi au mercredi inclus.
Je n'avais pas eu le temps de changer de l'argent avant de partir, mais armé de ma carte VISA, je pensais ne pas avoir de problèmes. Quand j'ai essayé de prendre de l'argent dans un distributeur mural le samedi, cela n'a pas réussi. L'hôtel acceptait VISA pour le paiement

niet bij. Goed, dan maar geld geleend van Uncle Sam. Richard Durst, voorzitter van OISTAT, leende me 100 $ in Traveler Cheques, wat me wel genoeg leek om het tot maandag uit te zingen. Maandagochtend, mijn eerste vrije dag. Alle banken gesloten en niet één automaat die mij goedgezind was. Nochtans kon het niet aan mijn rekeningstand liggen, die bevond zich nog goed boven het nulpunt. In een hotel naast een bankautomaat vroeg ik om inlichtingen over de werking van het toestel. Daar werd beweerd dat die automaten enkel werken als de banken open zijn, omdat Zuid-Korea niet zou zijn aangesloten op het internationale net. Dat leek me nogal sterk, maar gezien de magere resultaten van mijn verschillende pogingen moest ik het wel geloven. Ik kreeg de raad het donderdag nog eens te proberen, als de banken open waren...

Eendracht maakt macht

Na een tijdje vernam ik dat ik in de buurt van verschillende ambassades verbleef en ja, ook de Belgische ambassade was daar ergens. Na een uurtje wandelen en wat navraag zag ik de Belgische driekleur wapperen. Ambassade gesloten wegens Full Moon Festivity. Aan de overkant de Deense ambassade, eveneens gesloten. Daar zag ik wel een Koreaan die toevallig buitenkwam en mij kon uittekenen waar de Belgische ambassadeur resideerde.
Na nog een half uurtje stond ik opnieuw onder de Belgische driekleur, ditmaal aan de residentie van de ambassadeur. Het was intussen al middag. Na een beangstigende stilte hoorde ik eindelijk beweging achter de poort. De echtgenote van de ambassadeur in hoogsteigen persoon deed de poort open. Het personeel was namelijk met vakantie. Of ik even in de tuin wou wachten, meneer was zich nog aan het scheren, het is vakantie voor iedereen, nietwaar...
En het moet gezegd, ik werd vriendelijk geholpen, zelfs in het Nederlands!
Maandag en woensdag bleken toch enkele winkels open te zijn, zodat ik me uiteindelijk nog wat Koreaanse souvenirs kon aanschaffen. Lang leve België... en Amerika natuurlijk ook.

Dinsdag kon ik voor het eerst de al eerder genoemde 'gunstige omstandigheden' in het verkeer meemaken. De helft van de inwoners van Seoel was de stad uit.
Tijdens een stadswandeling woensdag was ik verbaasd alleen jonge mensen te zien op straat. Een waar genot voor het oog, want een groot percentage van de vrouwelijke bevolking leek uit ware schoonheden te bestaan. Maar waar was de oudere generatie gebleven? Wat verder ging ik door een mooie poort die uitgaf op een groot park, en daar ontdekte ik plots al de oudjes: keuvelend, schakend, zingend,... maar ommuurd, als in een reservaat. Was dit altijd zo of ook een Full Moon-gebruik?

Ik zal nog eens moeten teruggaan, als VISA en de Koreanen weer aan het werk zijn...

STOP

de la facture, mais il n'était pas possible d'obtenir du liquide. Il ne me restait plus qu'à m'adresser à Oncle Sam. Richard Dust, président de OISTAT, m'a prêté 100 $ en Traveler Cheques, ce qui me semblait assez pour tenir jusqu'au lundi.
Lundi matin, ma première journée libre. Toutes les banques étaient fermées et il n'y avait pas un distributeur qui pouvait me dépanner. Cela ne tenait pourtant pas à mon compte en banque, qui était encore bien en positif. Je me suis renseigné sur le fonctionnement de l'appareil dans un hôtel à côté du distributeur. On m'y a assuré que ces distributeurs ne fonctionnaient que quand les banques étaient ouvertes, parce que la Corée du Sud n'était pas raccordée au réseau international. Cela me semblait fort, mais vu les résultats de mes différentes tentatives, j'ai bien dû l'admettre. On me conseilla de réessayer le jeudi, quand les banques seraient ouvertes...

L'union fait la force

J'ai constaté après un temps que je résidais dans les environs de différentes ambassades, dont l'ambassade de Belgique. Après une petite heure de recherche, j'ai enfin aperçu le drapeau national flotter au vent. Ambassade fermée pour cause de Full Moon Festivity. De l'autre côté, l'ambassade du Danemark, également fermée. J'y ai toutefois vu un Coréen qui sortait par hasard et qui a pu m'indiquer où résidait l'ambassadeur belge.
Une demi-heure plus tard je me trouvais à nouveau sous le drapeau tricolore, cette fois à la résidence de l'ambassadeur. Entre-temps il était déjà midi. Après un silence angoissant, j'ai finalement entendu du bruit derrière la porte. L'ambassadrice en personne ouvrit la porte. Le personnel était en fait en congé. Si je voulais bien attendre un instant dans le jardin, monsieur était encore occupé à se raser, c'est congé pour tout le monde n'est-ce pas...
Et il faut le dire, j'ai été aimablement secouru, et en néérlandais encore! Le lundi et le mercredi, il y avait quand même quelques magasins ouverts et j'ai finalement pu acheter l'un ou l'autre souvenir de Corée. Vive la Belgique... et aussi les Etats-Unis évidemment. Le mardi j'ai pu profiter pour la première fois de ces <circonstances favorables> dans le trafic. La moitié des habitants de Séoul avaient quitté la ville.
Pendant une promenade à travers la ville le mercredi, j'ai été surpris de ne voir que des jeunes gens dans la rue. Un vrai plaisir pour les yeux, car une grande partie de la population féminine semblait être composée de beautés. Mais où était restée la vieille génération? Un peu plus loin je suis passé sous une belle porte qui donnait sur un grand parc. C'est là que j'ai soudain découvert tous les plus vieux: causant, jouant aux échecs, chantant,... mais entourés d'un mur, comme dans une réserve. Est-ce que c'est tous les jours comme cela, ou est-ce qu'il s'agit d'une autre coutume de la Full Moon?

Il faudra que j'y retourne, dès que VISA et les Coréens auront repris le travail...

FIN

Plasa Light & Sound

auteur DIRK VAN DEN BROECK

Van 7 tot 10 september jl. organiseerde de Britse "Professional Lighting and Sound Association" in Londen haar 20e beurs. De organisatoren gaan prat op het feit dat hun Show het elk jaar beter doet. Met deze 20e editie durfden zij zichzelf dé Europese beurs voor licht en geluid noemen.

Ook al werd de oppervlakte bijna verdubbeld (2 verdiepingen in de Earls Court tentoonstellingshallen), toch lijkt de Musikmesse van Frankfurt ons groter. Hoe het ook zij, de haast 400 standhouders kregen op vier dagen tijd meer dan 15.000 bezoekers over de vloer. Ongeveer een kwart daarvan waren buitenlanders afkomstig uit meer dan 70 landen.

De seminaries

Het seminarieprogramma omvatte 13 lezingen. Dat lijkt weinig in vergelijking met de tientallen lezingen die op andere beurzen gehouden worden. De stijl van de lezingen op Plasa is echter helemaal anders. Hier geeft men op een paar uitzonderingen na nauwelijks of geen diepgaande technische uiteenzettingen, maar gaat het eerder om panelgesprekken in de aard van "Hoe wordt men lighting designer?" en "Het vak van de lighting designer". Verder kwamen o.a. volgende thema's aan bod: systeemintegratie, een analyse van de gebruikte verlichtingssystemen voor de broadway musical *The Life*, de verschillende soorten displayschermen, het belang van de (Britse) Nationale Loterij met betrekking tot betoelaging van podiumkunsten, het ontwerp en de opvolging van veiligheidsvoorschriften, de opstelling van lastenboeken, nieuwe alarmsystemen, opleiding geluid, opleiding licht, enz. Jammer genoeg ging de geplande vergadering van de Technische Commissie van de OISTAT niet door.

ADB

De beurs

Na een eerste snelle rondgang vroegen we ons af: "Is er niet meer dan dat voor deze 20e verjaardag?" We moesten immers vaststellen dat grote wereldfabrikanten wegbleven, ondanks het feit dat er meer standhouders aanwezig waren dan vorige jaren. Dit komt misschien doordat de Europese internationale beurzen in ons vakgebied helemaal geen rekening houden met elkaar. Tussen PLASA in Londen en IBC in Amsterdam was immers maar één dag... We moesten echter op onze eerste indruk terugkomen naarmate we meer en meer nieuwe producten ontdekten, weliswaar geen wereldwonderen, maar toch het vermelden waard. Hier volgt een korte opsomming. Voor meer diepgaande informatie verwijzen we naar de betrokken invoerders.

ADB

Voor de lichtsturing **Vision 10** werd niet alleen de nieuwe software-uitgave 2.61 voorgesteld, maar ook een nieuwe HF-afstandsbediening en vooral een telecommunicatiekit voor de verbinding van een Vision 10 met een PC of een andere Vision 10. Belangrijk is dat de gegevensoverdracht (software updates, lichtplannen, bijstand of gewoon afstandsbediening) ook mogelijk is per telefoon!
De nieuwe **ADB Niethammer** halogeen profielprojectoren bieden 30% meer licht dan voorheen dankzij een bijkomende condensorlens. Bovendien leveren ze ook 'koud' licht op door toevoeging van een dichroïtische filter. Oudere toestellen kunnen omgebouwd worden.
De nieuwe **Niethammer "Ingenio" 1200W HMI** profielprojector wordt niet voor niets "The Lighting Composer" genoemd. Dit toestel is uitgerust met een driekleurengenerator, een optische dimmer en een ingebouwde diffusiefilter die allen DMX-gestuurd kunnen worden.
Tenslotte moet nog vermeld worden dat een nieuwe **Microrack** 19" dimmer beschikbaar is met 12 kringen van 2,3 kW, dat de Europe theaterprojectoren een nieuwe behuizing kregen, en dat de PMM-1 self climbing hoist nu voorzien is van een nieuw "ISS"-systeem (Intelligent Safety System).

Airstar

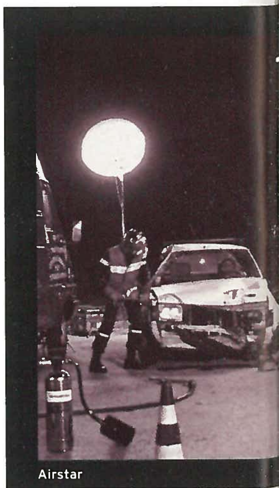

Airstar

Het programma van deze Franse fabrikant van helium verlichtingsballonnen werd sterk uitgebreid. Naast de halogeenmodellen **Lunix** voor buiten (2 en 4 kW met een diameter van respectievelijk 1,6 & 2 m) is er nu ook de **Gala** voor binnen (2 kW en een diameter van 1,6 m). De **Solarc HMI** reeks omvat nu vermogens van 2,4 kW (2 x 1200 W), 4,8 kW (4 x 1200 W), 8 kW (2 x 4000W) en zelfs 16 kW (4 x 4000 W) met een diameter gaande van 2,5 tot 5 m.
Ook al is helium een volledig inert en onbrandbaar gas, toch heeft **Airstar** nu

Show '97

een zelfopblazende ballon met reflectiekap voorgesteld. De ellipsoïde Sirocco (met een diameter van 1,1 m en een hoogte van 0,8 m) is voorzien van een ingebouwde ventilator die de ballon opblaast in 45 seconden. De Sirocco kan worden uitgerust met halogeenlampen van 1 of 2 kW en is bestand tegen windsnelheden tot 100 km/u aangezien hij bevestigd wordt op een uitschuifbare stang van 2,5 tot 5 m hoog die voorzien is van een neigkop.

Avolites

De nieuwe **Azure 2000** lichttafel kan 200 dimmers of gerobotiseerde projec-

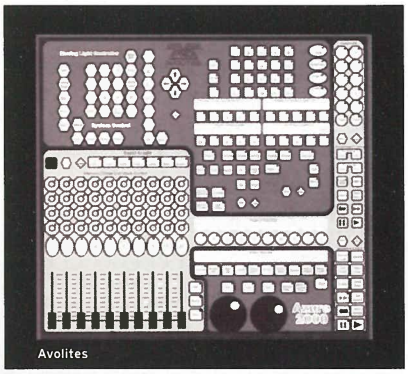

Avolites

toren sturen (2048 kanalen). Deze lichtsturing is ideaal voor nachtclubs en geautomatiseerde shows, alsook voor architecturale en industriële toepassingen. Het bedieningsbord met softtouch-toetsen is waterdicht en kan ook gebruikt worden in combinatie met de Graphics Tablet van Avolites.

Doughty

De **Television Overlocker** is een revolutionaire ophanghaak voor zware projectoren die voorzien is van een snelkoppeling over de ophangbuis, zonder de gebruikelijke vleugelmoer. De buis kan door de Overlocker niet beschadigd worden. Ongewild openen is onmogelijk door een ingebouwde veiligheid. De Overlocker is bestemd voor projectoren met een 29 mm DIN spigot. Doughty stelde ook de **Super Leightweight Coupler** voor, een dunne en lichte ophangring uit aluminium voor buizen met een diameter van 48 tot 51 mm die voorzien is van een achthoekige M10 vleugelmoer. De draagkracht bedraagt 75 kg. Doughty heeft voor het eerst ook een algemene catalogus uitgegeven waarin meer dan 1.000 grip-producten opgenomen zijn. Vele onder hen vindt men niet elders.

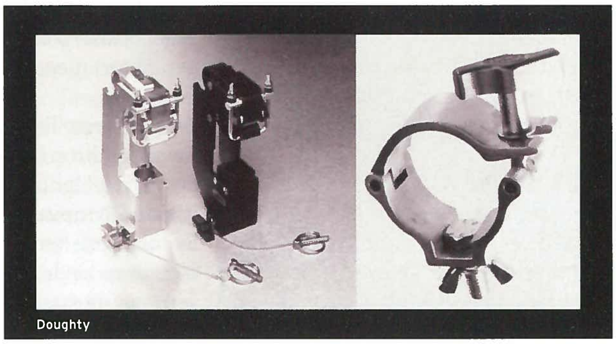

Doughty

ETC

De **Obsession II** lichttafel van ETC is gebaseerd op het Ethernet-protocol en is geschikt voor de sturing van 3072 dimmerkanalen. Niet alleen de sturing als dusdanig is vooruitstrevend, maar ook het ontwerp. De Obsession II oogt futuristisch en is bovendien zeer ergonomisch. Hij biedt bijvoorbeeld ook een multi-usermogelijkheid dankzij een dubbele processor.
De befaamde **Source Four** van ETC wordt nu geflankeerd door de Source Four Junior en de Source Four Junior Zoom. Beide zijn bestemd voor een 575 W HPL lamp en bieden lichthoeken van respectievelijk 26, 36 en 50° of 25–50°.

Griven

Griven, de bekende fabrikant van discotheekverlichting, stelde een tijdje geleden ook **heliumballons** voor. De hele reeks is vernieuwd en heeft nu een ingebouwde lampbeveiliging. Naast de halogeenmodellen (1,6 kW en 2,4 kw met een diameter van respectievelijk 1,8 en 2,4 m) is nu ook een 575 W HMI-uitvoering beschikbaar in 2,4 m.

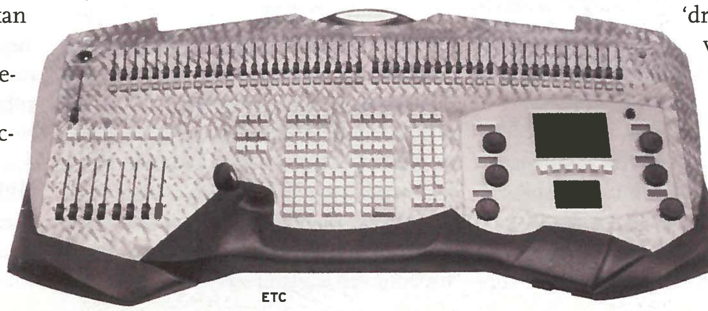

ETC

High End Systems/Lightwave Research

De **Technobeam** is een nieuwe compacte scanner die kan worden omschreven als de kruising tussen de mogelijkheden van een Cyberlight, de laatste technische ontwikkelingen van de Studio Color en de doeltreffendheid van een Trackspot.
De Technobeam is bestemd voor een 250W MSD lamp, is verkrijgbaar met een zoomobjectief van 11–17 of 8–12°, en biedt volgende mogelijkheden: een kleurwiel met 12 dichroïtische kleurfilters en 1 correctiefilter, een gobowiel met 7 vervangbare gobo's, een tweede effectwiel met 5 vervangbare effecten en een 'drop in'-schuif voor statische gobo's. Dit toestel is ook beschikbaar zonder de spiegelkop, onder de naam Technoray.

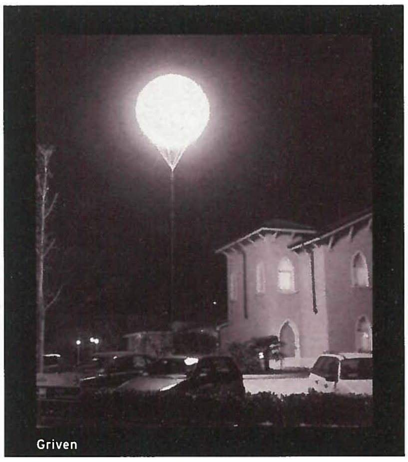

Griven

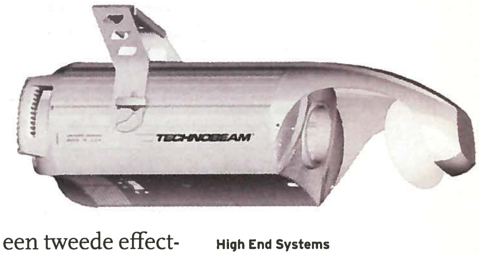

High End Systems

De Technoray is voorzien van een ingebouwd geheugen met 8 sequenties voor een autonome werking bij architecturale toepassingen of op beurzen. Hij is zijn beurt beschikbaar met een tweede kleurwiel met 7 bijkomende dichroïtische kleurfilters ter vervanging van het gobowiel en heet dan Technopro Colour.

JVC

JVC stelde de **ILA12K** voor. Dit is géén camera of recorder, maar wel een "Image Light Amplifier" met een lichtopbrengst van 12.000 lumen (vandaar "12K"). In verstaanbare taal gaat het gewoon over het grootste videoscherm. Op Plasa stond een uitvoering van 10 m breed, en dat is nog maar de helft van de maximumbreedte!

Licht Technik

Deze Duitse firma was jarenlang actief als verdeler van verlichtingsmaterieel voor film, televisie, show en theater. Een paar jaar geleden besefte men bij Licht Technik dat veeleisende klanten bij hen op zoek kwamen naar dingen die eigenlijk niemand maakte en daarom werd een fabricage-afdeling opgericht. Licht Technik maakt echter niet

Lighting Technology

alleen 'multilights' –ook 'jumbo's, dino's of audience blinders' genoemd– voor 9, 12, 24 en 48 PAR 36 of PAR 64 lampen, maar ook universele gemotoriseerde beugels, gemotoriseerde dimmer-shutters, gemotoriseerde kleurwisselaars en zelfs gemotoriseerde lichtkleppen voor bijna alle projectoren, met analoge en/of digitale sturing. Als het moet, wordt zelfs maatwerk uitgevoerd. De aanwezigheid van Licht Technik op Plasa bewijst dat voor deze producten ook internationale belangstelling bestaat.
Licht Technik ging echter nog verder en stelde als allereerste verlichtingsfabrikant in de show-business een projector voor die bestemd is voor de zogenaamde zwavellamp van Fusion Lighting. Deze ontladingslamp –beter 'fusielamp'– werd ontwikkeld in de jaren '90 in de VS, maar werd voor het eerst onder een commercialiseerbare vorm voorgesteld op de laatste Industrie Messe te Hannover. De **Plasma Blazer** van Licht Technik biedt een lichtopbrengst van maar liefst 135000 lm. Dit stemt ongeveer overeen met de lichtopbrengst van een 5 kW halogeenspot, maar De Plasma Blazer verbruikt slechts 1,4 kW met inbegrip van de ballastverliezen. Bovendien levert hij mooi wit licht op met een kleurtemperatuur van 6.000 K, net zoals HMI-projectoren, zonder flikker, en is hij dimbaar (met DMX-sturing) van 100 tot 20% zonder noemenswaardige kleurverschuivingen! De Plasma Blazer met ingebouwde ballast (eigenlijk een HF-generator) meet slechts 40 x 40 x 50 cm.
Bij de voorstelling van deze revolutionaire lichtbron begin dit jaar verkondigde Fusion Lighting dat de organisatoren van de Olympische Spelen 2000 in Sydney deze lamp wilden gebruiken om 24 uur op 24 de middagzon na te bootsen voor de satellietuitzendingen. Toen waren echter nog geen projectoren beschikbaar. Misschien biedt Licht Technik nu de oplossing...

Lighting Technology

Lighting Technology is eigenlijk geen echte fabrikant, maar een Britse groep die verschillende import- en distributiebedrijven omvat, voornamelijk gevestigd in Londen. Bepaalde producten worden echter wel exclusief voor hen vervaardigd door onderaannemers.
Een van deze producten is de **Par-Fume**, de kleinste en lichtste (500 g) rookmachine ter wereld. Deze piepkleine rookmachine is ingebouwd in de behuizing van een PAR 20 of PAR 36-spotje, en het vloeistoftankje is aan de ophangbeugel bevestigd. De sturing kan gebeuren met behulp van een gewone tijdschakelaar, een IR-afstandsbediening, of een analoge stuurtafel. Een DMX-uitvoering volgt binnenkort. Dit toestel is niet alleen uitstekend geschikt om rook te verspreiden in kleine ruimten zoals nachtclubs, maar ook in kleine hoekjes van grote decors waar geen plaats is voor een gewone rookmachine. De rookopbrengst is immers omgekeerd evenredig met de afmetingen van het toestel.

Lightning Strikes

De toestellen van Lightning Strikes zijn niet zomaar stroboscopen, maar echte bliksemmachines die de laatste jaren gebruikt werden voor de grootste films, de grootste concerten en de grootste videoclips ter wereld. Tot dusver was alleen een uitvoering beschikbaar van... 70.000 W, waarvoor een minimum voeding van 63A vereist is (bestand

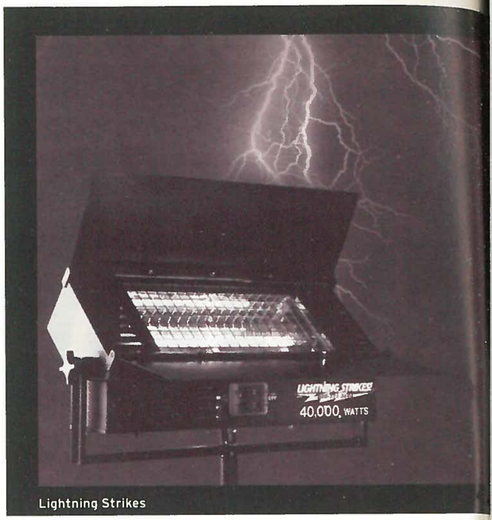

Lightning Strikes

tegen pieken tot 300A) of een generator van 175A.
Om te kunnen beantwoorden aan alle specifieke noden werden nu één kleinere en twee nog grotere uitvoeringen voorgesteld! Volgende cijfergegevens klinken als donderslagen in de oren. De nieuwe 'kleine' 40 kW vereist minimum 40A met pieken tot 175A of een generator van 100A. De nieuwe 250 kW heeft minimum 200A nodig met pieken tot 1.050A of een generator van 775A. Het topmodel van 500 kW vraagt minimum 400A met pieken tot 2.100A of een generator van maar liefst 1.500A. In onze contreien is uiterst zelden zo'n sterke netvoeding beschikbaar. Zelfs met stroomgeneratoren kan het problematisch worden, zeker wanneer verschillende bliksemmachines samen gebruikt worden om een alternerend effect te verkrijgen. Daarom heeft Lightning Strikes de **Thundervoltz** powerpacks ontworpen die voorzien zijn van ingebouwde accumulatoren met een autonomie die reikt tot 12 uur naargelang de toepassing. Deze powerpacks stellen zich tevreden met een voeding van 10, 16, 32 en 63A, maar wegen respectievelijk wel 110, 250, 455 of 900 kg.
Vermeldenswaard is dat alle toestellen van Lightning Strikes mooi zuiver wit licht opleveren met een kleurtemperatuur van 5.600 K, dat zij dimbaar zijn tot 20%, en dat zij gestuurd kunnen worden door een licht-, geluids-, DMX- of MIDI-signaal.
Voor de 40 kW is tenslotte nog een omgebouwde **Wybron**-kleurwisselaar beschikbaar met ingebouwde hittefilter die kan gestuurd worden door middel van een afstandsbediening met een geheugen voor 3 sequenties, ofwel door een DMX-stuurtafel.

Martin

Martin stelde de nieuwe **MAC 500** voor, een gemotoriseerde profielprojector voor MSR575-lampen op dezelfde basis

als die van de MAC 600. Dit toestel is voorzien van 2 gemotoriseerde kleurwielen (15 kleurfilters en 4 kleurcorrectiefilters), 2 gemotoriseerde gobowielen (9 vaste en 5 vervangbare gobo's), een gemotoriseerd irisdiafragma en een 3-zijdig prisma, gemotoriseerde focalisatie en een ingebouwde dimmer-shutter. De MAC 500 kan gestuurd worden door een DMX512- of een RS485-signaal.

Rosco

Rosco heeft verschillende van zijn filterprogramma's uitgebreid.
In de **E-Colour**-reeks (compatibel met Lee) kwamen in de zomer al 27 nieuwe kleuren bij, en op Plasa nog 16 andere.
De **Supergel**-reeks (bestand tegen hoge temperaturen) werd uitgebreid met 3 nieuwe kleuren en één nieuwe diffusiefilter, namelijk de 1/4 Hamburg Frost. De Hamburg Frost was vroeger al erg geliefd bij de gebruikers van projectoren met een heldere PC-lens om de projectie van het filament van de lamp te vermijden, maar was te sterk voor volgspots, zelfs in halve densiteit. De kwartdensiteit is hiervoor uitstekend geschikt.
In de **Cinegel**-reeks komt de Silent Grid Cloth bij. De Grid Cloth diffusiefilter

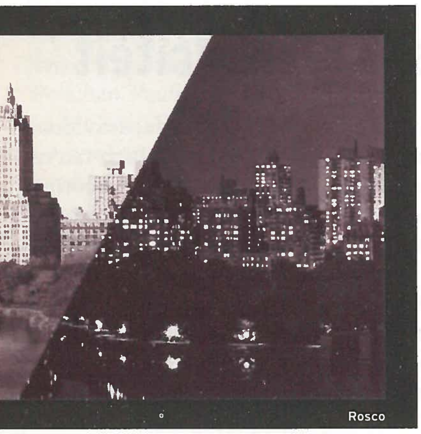
Rosco

wordt veel gebruikt om grote oppervlakken in open lucht te overspannen, maar veroorzaakt geruis wanneer wind opsteekt. Met de Silent-uitvoering hoort men niets meer.
De gekalibreerde **Calcolor**-filters bestonden tot dusver alleen in de drie primaire en de drie secundaire kleuren (RGB en YMC). Nu zijn ook Lavender en Pink beschikbaar in 4 densiteiten (15, 30, 60 en 90 of 1/2, 1, 2 en 3 stops).
Volledig nieuw zijn de dichroïtische Permacolor-filters. Momenteel zijn 24 kleuren beschikbaar (waaronder UV of "Wood") in 5 standaard maten (1 vierkante en 4 ronde). Andere maten zijn verkrijgbaar op speciale bestelling. Kleurcorrectiefilters volgen binnenkort.
Naast filters is Rosco ook befaamd voor zijn gobo's. Op Plasa werden niet minder dan 95 nieuwe ontwerpen voorgesteld!

Ook de **Rosco** rookmachines zijn ruim verbreid. In deze sector brengt Rosco het "Intelligent Fog System", een programmeerbaar stuursysteem voor aanvoer van rookvloeistof, maar ook voor aan- en afvoer van een reinigingsvloeistof. Met dit systeem kunnen rookmachines 24 op 24 uur in gebruik blijven zonder risico op verstopte warmtewisselaars.
De grootste nieuwigheid bij Rosco was echter het nieuwe **"Roscomurals"** programma dat grote aandacht kreeg van theaterarchitecten, scenografen en decorbouwers. Het gaat hier om een achtergronddoek uit waterbestendig wit Roscolitevinyl waarop hoogwaardige inkjet-computerafdrukken gemaakt worden uitgaande van professionele foto-opnamen op vlakfilm. De afmetingen kunnen gaan tot 50 x 7,62 m en zelfs groter met een kwaliteit van 32 dots per vierkante millimeter. Door een ingenieuze dubbeldruk zijn bijvoorbeeld dag/nacht- of zomer/winterwisselingen mogelijk met één achtergronddoek door dit van vooraan of van achteraan te belichten net zoals een gewoon cyclodoek!
Tenslotte moet nog vermeld worden dat Rosco nu ook DMX-kabels aanbiedt van topkwaliteit (dubbele isolatie, breuk- en hittebestendig, enz.).

Spotlight

De Italiaanse fabrikant Spotlight kan door sommigen misschien beschouwd worden als minderwaardig ten opzichte van de grote wereldfabrikanten (men heeft altijd waar voor zijn geld...). Toch zijn hier aantrekkelijke nieuwigheden te vinden. De nieuwe reeks **"Mini Spots"** omvat een fresnel, een PC en een profielprojector die zowel beschikbaar zijn voor 220 V lampen als voor 12 en 24 V laagspanningslampen en MSD 200W ontladingslampen.

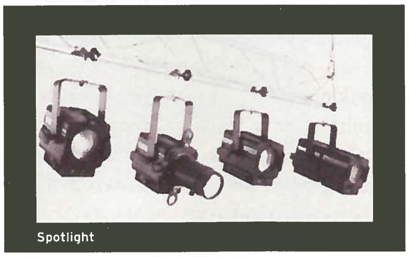
Spotlight

Strand lighting

Bij Strand lijkt, na een lange periode van teruggang, eindelijk opnieuw iets te gebeuren. Dit is waarschijnlijk te danken aan het nieuwe management.
De nieuwe 600 W **Brio** profielprojectoren bieden dankzij hun dichroïtische 'coolbeam' reflector en hoge lampprestaties dezelfde lichtopbrengst als een klassieke 1200 W projector. Zij zijn beschikbaar met een lichthoek van

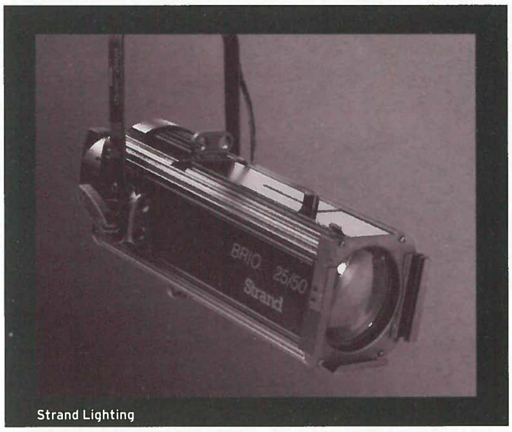

Strand Lighting

Strand Lighting

18–30 of 25–50° en beschikken over een zoomregeling met 'clicstops' die blokkeert op intervallen van respectievelijk 3 of 5°. Dit is zeer nuttig om volledig dezelfde lichthoek te bewaren wanneer de projectoren dikwijls verwijderd en opnieuw geplaatst moeten worden.
De 650 W **Quartet** profielprojectoren werden vernieuwd. De 15/25 en 22/40 zijn nu uitgerust met een nieuwe reflector die een 15% hogere lichtsterkte oplevert.
De befaamde Strand Quartzcolor "Mizar" tenslotte werd vervangen door de **Bambino 500** die beschikt over een fresnellens met een diameter van 90 mm.

Vari-Lite

Vari-Lite

Bij Vari-Lite was de nieuwste **VL5Arc Wash** te zien. Deze gerobotiseerde projector voor 575W-ontladingslampen onderscheidt zich door zijn Vari-Beam vloeistoflens. STOP

BASTT nieuws

BASTT-KALENDER

11 - 15 maart '98	Pro Light & Sound	Frankfurt (D)
18 - 21 maart '98	USITT - Stage Expo	Long Beach (USA)
5 - 8 april '98	National Lighting Conference	Lancaster (G.B.)
26 - 28 mei '98	Bühnentechnische Tagung	Lübeck (D)

OISTAT-KALENDER

22 - 25 april '98	Commissies "Opleiding en Techniek" Amsterdam (NL)

Basiscursus theatertechniek voor professionelen

In 1998 organiseert BASTT –voor de negende keer– een cursus theatertechniek. Wegens de grote vraag richten wij deze cursus nu jaarlijks in.
Voor de editie van dit jaar keren we terug naar onze eerste stek: het Dommelhof in Neerpelt, van maandag 8 juni 1998 tot en met vrijdag 13 juni 1998.
De hoofdlijnen van de cursus zijn de theoretische en praktische grondslagen van de algemene theatertechniek, geluids- en belichtingstechniek, veiligheid, speciale effecten, productieproblemen en de structuur van het theater in Vlaanderen. We voorzien ook enkele demonstraties. Het wordt een zwaar rooster, dagelijks van 9 tot 22 uur (46 uren in totaal), maar wie met enthousiasme en interesse naar de cursus komt, zal er heel wat van opsteken.
De docenten zijn zoals gewoonlijk theaterprofessionals met jarenlange ervaring in het vak. De cursisten hebben bij voorkeur een theatertechnisch beroep. Als er plaatsen overblijven, zijn ook amateurs welkom.

Het cursusgeld bedraagt 12.500 fr. voor BASTT-leden. Niet-leden betalen 14.000 fr. De bedragen kunnen gestort worden op het nummer 880-3794441-42 met vermelding *BASTT-cursus 1998*.
De inschrijving is alleen geldig als een voorschot van 2.000 fr. gestort is vóór 1 mei 1998 en het saldo vóór 1 juni 1998. Wacht niet te lang met uw inschrijving, er zijn al verschillende aanvragen en het deelnemersaantal is onherroepelijk beperkt tot 36.
In het cursusgeld zijn inbegrepen :

- het lessenpakket
- vier overnachtingen in het Dommelhof
- ontbijt, middagmaal, avondmaal en tweemaal per dag koffie.

Inlichtingen en inschrijvingen op het
BASTT-secretatiaat
tel. 03/636 29 38
fax 03/636 28 94
e-mail bastt@skynet.be

Basiscursus elektriciteit

Voor het vierde jaar op rij organiseert BASTT een basiscursus elektriciteit. Het is de bedoeling om technici zonder scholing op elektrisch gebied toch een basisvorming mee te geven. Deze cursus stelt hen in staat om op een veilige en inzichtelijke manier om te gaan met elektriciteit.
Het is evident dat een zestal sessies inhoudelijk niet te vergelijken zijn met het dagonderwijs. Toch komen volgende onderwerpen aan bod:

- samenstelling van de stof, geleiders, elektrische stroomkring, grootheden, wet van Ohm
- weerstand van geleiders, wet van Pouillet, serieschakeling
- parallelschakeling, vermogen, arbeid, rendement
- universeel meettoestel, wet van Ohm d.m.v. metingen (serie-en parallelketen)
- gemengde keten, Joule-effect (toepassingen en metingen), lichtschakelingen, foutzoeken
- beveiligingen, draaddoorsneden, opsporen van verliezen, veiligheidsnormen bij het werken aan en herstellen van elektrische installaties.

Na het volledig afwerken van de lessenreeks wordt een examen afgenomen en krijgen de geslaagden een attest.
Voor persoonlijke bijscholing kunnen er 28 uur in rekening gebracht worden.
Mensen die enkel en alleen komen om hun 'uren vorming' op te trekken, zijn niet welkom.

De lessen vinden plaats in Waregem op de woensdagen 1, 8, 15, 22 en 29 april en op 6 mei 1998. Op 13 mei kunnen de cursisten examen afleggen.

Inlichtingen en inschrijvingen:
CC De Schakel
Frank D'Haene
Schakelstraat 8
8790 Waregem
Het cursusgeld bedraagt 5.000 fr.

Créateurs de l'imprévu/ On the edge

Edition spéciale de
Nouvelles de danse
n° 32/33
Bilingue français/anglais, 320 pages

Prix 600 FB

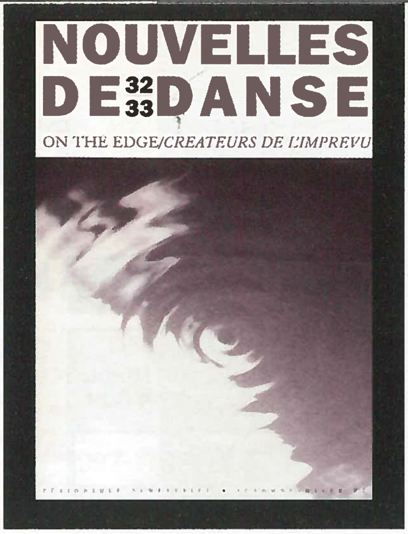

Cette édition spéciale, rédigée et coordonnée par Agnès Benoît, est entièrement consacrée à la question de l'improvisation comme spectacle. *On the edge/Créateurs de l'imprévu* rassemble des entretiens avec 14 danseurs/improvisateurs d'aujourd'hui qui ont mis la démarche de la composition instantanée au cœur de leur processus de création. La plupart de ces entretiens ayant été réalisés en anglais, la langue originale s'ajoute à la traduction française, permettant au lecteur de voyager de l'une à l'autre et de retrouver à la fois le flux et la précision de cette parole sur la danse en direct. S'y trouvent donc des entretiens avec Steve Paxton, Yvonne Rainer, Lisa Nelson, Julyen Hamilton, Felice Wolfzhan, Pauline De Groot, K.J. Holmes, Suzanne Cotto, Simone Forti, David Zambrano, Mark Tompkins, Alessandro Certini, Frans Poelstra et Katie Duck.

Vlaams Theaterjaarboek '94-'95/'95-'96

ISBN 90-74351-07-7
1997, 280 pagina's

Prijs 1.200 BF
(excl. verzendkosten)

Het Vlaams Theater Instituut is vanaf dit jaar uitgever van de bestaande reeks *Vlaams Theaterjaarboek*. De nieuwste editie van die reeks is net verschenen: het *Vlaams Theaterjaarboek '94–'95/'95–'96*, een lijvig dubbelnummer met een nieuwe look dat de Vlaamse podiumkunsten van de voorbije twee seizoenen catalogiseert. Bevat een chronologisch overzicht van alle producties en gezelschappen. Een belangrijk naslagwerk.

Kritisch Theater Lexicon

Verkrijgbaar bij het
Vlaams Theater Instituut
Sainctelettesquare 19
1000 Brussel
tel. 02/201 09 06

Prijs 250 BF per boekje
1.000 BF voor 4 boekjes
+ gratis verzamelmap
(excl. verzendkosten)

In de reeks *Kritisch Theater Lexicon*, een reeks monografieën van markante theatermakers uit de 20e eeuw, verschenen recent vier nieuwe cahiers: *Julien Schoenaerts, Tone Brulin, Herman Teirlinck* en *Walter Tillemans*. Ze vertellen alles over de artistieke loopbaan van deze vier personen en bevatten een biografie, theatrografie, foto's en een analyse van hun œuvre. Over eerder verschenen en binnenkort te verschijnen cahiers vind je alles in de publicatiefolder van het Vlaams Theater Instituut, die je kunt aanvragen op bovenstaand nummer.

Julien Schoenaerts

Tone Brulin

Herman Teirlinck

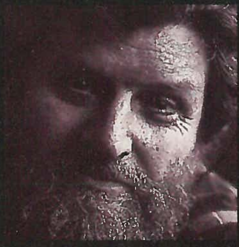
Walter Tillemans

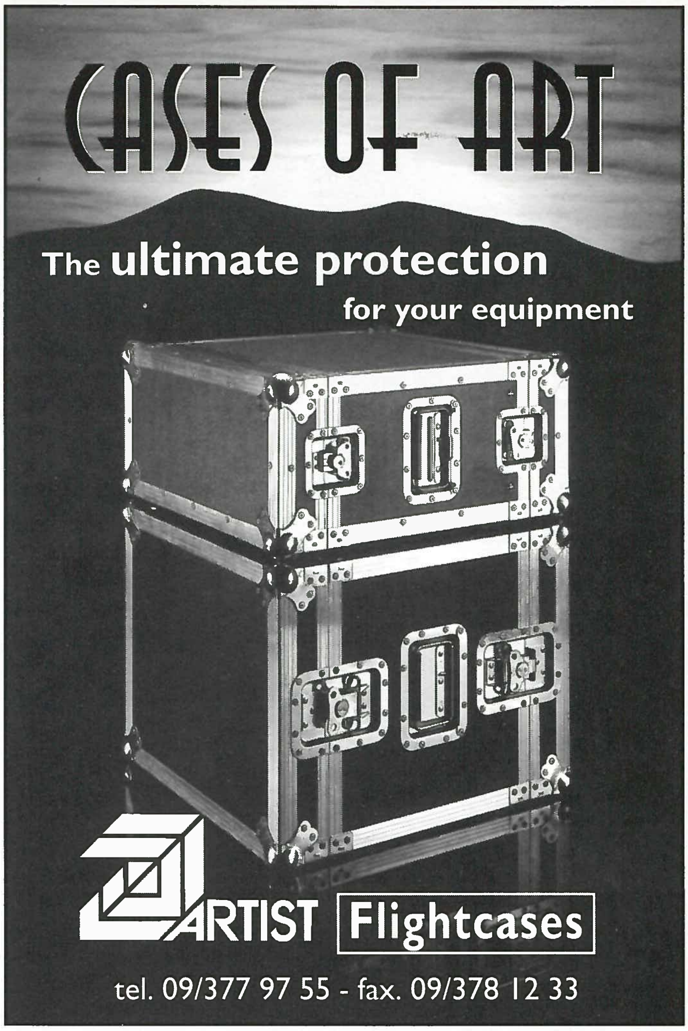

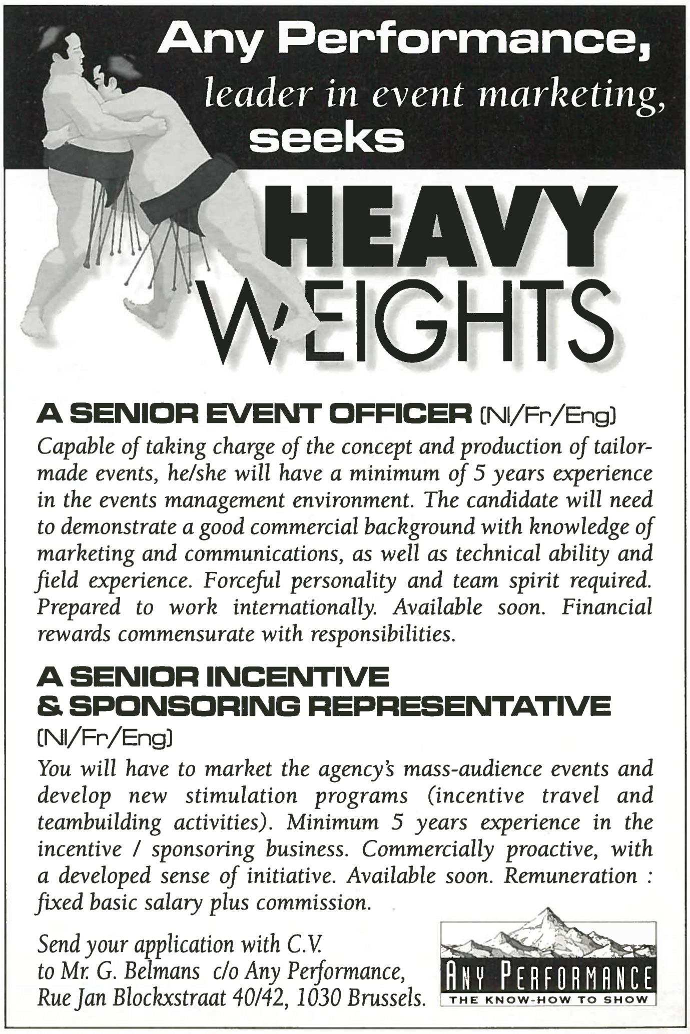

Le prix de cette annonce n'est que

De prijs van dit reklameblokje is slechts

2000 BEF ex. BTW ex. TVA

Pour plus de renseignements, contactez

Wilt u er meer over weten? Contacteer

Inge De Ridder
09| 233 84 63

GORDIJNEN
RIDEAUX

VARIATEX

Theatertextiel

Eigenaarsstraat 17
2300 Turnhout
Tel./Fax (014) 41 72 73

KLANK EN LICHT
SON ET LUMIÈRE

verkoop - verhuur - studie
professioneel klank en licht

CITY SOUNDS

brusselsesteenweg 47, 9050 gent - ledeberg
sales: (09) 231 71 62 - rent: (09) 230 77 03 - fax: (09) 230 54 16

KLANK EN LICHT
SON ET LUMIÈRE

BVBA
sonoro
audio services

KLANKTECHNIEK
VERHUUR VAN CONCERTINSTALLATIES
VOOR THEATERS EN CLUBS.
Materiaal o.a. **Meyer Sound**
Soundcraft
Shure Wireless
Lexicon

Pierre Leconte
Lintsestwg. 50
2540 Hove

Tel : 32(0)3/455.54.76
Fax : 32(0)3/454.29.30

MOUSSE
MOUSSE

CARDA
Wij geven polyether vorm
Donne la forme à la mousse

mousse naar maat
afdek- en verpakkingsmaterialen
partijen katoenstof

mousse sur mesure
materiaux de recouvrement et d'emballage
lots de tissus en coton

SAMBERSTRAAT 42 • 2060 ANTWERPEN
TEL. 03/226 41 60 • FAX 03/233 29 52

DECORWEEFSEL
TISSUS POUR DÉCORS

ARLITEX n.v.

DOEK!

brede weefsels voor dekor
tissus grande largeur pour décor

Doorniksesteenweg 151 · 8580 Avelgem
tel. 056/64 89 28 · fax 056/64 89 30

L&SE
LIGHT & SOUND EQUIPMENT

PROFESSIONEEL GELUIDS- & BELICHTINGS-APPARATUUR

Algemene verhuur voor
beursstanden
conferenties
optredens
evenementen
fuiven
logoprojectie

VRIJBLIJVEND OFFERTE !

L&SE · Tiensestraat 10 · 3271 Zichem
tel. 013/ 78 19 60 · fax 013/ 78 40 87

SONO **SIA** ANTWERP
INDUSTRIES

Totale technische logistiek voor evenementen
zowel huur als aankoop
Belichting en geluidssystemen
podia, decor

Mortselsesteenweg 41 · 2540 Hove
Tel. 32 (3) 454 32 03 · Fax 32 (3) 454 32 04
E-mail 100663.1104 Compuserve.com

ProSpot bon

Gelieve deze bon op te sturen of te faxen naar

Veuillez envoyer ou télécopier ce bon à

Making Magazines
Baudelostraat 29
9000 Gent
fax **09-233 80 87**

Ik bestel **4 opeenvolgende inlassingen** onder **ProSpot.**

Prijs per inlassing	**2.000 BF** ex.BTW
4 inlassingen	**8.000 BF** ex.BTW
+ magenta	**500 BF**/inlassing

*Je commande **4 insertions consécutives** dans **ProSpot.***

Prix par insertion	***2.000 FB** ex.TVA*
4 insertions	***8.000 FB** ex.TVA*
+ magenta	***500 BF**/insertion*

☐ Ik wens een steunkleur (magenta-rood)
Je désire une couleur d'appoint (rouge magenta)

Rubriek *Rubrique*

Firma *Société*

Naam *Nom*

Adres *Adresse*

Postcode *Code postal* **Gemeente *Localité***

Tel. *Tél.* **Fax *Fax***

BTW *TVA* **Handtekening *Signature***

De advertenties worden per inlassing gefactureerd
Les annonces seront facturées par insertion

(Buitenland +500 BF per factuur)
(Etranger +500 FB par facture)

☐ Het materiaal wordt opgestuurd tegen de 1ste van de maand voor verschijning
Le materiel vous parviendra pour le 1ier du mois avant parution

☐ Gelieve mij te contacteren in verband met advertentiemateriaal
Veuillez-me contacter concernant le matériel

BÉJART BALLET LAUSANNE

1997	
09 - 18 / 10	Lyon
25 - 30 / 11	Lausanne
03 - 07 / 12	Lausanne
09 - 11 / 12	Lausanne
21 - 22 / 12	Istanbul
1998	
30 / 01 -1/ 02	Regio Emilia
03 -04 / 02	Ferrara
07 - 15 / 02	Trieste
27 / 02 - 05 / 03	Brussels
10 - 11 / 03	Montpellier
13 t-15 / 03	Biarritz
06 - 21 / 04	Moscow
	St. Petersburg
21 / 05 - 7 / 06	Lausanne
27 / 06 - 20 / 07	Japan

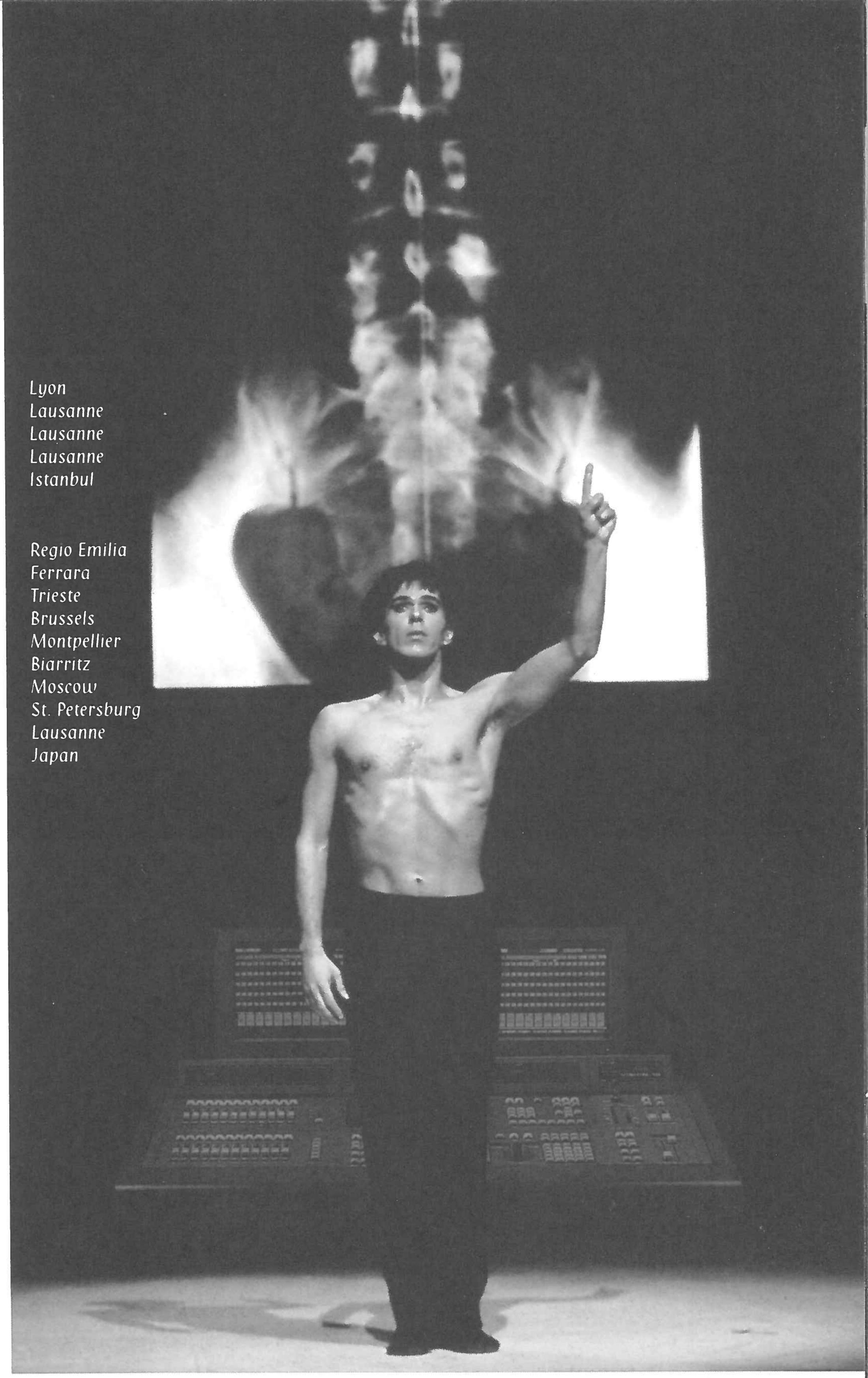

trusting VISION 10 for lighting

ADB - Your Partner for Light - ISO 9001 certified

Belgium	N.V. ADB S.A.	Tel : 32 / 2 / 722.17.11	Fax : 32 / 2 / 722.17.64
Deutschland	ADB GmbH	Tel : 06108 / 91 250	Fax : 06108 / 91 25 25
France	ADB S.A.	Tel : 01 / 41.17.48.50	Fax : 01 / 42.53.54.76
Great Britain	LSI	Tel : 01483 / 76.46.46	Fax : 01483 / 76.99.55

ADB
A Siemens Company

ROL® CONTRACTOR SERIES
SPEAKER SYSTEMS
RESTAURANTS
Symmetrical 90˚ x 90˚ horn geometry offers superior directability and control.
Lightly textured exterior surfaces provide excellent paintability, to adapt speakers to any decor.
Tuck the SB-2 in an out-of-the-way spot and it still delivers rich bass dynamics.
HARD PLASTIC
MESH AROUND SPEAKER ONLY
designing
shaping
PLANNING
CONTROL 25 ASSY
BRACKET
PAINTABLE.
ARRAYABLE.
DIRECTIONAL.
AND EASIER
TO INSTALL THAN
EVER BEFORE.
UNLIMITED ARRAY OPTIONS.
Close-tolerance design, combined with top angles of 5˚ and 22.5˚ side angles allow Control Contractor Series speakers to be neatly arrayed horizontally or vertically, remaining attractive and acoustically correct. Precise dispersion angles of 90˚ x 90˚ help prevent high frequency overlap.
JBL
PROFESSIONAL
* Except SB-2 Model
ISTRIBUTION:
TOTAL AUDIO
SOUND EQUIPMENT FOR PROFESSIONALS
SEE YOU AT
ACF
HALL 12 STAND 130